

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

วิทยานิพนธ์
ของ
อานนท์ คณะวาปี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
กรกฎาคม 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

วิทยานิพนธ์
ของ
อานนท์ คณะวาปี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

กรกฎาคม 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายอานนท์ คณะวาปี
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผศ.ดร.อานาจ ชนสงวงศ์)

ประธานกรรมการ
(อาจารย์บัณฑิตประจำคณะ)

.....
(รศ.ดร.สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์)

กรรมการ
(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

.....
(รศ.ดร.เพชฌ กิจระการ)

กรรมการ
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(ผศ.ดร.จำเนียร พลหาญ)

กรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ.ดร.พรวิทย์ จันทร์ศิริสร)
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

.....
(ศ.ดร.ประดิษฐ์ เทอดทูล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 17 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2560

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่ง
จากอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ชนวงค์ รองศาสตราจารย์ ดร.เพชฌุ กิจระการ พล.อ.ต.ดร.อนันต์
ศรีอำไพ คณะกรรมการสอบ ที่กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องตลอดมา
ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคามทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้จนกระทั่งผู้ศึกษาค้นคว้าสามารถทำการวิจัย
ครั้งนี้ประสบผลสำเร็จ

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต ชูกำแหง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์
ภูสีอ่อน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราพร เอรารวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วงษ์สะพาน
และอาจารย์ ดร.กัมพล เจริญรักษ์ ผู้เชี่ยวชาญที่ช่วยตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย ที่กรุณาให้ความ
อนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือให้มีความถูกต้อง และนำไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วง
เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่ให้กำลังใจ ช่วยเหลือและสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ด้วยดีตลอดมา
คุณค่าและประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา
และบูรพาจารย์ที่ให้การอบรมสั่งสอน ให้มีสติปัญญา คุณธรรม และจริยธรรมอันเป็นเครื่องชี้นำ
ความสำเร็จในชีวิตเสมอมา

อานนท์ คณะวาปี

ชื่อเรื่อง	การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม
ผู้วิจัย	นายอานนท์ คณะวาปี
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณ เอี่ยมวิจารณ์
ปริญญา	กศ.ม. สาขาวิชา การบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) เพื่อประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม มีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา กศน. ตำบล ในสังกัดศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 291คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้คือหาค่าลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี PNI_{modified}) และศึกษาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้อำนวยการและกรรมการสถานศึกษาศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 5 คน โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในชุมชนศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมในการออกเงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ
2. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอรรถาธิบายในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านมีค่า

$$PNI_{\text{modified}} = 0.19$$

3. ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า

3.1 การประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก

3.2 การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า

3.2.1 ควรมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากร ฝ่ายต่าง ๆ ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงานและให้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน

3.2.2 ควรจัดหารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน จัดการเรียนการสอน ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่เป็นและจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์ พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา

3.2.3 ควรอยู่ในคณะทำงานทุกขั้นตอน ส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการ ของศูนย์การศึกษา และให้ความเห็นขอรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของศูนย์การศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน

3.2.4 ควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความ สามารถเพียงพอที่จะนำ องค์การไปสู่ความสำเร็จ ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสาน กับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติ

3.2.5 ควรพัฒนาผู้ริเริ่มดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนา ให้การดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา สนับสนุนให้สถานศึกษา ร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

TITLE The Development of Approach to Deal with Participation of
Non – formal Education and Non-formal and Informal Education
Community in Mahasarakham Province

AUTHOR Mr. Arnon Kanawapee

ADVISOR Assoc. Prof. Dr. Subunn Ieamvijarn

DEGREE M.Ed. **MAJOR** Educational Administration

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2017

ABSTRACT

The purpose of this research were 1) to study the component and indicator of 1) to study the component and indicator of approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community, 2) to study the current condition and desirable of approach to deal with community participation and 3) to development the approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province. This research is divided in to 3 periods of time are: 1. to study the component and indicator of approach to deal with participation community by analyze and synthesis the material of documents and related researches, 2. to study the current condition and desirable of approach to deal with community participation and to development the approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province. In this study qualitative research population, the samples consist 291 of the committee of the office of Non–formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province. The instrument is questionnaire. Statistics is Priority Needs Index (PNI Modified) and 3. to study the excellence outcome on working of approach to deal with participation of Non–formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province for development of approach to deal with community participation. The informants are 5 directors of the office of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community those have the excellence of working result in Mahasarakham Province by analyze the material.

The research findings were as follows:

1. The component of participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community consists participation in the meeting, participation in issuance of money, participation in the community committee, participation in leader, participation in starting up.

2. In general, the current condition of approach to deal with community participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province is good. The desirable of approach to deal with community participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province is better. And Priority Needs Index (PNI Modified) of approach to deal with community participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province is $PNI_{modified} = 0.19$

3. Approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province found that the excellence approach was the participation of people in thinking, planning, doing, and benefit together. Participation in the meeting for activities preparation. Organization the convey knowledge center of community and do good projects in the convey knowledge center in education, career, culture, develop the leadership for the community leader, local wisdom works seminar, public relationship techniques, anti-drug project etc. The result of the development of approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province Found that

3.1 We should organize the meeting for making understanding in every departments, personal in the unit and participate in the policy setting, planning and find the way for working together.

3.2 We should earn revenue and material from resources for support learning and teaching management. Participate in raising capital and provide the basic educational durable objects for the education center.

3.3 We should participate in the committee in every working step, participate in the educational standard setting of the education center and always check the yearly report before showing the public.

3.4 We should build confidence to the followers that you can lead them to the goal. Supporting and monitoring the lecturers and local wisdom management. And coordinate with the local government for taking the related local plan.

3.5 We should develop the one who connects community, local wisdom, to be a part of development in the projects, support the educational institutes together with community, public and private organization.

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	5
	ความสำคัญของการวิจัย	5
	กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	5
	ขอบเขตของการวิจัย	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ	8
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
	แนวคิดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	9
	การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล	33
	หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน	42
	แนวคิดเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดี และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ	59
	บทบาทของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	
	จังหวัดมหาสารคาม	64
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	66
	งานวิจัยในประเทศ	66
	งานวิจัยต่างประเทศ	69
3	วิธีดำเนินการวิจัย	72
	ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วม	
	ของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	74
	ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงาน	
	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม	
	อัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม	74

ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม	84
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	89
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	89
ลำดับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	89
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	90
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	133
ความมุ่งหมายของการวิจัย	133
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	133
การดำเนินการวิจัย	134
สรุปผล	135
อภิปรายผล	138
ข้อเสนอแนะ	144
บรรณานุกรม	146
ภาคผนวก	154
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ	155
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	158
ภาคผนวก ค การหาคุณภาพของเครื่องมือ	171
ภาคผนวก ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	176
ประวัติย่อของผู้วิจัย	189

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	การสังเคราะห์ตัวแปรการมีส่วนร่วมของชุมชน	50
2	องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	57
3	ความแตกต่างระหว่างแนวปฏิบัติที่ดีและแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ	60
4	ตัวอย่างการจัดทำแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practice) ภายใต้เกณฑ์ การประเมินประกันคุณภาพการศึกษาภายใน	62
5	จำนวนอำเภอและตำบลในจังหวัดมหาสารคาม	65
6	สัดส่วนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ในจังหวัดมหาสารคาม	75
7	องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	91
8	ค่าความถี่และร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและขนาดของสถานศึกษา	93
9	ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมประชุม	95
10	ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วม สนับสนุนเงินทุน	97
11	ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วม เป็นกรรมการ	99
12	ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วม เป็นผู้นำ	101

13	ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วม เป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ	103
14	ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวม เป็นรายด้าน	105
15	ร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม	116
16	ประเมินร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม	119
17	คะแนนประเมินและความหมายของการประเมินแนวทางการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยรายด้าน	127
18	คะแนนและความหมายของการประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมี ส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รายชื่อ	127

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ระดับประถมศึกษา	29
2 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	29
3 แสดงโครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	30
4 พื้นที่ในจังหวัดมหาสารคาม	65
5 โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	66
6 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	73
7 แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	132

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 5-16) ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และเพื่อให้ได้ผู้เรียนที่มีคุณสมบัติดังที่กล่าวมา “ครู” จึงต้องได้รับการพัฒนาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษามาตรา 30 กล่าวว่า “ให้สถานศึกษา พัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ” การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เป็นหัวใจของการจัดการศึกษาโรงเรียนเป็นหน่วยงานโดยตรงที่มีหน้าที่จัดการศึกษา จึงต้องคำนึงถึงเรื่องคุณภาพ ซึ่งคุณภาพที่โรงเรียนต้องให้ความสำคัญ คือ คุณภาพผลผลิต แต่การที่จะได้มาซึ่งผลผลิตที่ลูกค้าพอใจนั้น จะต้องได้มาจากคุณภาพของกระบวนการ (Process Quality) และคุณภาพของบุคลากร (Human Quality) กระบวนการที่มีคุณภาพ และคนที่มีคุณภาพเท่านั้น จึงจะสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพได้ กระบวนการที่มีคุณภาพจะต้องเป็นกระบวนการที่ครบวงจร คุณภาพของคน ต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้ทำงานอย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ รู้ถึงวิธีทำงานที่ถูกต้อง และต้องพัฒนาคุณภาพของคนในลักษณะที่ สร้างบรรยากาศการรักการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในองค์กร ซึ่งทำให้มีการปรับปรุงงาน และพัฒนาเทคโนโลยีด้วยตนเองมีมูลค่าเพิ่มในตัว (สมศักดิ์ สันธะเวช. 2544 : 27) สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549 : 73-75) ได้ให้แนวทางการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบวิชาชีพโดยการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบสร้างและสั่งสมความรู้ไว้ว่า เนื่องจากสภาพการปฏิบัติงานของครูในปัจจุบันไม่เอื้อให้ครูเกิดการพัฒนาความรู้ ความชำนาญในภาระงานปกติ เช่น ครูมีภาระงานอื่นมากนอกเหนือจากงานสอน อีกทั้งตัวครูเองไม่สนใจหรือไม่ได้รับการดูแลให้เกิดการพัฒนาตนเองให้เพียงพอ ทำให้ขาดทักษะความรู้ ในการปฏิบัติงานสอน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงความคิด วัฒนธรรมในการทำงานให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตลอดเวลา นั่นคือ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำงานโดยยึดการเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทั้งผู้ปฏิบัติงาน ผู้รับบริการทุกระดับ ต้องมีคุณภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินปรับปรุงเพื่อหาวิธีที่ดีกว่าเดิม จนเป้าหมาย วิธีการและการประเมินรวมเป็นเนื้อเดียวกันเกิดความคุ้มค่า มีการพัฒนาอย่างมั่นคงยืนยาวขององค์กรผลงานเป็นที่ชื่นชมจนเป็นผลให้สังคมมีความก้าวหน้าเป็นหนึ่งเดียว” ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของประชาชน เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้

ชุมชนเป็นมิติหนึ่งของการจัดการศึกษาแบบระบบเปิด โดยบุคคลในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากการบริการการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ตลอดเวลา โดยบุคคลในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากการบริการการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ตลอดเวลา ส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติมากกว่าบอกให้รู้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง นอกจากนี้ยังสามารถลดปัญหาด้านสังคม ป้องกันการละถึนอพยพเข้าเมือง ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ครอบครัวยอบุ่่น ไม่มีการแยกพ่อ แม่ ลูก จากกัน เนื่องจากทุกคนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สถานที่ตั้ง สื่อการศึกษา กิจกรรม เครือข่าย และผู้ให้บริการ ด้วยภารกิจตามโครงสร้างของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ต้องดำเนินการจัดทั้งการศึกษาพื้นฐานนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสภาพการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของสถานศึกษา มีลักษณะกระจายอยู่ทั่วตำบล/หมู่บ้าน หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน มีทั้งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งบางหลักสูตรมีการยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ในส่วนของบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร มีทั้งที่เป็นข้าราชการ พนักงานราชการ ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ครู ตรีช.) ครูประจำกลุ่ม วิทยากรวิชาชีพ เครือข่าย ฯลฯ ซึ่งมีประสบการณ์และพื้นฐานความรู้แตกต่างกัน ในส่วนผู้เรียนของสถานศึกษา ก็มีความแตกต่างกัน ทั้งด้านคุณวุฒิ วัยวุฒิ ประสบการณ์ พื้นฐานการงานอาชีพ และการจัดกิจกรรมตามภารกิจต่างๆ ของสถานศึกษาต้องเป็นไปตามมาตรฐานและการประกันคุณภาพตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลากหลายทั้งกิจกรรมการเรียนรู้พื้นฐาน การศึกษาสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ การศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น การศึกษาสำหรับคนพิการ กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมกีฬาและนันทนาการ กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย กิจกรรมอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม กิจกรรมสร้างสรรค์สังคมชุมชน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาการเกษตรและกิจกรรมอื่นๆ ตามที่ประชาชนในชุมชนเห็นสมควรให้จัด ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับกฎหมายและประเพณีนิยมในชุมชนนั้นๆ ทรัพยากรมนุษย์เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ให้เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งปวง การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทุกรัฐบาลใช้ในการพัฒนาคน โดยเฉพาะในปัจจุบัน รัฐบาลมีนโยบายในการปฏิรูประบบราชการโดยให้ทุกหน่วยงานราชการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ โดยกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมการจัดการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้แก่ประชาชนในชุมชนการจัดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต

ในรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบล หรือ กศน.ตำบล จึงนับเป็นหัวใจสำคัญที่สร้างโอกาสในการเรียนรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างฐานะ ทางเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความสุข เนื่องจากการศึกษาโดยชุมชนเพื่อชุมชน มีชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ เน้นกระบวนการเรียนรู้ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นหลัก และมุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถแสวงหาแหล่งความรู้ที่อยู่ใกล้ตัวได้ โดยง่าย

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 1 (พ.ศ. 2542-2551) ที่ผ่านมามีพบว่า การปฏิรูประบบราชการของไทยมีเหตุผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี (เทคโนโลยี) กอปรกับการเรียกร้องจากภาคพลเมือง ภาคธุรกิจ เอกชน ให้ภาครัฐมีการปรับปรุง พัฒนาการบริหารทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพ (สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์. 2547 : 45) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูประบบราชการดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง โดยเป็นการปฏิรูปที่ต่อเนื่องมาจากทศวรรษแรก (พ.ศ. 2542-2551) การปรับโครงสร้างหน่วยงานให้มีเอกภาพยิ่งขึ้น กล่าวคือ มีการรวมทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีเข้าเป็น กระทรวงเดียวกัน มีการจัดระเบียบบริหารราชการแบบเขตพื้นที่เป็นศูนย์กลาง มีการจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือ สมศ. เป็นองค์กรมหาชนเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกและรับรองมาตรฐานสถาบันการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา การนำมหาวิทยาลัย ออกจากระบบราชการเพื่อความเป็นอิสระ คล่องตัวในการบริหารจัดการ เป็นต้น โดยเฉพาะปัญหา ด้านคุณภาพผู้เรียน ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ รวมทั้งการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา โดยพบว่า มีสถานศึกษาจำนวนมากไม่ได้มาตรฐาน ผู้เรียน มีผลสัมฤทธิ์ต่ำ ขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งการคิดวิเคราะห์ ใฝ่เรียนรู้และแสวงหาความรู้ อย่างต่อเนื่อง คุณธรรม จริยธรรม ในด้านครู คณาจารย์ พบว่า มีปัญหาขาดแคลนครู คณาจารย์ ที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และไม่ได้คนเก่ง คนดี ที่มีใจรักในอาชีพมาเป็นครู คณาจารย์ในการ บริหารจัดการ พบว่า ยังไม่มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการทั้งสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามเป้าหมาย รวมทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารและ จัดการศึกษาจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1. 2553 : เว็บไซต์)

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) ได้ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษา และการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ของสังคมในการบริหารจัดการเพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ ให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ “คนไทยได้ เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้มีนโยบายให้มีการจัดตั้ง กศน.ตำบล ขึ้น

เพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบล เป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับประชาชนเพื่อประชาชนได้ใช้ในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมุ่งหวังให้ กศน.ตำบล เป็นกลไกในการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนในพื้นที่ โดยในปี พ.ศ. 2552 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานสนองนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ โดยการจัดตั้ง กศน.ตำบลทุกตำบลทั่วประเทศ และให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เทาเทียมกับการศึกษาในระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยมุ่งหวังให้ กศน.ตำบล เป็นฐานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเพื่อให้การดำเนินการพัฒนา กศน.ตำบล เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ สำนักงาน กศน.จึงกำหนดให้การพัฒนา กศน.ตำบล เป็นนโยบายด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนต่อเนื่อง ที่จะต้องพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการสร้างโอกาสและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนในชุมชน และกำหนดหลักการการดำเนินงาน กศน.ตำบล บทบาทหน้าที่ของ กศน. ตำบลให้มีบทบาทสำคัญในการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยมีหัวหน้า กศน.ตำบล เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนและมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน กศน.ตำบล โดยกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน กศน.ตำบล ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการ 2) กิจกรรมหลักของ กศน.ตำบล 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน 4) การนิเทศติดตามและการรายงาน (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2553) ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐาน กศน.ตำบล ที่สำนักงาน กศน. ได้จัดทำขึ้น เป็นมาตรฐานและตัวบ่งชี้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการติดตามประเมินผลและรายงาน เพื่อให้คณะกรรมการ กศน.ตำบล หัวหน้า กศน.ตำบล และผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา กศน.ตำบล ให้ไปสู่มาตรฐาน กศน.ตำบล ส่งเสริมให้ กศน.ตำบล เป็นกลไกในการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2554)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาแนวทางการการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของบุคลากรศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม
2. เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม
3. เป็นข้อเสนอแนะในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม
4. เป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิด การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยประยุกต์ใช้ (กรรณิกา ชมดี. 2524 : 13 ; ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527 : 6-7 ; สมาน ศิริพูนสวัสดิ์. 2533 : 38 ; กรมการพัฒนาชุมชน. 2539 : 16 ; วรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. 2540) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการสังเคราะห์ตัวแปร การมีส่วนร่วมของชุมชน กำหนด เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ทั้งหมด 5 ลักษณะ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมประชุม
- 2) การมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน
- 3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
- 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
- 5) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เพื่อให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำเสนอแบ่งเป็น

3 ระยะ ดังต่อไปนี้

1.1 ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามและศึกษาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.2.1 ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา กศน.ตำบล 133 ตำบล ในสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1,197 คน โดยในแต่ละ กศน.ตำบล จะมีคณะกรรมการสถานศึกษา กศน.ตำบล แห่งละ 9 คน

1.2.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา กศน.ตำบล ในสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 291 คน ซึ่งได้จากการเปิดตารางของ Krejcie และ Morgan (บุญชม ศรีสะอาด. 2552 : 35 ; อ้างอิงมาจาก Krejcie and Morgan. 1970) และเปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างจำนวนประชากรของแต่ละอำเภอกับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน

1.2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในจังหวัดมหาสารคาม รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 แห่ง จำนวน 5 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

1.3 ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและกรรมการสถานศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและ

การศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 แห่ง แห่งละ 2 คน รวมทั้งหมด 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งไม่ใช่กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในระยะที่ 2 เพื่อประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

2. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 13 อำเภอ

3. ขอบเขตเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม ตามลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน 5 องค์ประกอบ ดังนี้

- 3.1 การมีส่วนร่วมประชุม
- 3.2 การมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน
- 3.3 การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
- 3.4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
- 3.5 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเดือน พฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2559

4.2 ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ระหว่างเดือน กรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2559

4.3 ศึกษาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practice) เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559

4.3 ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม หมายถึง สถานศึกษาที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการหน่วยจัดกิจกรรมการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตจังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่รับผิดชอบ 13 อำเภอ ซึ่งประกอบด้วย อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอบรบือ อำเภอวาปีปทุม อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอเมือง อำเภอกันทรวิชัย อำเภอนาเชือก อำเภอนาดูน อำเภอเชียงยืน อำเภอยางสีสุราช อำเภอแกลง อำเภอกุดรัง และ อำเภอชื่นชม

2. กศน. ตำบล หมายความว่า ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ซึ่งเป็นหน่วยจัดกิจกรรมการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ตั้งอยู่ในระดับ ตำบล ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

3. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation) หมายถึง ร่วมเรียกร้อง ร่วมผลักดัน ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอแนะ ในการกำหนดนโยบายตามที่ตนเองต้องการให้มี หรือให้เป็นไปตามที่คาดหวังเอาไว้ ทั้งรูปแบบ วิธีการปฏิบัติ ขั้นตอน กระบวนการต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของตน หรือ ของกลุ่ม ชุมชน สังคมที่ตนอาศัยอยู่ โดยสรุป แล้วลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

3.1 การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at meetings) คือ เข้าร่วมประชุม หาแนวทางหรือวางแผนงานและวางนโยบาย

3.2 การมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน (Financial committees) คือ ร่วมสนับสนุน เงินทุนในบางครั้งที่เป็น

3.3 การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on committees) คือ เป็นผู้ร่วม อยู่ในคณะทำงานทุกขั้นตอน

3.4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of leadership) คือ ผู้นำจะต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตาม ว่ามีความสามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ และมีความซื่อสัตย์ ไม่ทรยศหักหลัง

3.5 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs) คือ เป็นผู้ริเริ่มให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา เป็นผู้อยู่ในกลุ่มที่เริ่มก่อตัว

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี
หลักการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีขอบเขตในการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล
3. หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดี และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ
5. บทบาทของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมหาสารคาม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1. ความหมาย ปรัชญา แนวทางการจัดการศึกษา

ปัจจุบันวิถีการเรียนรู้ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก
ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การขยายตัวทางสังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์
(Globalization) ได้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง องค์ความรู้และวิทยาการใหม่ๆ ล้วนเกิดขึ้นมา
อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-based
Economy) ทำให้ประชากรเกิดความต้องการในการแสวงหาความรู้ นำไปสู่การเรียนรู้ในแทบทุก
กิจกรรมของสังคม วิถีการเรียนรู้ของมนุษย์จึงขยายขอบเขตจากการศึกษาในระบบ (ชั้นเรียน) ไปสู่
การเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ส่งผลทำให้เกิดกิจกรรมทางการศึกษา
รวมไปถึงแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือ การศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งใน
ปัจจุบันได้กลายเป็นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน
โดยในสมัยก่อนได้มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาของผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ ซึ่งในปี พ.ศ. 2481 รัฐบาล
พลเรือตรีพิบูลย์สงคราม ได้นำเอานโยบายการศึกษาผู้ใหญ่มาดำเนินการต่อจากรัฐบาลชุดก่อนที่มี

พระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี มาใช้อย่างจริงจังในการสอนผู้ใหญ่ให้รู้หนังสือ อ่านออก เขียนได้ และเข้าใจในหน้าที่พลเมือง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2527 : 37)

การศึกษานอกโรงเรียน เดิมอยู่ในความรับผิดชอบของกองการศึกษาผู้ใหญ่ สังกัด กรมสามัญศึกษา การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนได้ดำเนินการต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2512 องค์การศึกษาโลก (World Education Inc) ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศไทย ได้มีการเสนอให้มีการปรับปรุงการเรียนการสอนผู้ใหญ่แบบสมกิจเสียใหม่ โดยให้สอดคล้องกับการวางแผนครอบครัวไปด้วย ประกอบกับในปี 2513 องค์การศึกษาโลก (World Education Inc) จัดให้มีการประชุมเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นที่ประเทศอินโดนีเซีย มติที่ประชุมมีมติให้สอนให้ผู้ใหญ่ รู้หนังสือควบคู่ไปกับการวางแผนครอบครัวด้วย ดังนั้น ประเทศไทยจึงนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับปรุง การศึกษาผู้ใหญ่ของไทย โดยเรียกว่า “การศึกษาผู้ใหญ่ขั้นพื้นฐานแบบเบ็ดเสร็จ” (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2528 : 13 – 14) ต่อมาเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2524 กองการศึกษาผู้ใหญ่ ยกฐานะเป็นกรมการศึกษานอกโรงเรียน หรือ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีการกระจายการบริหารไปสู่ส่วนภูมิภาค จัดให้มีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคและประจำจังหวัด ขึ้น โดยเรียนว่าศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด (เพ็ญณี แร่นอท และคณะ. 2547 : 14) ใน ปี พ.ศ. 2551 กำหนดให้มีพระราชบัญญัติส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือเรียกชื่อย่อว่า การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ในส่วนกลางมี สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รับผิดชอบในการบริหารจัดการ ระดับจังหวัดและกรุงเทพมหานคร มีสำนักงานการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดและสำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร บริหารจัดการ และในระดับอำเภอมี การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอำเภอ เป็นสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดและสำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกรุงเทพมหานคร ดำเนินการ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มาตรา 17 (2) กำหนดให้สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานธุรการของ คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด และมีอำนาจหน้าที่ บริหารจัดการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภายในจังหวัด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 32)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมาย การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในมาตรา 4 ไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 3-4)

การศึกษานอกระบบ หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้นและมีวิธีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษาหรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 ยังได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบ ไว้ว่า “การศึกษานอกระบบ” หมายถึง การศึกษาซึ่งจัดขึ้นนอกระบบปกติ ที่จัดให้กับชุมชนทุกเพศทุกวัย ไม่มีการจำกัดพื้นฐานการศึกษาอาชีพประสบการณ์หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ในด้านพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต ความรู้ทางด้านทักษะ การประกอบอาชีพและความรู้ด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การจัดการศึกษามีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษาระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเงื่อนไข การสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตร จะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

จรวยพร ธรณินทร์ (2550 : 56) สรุป การศึกษานอกระบบ เกิดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1967 ในการประชุมของ UNESCO เรื่อง The World Educational Crisis ซึ่งได้นิยามการศึกษานอกระบบ หมายถึง "การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แต่นอกกรอบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ โดยมุ่งบริการให้คนกลุ่มต่างๆ ของประชากร ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเด็ก" โดยเน้นการเรียนรู้ (Learning) แต่ในปัจจุบันการศึกษานอกระบบคือ กระบวนการจัดการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ทั้งที่เป็นทัศนคติ ทักษะ และความรู้ซึ่งทำได้ยืดหยุ่นกว่าการเรียนในระบบโรงเรียนทั่วไป สมรรถนะที่เกิดจากการศึกษานอกระบบมีตั้งแต่ทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำงานเป็นกลุ่ม การแก้ไข ความขัดแย้งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา ร่วมกัน การสร้างความเชื่อมั่น ความรับผิดชอบและความมีวินัย การศึกษานอกระบบยุคใหม่จึงเน้นการเรียนรู้และสมรรถนะ (Learning and Competency)

อาชัญญา รัตนอุบล (2542 : 1) สรุป การศึกษานอกระบบ (Non -Formal Education) เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการศึกษาซึ่งเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนตามปกติได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ พัฒนาตนเองให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะอนตัวใหญ่ผู้เรียนมีความสะดวก เลือกรเรียนได้หลายวิธี จึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและสังคมเป็นอย่างดี การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความหมายครอบคลุมถึงมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้อย่างตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากสังคม และการเรียนรู้ที่ได้รับจากโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในโรงเรียนตามปกติ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีอยู่ในระบบโรงเรียน

ปกติ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ทักษะ ทศนคติ เพื่อมุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกฝนอาชีพ หรือการพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องตามที่ตนสนใจ

การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มุ่งจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาชีวิตและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ ดอยโอกาสพลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะ ปลุกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบสัมมาชีพ อีกทั้งสามารถปรับตัวให้ทันกับ ความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการต่าง ๆ ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุขตามควร แก่สภาพ (อาชัญญา รัตนอุบล. 2542 : 3 ; อ้างอิงมาจาก กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538)

Sheffield และ Diejomaoh (อุดม เขยกิจวงศ. 2534 : 54 ; อ้างอิงมาจาก Sheffield and Diejomaoh. 1990) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง “การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการฝึกอบรมการสอน นอกระบบชั้นเรียนในโรงเรียนเกือบทั้งหมด” เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ของบุคคลแต่ละบุคคล จากพ่อแม่ จากโรงงานไปจนถึงการรณรงค์เพื่อให้ชุมชนทั้งชาติใหญ่หนังสือ การศึกษานอกโรงเรียนควรให้บริการ ที่สนองต่อความต้องการหลายอย่าง เช่น

1. เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน
2. เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาจากระบบในโรงเรียนแล้วได้มีโอกาสหาความรู้และได้รับการฝึกฝนเพิ่มพูน โดยเฉพาะสำหรับการที่จะไปประกอบอาชีพ
3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้ที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ ได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

การศึกษานอกระบบ หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มหรือพัฒนา ศักยภาพให้แก่ชุมชน ทั้งในด้านความรู้ ความชำนาญ หรืองานอดิเรกต่างๆ ผู้ที่สำเร็จการศึกษา อาจได้รับ หรือไม่ได้รับเกียรติบัตรก็ได้ ซึ่งเกียรติบัตรนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการปรับเทียบเงินเดือน หรือ ศึกษาต่อ ยกเว้นการศึกษาสายสามัญของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย ที่มีการมอบวุฒิบัตรที่สามารถปรับเทียบเงินเดือนหรือศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นได้

การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและ หลากหลายรูปแบบ ไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุและสถานที่โดยมุ่งหมายให้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนา คุณภาพมนุษย์ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อ การวัดผลและ ประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งอาจแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทความรู้พื้นฐานสายสามัญประเภทความรู้และทักษะอาชีพ และ ประเภทข้อมูลความรู้ ทัวไป

การศึกษานอกระบบ หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ชุมชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่างๆ ประชากรที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนไปแล้ว ตลอดจนประชากรวัยแรงงาน และวัยอื่นๆ โดยไม่จำกัดวัย เพศ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ ความสนใจ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐาน แก่การดำรงชีวิต การอ่านการเขียน ความรู้ทางด้านทักษะอาชีพ และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ในเรื่องต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม การศึกษาประเภทนี้มีความยืดหยุ่นในเรื่องระบบ ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านอายุของผู้เรียน ระยะเวลาเรียน หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล สถานที่เรียน ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนได้เมื่อมีความพร้อม หยุดเรียนได้เมื่อมีภาระความจำเป็น และกลับมาเรียนใหม่ได้เมื่อต้องการ เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และสังคม (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2547 : 9 - 10)

Coombs (สัญญา ทองจินดา. 2546 : 17 : อ้างอิงมาจาก Coombs. 1973 : 12 - 13) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดไว้นอกระบบปกติที่ดำเนินการอยู่ โดยอาจจัดแยกออกไปต่างหากหรือจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่ใหญ่กว่า ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

สุมาลี สังข์ศรี (2544 : 93) ได้อธิบาย “การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน” หมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนปกติ เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่เน้นประชากรนอกโรงเรียน ได้แก่ ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสการศึกษาในระบบต่างๆ ตลอดจนประชากรที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนไปแล้วจนถึงผู้สูงอายุ การจัดการศึกษามีวัตถุประสงค์ในการเรียนที่ชัดเจน โดยมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตร ระยะเวลาเรียน สถานที่เรียน วิธีเรียน ในด้านผู้เรียนไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา เน้นการเรียนเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบัน เพื่อแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นอย่างมาก เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงมีความแตกต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบการศึกษา ระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ เนื้อหาหลักสูตร วิธีการเรียน การสอน ผู้สอน สถานที่เรียน การประเมินผลการเรียน และหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษา การศึกษานอกระบบจะจัดบริการสำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกวัยโดยไม่จำกัดอายุ พื้นฐานการศึกษาประสบการณ์ ผู้สนใจสามารถใช้บริการได้ทันทีเมื่อมีความพร้อม และเมื่อมีความจำเป็นต้องหยุดพักไว้ก่อน และกลับเข้ามาเรียนใหม่

ได้เมื่อต้องการ เนื้อหาหลักสูตรจะเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้เรียน และท้องถิ่น เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องจริงและเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมเพื่อให้ผู้เรียนนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต สถานที่เรียนไม่จำเป็นต้องเป็นที่โรงเรียนอาจเป็นบ้าน ศาลา วัด ที่อ่านหนังสือหมู่บ้าน หรือสถานที่อื่นๆ ที่สะดวกเหมาะสม วิธีการเรียน การสอน และเวลาเรียน จะยืดหยุ่นตามความพร้อมของครู และผู้เรียน การวัดประเมินผลอาจไม่จำเป็นต้องเป็นการสอบ อาจประเมินจากการเข้าร่วมกิจกรรม หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ ไม่จำเป็นต้องเป็นโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น อาจจะเป็นหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนหรือองค์กรท้องถิ่นก็ได้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2532 : 63 - 65)

2. หลักการของการศึกษานอกระบบ

2.1 เน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การกระจายโอกาสทางการศึกษา ในครอบคลุมและทั่วถึง

2.2 ส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ

2.3 จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต

2.4 จัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนมีได้ จำกัดเฉพาะครู อาจจะเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือจากท้องถิ่น

งานด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้น นอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายรับบริการและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ชัดเจน กิจกรรม การศึกษาดังกล่าว มีทั้งที่จัดกิจกรรมโดยเอกเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น หน่วยงานที่ จัด การศึกษานอกโรงเรียนนั้น เป็นทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรง และ หน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนชุมชนที่อาศัย การศึกษาเป็นเครื่องมือนำไปสู่ วัตถุประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ในทางทฤษฎีจึงได้นับเนื่องเอาการศึกษา นอกโรงเรียนเป็นระบบหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ที่มีส่วนเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นและต่อเนื่องกับ การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นความหวัง ของวงการศึกษา และเป็นกลไกที่สำคัญของรัฐในการพัฒนาคุณภาพของคนส่วนใหญ่ในประเทศได้ (รณรงค เมฆานูวัฒน์. 2543 : 6 -7)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงถือเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งมี ภารกิจสำคัญที่จะต้องให้ชุมชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมที่เป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับการศึกษา นอกจากนั้น ยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐานของชีวิต เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ ของตน (กองส่งเสริมปฏิบัติการ. 2541 : 1)

อาจกล่าวได้ว่า การศึกษานอกระบบหมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มหรือพัฒนาศักยภาพให้แก่ชุมชน ทั้งในด้านความรู้ ความชำนาญ หรืองานอดิเรกต่างๆ ผู้ที่สำเร็จการศึกษา อาจได้รับหรือไม่ได้รับเกียรติบัตรก็ได้ ซึ่งเกียรติบัตรนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบเงินเดือนหรือศึกษาต่อ ยกเว้นการศึกษาสายสามัญของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีการมอบวุฒิบัตรที่สามารถเทียบเงินเดือนหรือศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นได้ การศึกษานอกระบบ จึงเป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้บุคคลมีโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาปกติ หรือผู้ต้องการพัฒนาตนเอง ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงได้รับดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางและเป็นไปในอัตราที่รวดเร็ว อันจะส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการ แข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาที่ยึดคน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยมุ่งเน้นให้คนมีคุณธรรมนำความรู้ อันจะเป็นสะพานทอดนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญาต่อไป

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่บุคคลได้รับความรู้ ประสบการณ์ ได้เสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม และทักษะต่างๆ จากครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม และจากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตประจำวัน การได้รับความรู้ อาจจะได้จากการพูดคุย สนทนา การสังเกต การเข้าร่วมในกิจกรรม การประกอบอาชีพการทำงาน โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นอาจไม่ได้เกิดขึ้นหรือมีการจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งทางการศึกษา แต่จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น แต่กลับทำให้บุคคลได้รับความรู้โดยบังเอิญหรือโดยไม่ตั้งใจ เช่น การที่บุคคลไปเที่ยวสวนสาธารณะหรือสวนสัตว์แล้วบังเอิญได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพรรณไม้ต่างๆ หรือเด็กๆ เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ๆ จากการพูดคุยกับเพื่อนกับคนในครอบครัว ได้เรียนรู้การทำอาหาร การดูแลบ้านเรือนจากการสังเกต และการช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน หรือบุคคลอาจเรียนรู้เรื่องของธรรมชาติ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จากการฟังเพลง หรือจากการชมภาพยนตร์ เป็นต้น จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่ยกมาเป็นตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะ สวนสัตว์ การทำงานบ้าน เพลงภาพยนตร์ หรือสื่อมวลชน ชนิดอื่นๆ เหล่านั้นไปทำให้บุคคลเกิดความรู้ขึ้นโดยอัตโนมัติหรือโดยบังเอิญ การที่บุคคลได้รับความรู้โดยวิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่า การศึกษาตามอัธยาศัยทั้งสิ้น เพราะเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอน ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้ง

ไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต (กรมการศึกษา
นอกโรงเรียน. 2538 : 83)

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล ซึ่งเรียกว่าการเรียนรู้ตามอัธยาศัย
นั้นบุคคลแต่ละคนจะเริ่มต้นเรียนรู้จากสังคมใกล้ตัวไปสู่สังคมภายนอก นับตั้งแต่สถาบันครอบครัว
สื่อมวลชน แหล่งชุมชน แหล่งนันทนาการ สถาบันการศึกษา หน่วยงานบริการของรัฐ องค์กรเอกชน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ การเรียนรู้ตามอัธยาศัยนี้จะเกิดขึ้นตลอดไปจนสิ้นอายุขัย
ของคนคนนั้น

จากดังที่กล่าวมาข้างต้นหลายคนอาจคิดว่าการศึกษตามอัธยาศัยเป็นเรื่องใหม่ เพิ่งจะ
เคยได้ยิน ได้เห็นเมื่อปรากฏอยู่ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แต่แท้จริงในทางปฏิบัติ
แล้ว เป็นการศึกษาที่มีมานานคู่กับประวัติศาสตร์การก่อกำเนิดของมนุษยชาติเลยทีเดียว เพราะพ่อแม่
คือครูคนแรกที่ทำให้การศึกษตามอัธยาศัยแก่ลูก โดยมีเป้าหมายเช่นเดียวกันกับ พ.ร.บ. การศึกษา
แห่งชาติ รวมกับพิมพ์เดียวกันคือ ต้องการให้ลูกเก่ง-ดี-มีความสุขเป็นพลเมืองดีของสังคม การศึกษา
ตามอัธยาศัย (Informal Education) จึงไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เป็นการศึกษาประเภทแรกในวงจร
การศึกษาตลอดชีวิตของมนุษย์ทุกคนก็ว่าได้ และอาจมีชื่อเรียกอื่นๆ อีกก็ได้เช่น การศึกษาแบบ
ไม่เป็นทางการบ้าง การเรียนรู้ตามวิถีชีวิตมนุษย์บ้าง การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัยบ้าง การศึกษา
แบบธรรมชาติวิสัยบ้าง (ฉลองศรี พลโยธา. 2544 : 18-23)

Coombs (1973 : 12-13) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษตามอัธยาศัยไว้
ล่วงหน้า ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1980 (พ.ศ. 2523) แล้วว่า “การศึกษาที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในอนาคต
อันไกล อาจเป็นการศึกษตามอัธยาศัย ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้ที่เกิดจากชีวิตประจำวันเป็นการเรียน
ตามประสบการณ์ที่ตนได้พบเห็น แต่สิ่งที่บุคคลจะเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมย่อมขึ้นอยู่กับว่า
สภาพแวดล้อมนั้น มีคุณภาพทางการศึกษามากแค่ไหน” โดย คูมบ์เสนอว่า รัฐควรส่งเสริมการศึกษ
ตามอัธยาศัย โดยเฉพาะในรูปของการเผยแพร่ข่าวสาร การให้สารสนเทศ การส่งเสริมวัฒนธรรม
และเผยแพร่ความรู้ทั่วไปให้แก่ชุมชนอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การศึกษาผ่านสื่อมวลชน
โดยการสร้างเครือข่ายอย่างรัดกุม จะทำให้การศึกษาในโรงเรียน และการศึกษานอกโรงเรียนมีความ
มั่นคงทางวิชาการมากขึ้น ทั้งยังเน้นว่าการจัดสภาพแวดล้อมซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย
เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง

“การศึกษตามอัธยาศัย หมายถึง วิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นโดย
การถูกผลักดันให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการสนทนา เกี่ยวข้องกับการสำรวจ และขยายประสบการณ์
โดยไม่อาจทำนายล่วงหน้าได้ เป็นสิ่งที่บังเอิญเกิดขึ้นอุบัติเหตุ (วิคนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบูรณ์.
2544 : 2-3)

การศึกษตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จาก
ประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อ

เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538 : 83)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544 : 5) ให้นิยามการศึกษาตามอัธยาศัยว่า เป็นการ จัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัยเกื้อหนุน สื่อ แหล่งความรู้ และบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคล ได้เรียนรู้ตามความสนใจ

ในมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2542 นิยามว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือ แหล่งความรู้อื่นๆ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542. 2542 : 13)

การเรียนรู้ตามอัธยาศัย ในที่นี้จึงหมายถึงการที่มนุษย์ได้รับความรู้ ความคิด ประสบการณ์ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้าอาจโดยการฟัง การอ่าน การคิด การเขียน การพูดคุยซักถาม การมองเห็น หรือการปฏิบัติตามความพึงพอใจ ความสนใจ หรือความต้องการของตนเองแล้วเกิดการรับรู้ การทำความเข้าใจ การมีพฤติกรรมตอบสนอง มีการฝึกฝนอบรมตนเองหรือแสดงออกมา

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายความว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

สรุปได้ว่าความหมายของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คือ กระบวนการจัดการศึกษา หรือกิจกรรมที่ผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนจะได้รับความรู้จากสิ่งต่างๆ ที่บุคคลให้ความสนใจโดยวิธีการเรียนรู้หลายหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความต้องการและความจำเป็น เพื่อความเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

3. ปรัชญาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เครื่องมือชนิดหนึ่งในการเตรียมประชากรของชาติให้มีคุณภาพ คือ การศึกษาโดยการจัดการศึกษาของประเทศนั้น ควรจะต้องมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การจัดการศึกษาของประเทศก็จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งในแต่ละสังคมจะมีแนวทางในการจัดการศึกษาต่างกันเพราะสภาพของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ไม่เหมือนกันตามแนวความคิดหรือความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ก็คือปรัชญาการศึกษา ดังนั้นผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา

ควรยึดแนวทางในการจัดการศึกษาหรือปรัชญาของการศึกษาที่ต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของสังคม และสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคสมัย การจัดการศึกษาของประเทศใดถ้าไม่ยึดการศึกษาที่ถูกตอ ก็ไม่มีทางที่จะทำให้ประเทศเจริญไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ปรัชญาการศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญ ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศการจัดการศึกษานอกระบบมีปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานของความคิดในการจัดกิจกรรมที่ควรเรียนรู้ทำความเข้าใจ ได้แก่ (สำนักบริหารงาน การศึกษานอกโรงเรียน. 2547 : 30-31)

1. ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) เน้นแนวความคิดในเรื่องการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา มุ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาสังคม
2. ปรัชญามนุษยนิยม (Humanism) ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ ตระหนัก ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ยอมรับในความต่างนั้น การพัฒนาคนจึงมุ่งไปที่การพัฒนา เป็นรายบุคคล จึงต้องคำนึงถึงความต้องการของบุคคลและยอมรับความรู้และประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้
3. ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) เน้นความเคารพในเสรีภาพส่วนบุคคล การยอมรับผลของการกระทำและการตัดสินใจให้มีความสำคัญกับความรับผิดชอบของตนเองต่อการ กระทำทางสังคม การจัดการศึกษาจึงมุ่งเสริมสร้างพลังในการพัฒนาและการตัดสินใจของบุคคล
4. ปรัชญาการศึกษาในกลุ่มปฏิรูปก้าวหน้า (Radicalism) กลุ่มปรัชญานี้เป็นที่รวม ของแนวคิดที่วิพากษ์การศึกษาที่จัดอยู่โดยทั่วไป มุ่งใช้การศึกษาเป็นกลไกของการแก้ปัญหาและ แสวงหาทางออกในสังคม เช่น กลุ่มที่ปฏิเสธระบบโรงเรียน (Deschooling) ของอิวาน อิลลิช กลุ่มของเปาโล แพร์ ที่วิพากษ์การศึกษาซึ่งสะท้อนนัยของการกตชี จำเป็นที่จะต้องสร้างมโนสำนึก ใหม่ในการเรียนรู้ เป็นต้น

จิตรกร ตั้งเกษมสุข (2525 : 22) ได้ให้ความหมายว่าปรัชญาการศึกษา คือ การนำเอาเนื้อหาและวิธีการของปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาโดยจะอาศัยประโยชน์จาก เนื้อหาและวิธีการของปรัชญาในการกำหนดแผนหรือภาพรวมของการศึกษาตลอดจนการวิพากษ์และ วิเคราะห์แผนหรือภาพรวมนั้นจนมองเห็นขั้นตอนในการจัดการศึกษาได้อย่างมีระบบและอย่างสมเหตุ สมผล

อุดม เขยกิจวงศ์ (2544 : 44-48) ได้กล่าวถึงแนวคิดอันที่จะพัฒนาเป็นปรัชญา การศึกษานอกระบบโรงเรียนใหม่ โดยถือว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางสิ่งทั้งปวงและปรัชญาการศึกษาดังกล่าวนี จะสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างแท้จริง ซึ่งปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดนี้ ได้แก่ ความต้องการส่วนบุคคล ความเป็นธรรมในการศึกษา สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้

คิดเป็น (Khit pen) เป็นปรัชญาพื้นฐานของการศึกษานอกโรงเรียน เป็นกระบวนการ คิดที่เกิดขึ้นจากหลักการและแนวคิดของนักการศึกษาไทย ผู้ก่อตั้งทฤษฎีการ “คิดเป็น” คือ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ซึ่งเป็นผู้นำแนวคิดเรื่องการ “คิดเป็น” มาเผยแพร่จนได้รับการยอมรับทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศ ซึ่งครั้งแรกได้นำมาใช้ในวงการศึกษานอกโรงเรียนเมื่อราว พ.ศ. 2513 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และคณะ ได้ประยุกต์แนวความคิด “คิดเป็น” มาใช้ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานระหว่างปี พ.ศ. 2518 – 2524 โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ เป็นต้น ซึ่งถือว่าแนวคิด “คิดเป็น” เป็นปรัชญาที่นำมาใช้กับการพัฒนางานการศึกษาผู้ใหญ่ และต่อมาได้นำมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษาไทยทุกระดับ และใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องการสอนคนให้ คิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น (อุ้นตา นพคุณ. 2527 : 19)

ปรัชญา “คิดเป็น” อยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า ความต้องการของแต่ละบุคคล ไม่เหมือนกัน แต่ทุกคนมีจุดรวมของความต้องการที่เหมือนกัน คือ ทุกคนต้องการความสุข คนเรา จะมีความสุขเมื่อเราและสังคมสิ่งแวดล้อมประสมกลมกลืนกันได้ โดยการปรับปรุงตัวเราให้เข้ากับสังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือโดยการปรับปรุงสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเราหรือปรับปรุงทั้งตัวเราและ สังคมสิ่งแวดล้อมให้ประสมกลมกลืนกัน หรือเข้าไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับตน คนที่สามารถ ทำได้เช่นนี้ เพื่อให้ตนเองมีความสุขนั้น จำเป็นต้องเป็นผู้มีความคิดสามารถคิดแก้ปัญหา รู้จักตนเอง และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จึงจะเรียกได้ว่า ผู้นั้นเป็นคนคิดเป็น หรืออีกนัยหนึ่งปรัชญาคิดเป็นมาจาก ความเชื่อพื้นฐานตามแนวพุทธศาสนา ที่สอนให้บุคคลสามารถพ้นทุกข์และพบความสุขได้ด้วยการ ค้นหาสาเหตุของปัญหา สาเหตุของทุกข์ซึ่งส่งผลให้บุคคลผู้นั้นสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับ “คิดเป็น” ว่า “บุคคลที่คิดเป็นจะสามารถเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีระบบ บุคคลผู้นี้จะสามารถพิจารณาสาเหตุของ ปัญหาที่เขา กำลังเผชิญอยู่ และสามารถรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับทางเลือก เขาจะพิจารณาข้อดีข้อเสียของแต่ละเรื่อง โดยใช้ความสามารถเฉพาะตัวค่านิยมของตนเอง และ สถานการณ์ที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ประกอบการพิจารณา”

คิดเป็น (Khit pen) เป็นปรัชญาพื้นฐานของการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนต้องการความสุข แต่ความสุขของแต่ละคนแตกต่างกัน เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างกัน ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเพศ วัย สภาพสังคมสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ซึ่งทำให้ความต้องการและความสุข ของแต่ละคนไม่เหมือนกัน คนจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต้องรู้จักการปรับตัว และใช้กระบวนการ คิดเป็นในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการใช้ข้อมูล 3 ด้าน คือ ข้อมูลตนเอง ข้อมูลสังคมและ สิ่งแวดล้อม และข้อมูลวิชาการมาประกอบการคิดและตัดสินใจ

4. แนวทางการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (2542 : 1-19) มีสาระสำคัญในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ดังนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของ สังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม อย่างสมดุลยั่งยืน
3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และ การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
4. ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาอย่างถูกต้อง
5. ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด ของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และ การประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนรู้โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา
5. ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้ การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อ การเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ บิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของ ผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไป ในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมแต่ละระดับและรูปแบบการจัดการศึกษาการจัดการเรียนรู้อ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (2551 : 1-11) ได้กำหนดแนวทางในการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

มาตรา 4 “การศึกษานอกระบบ” หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัด และระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้นและมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

“การศึกษาตามอัธยาศัย” หมายความว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

“สถานศึกษา” หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

มาตรา 6 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยึดหลักการดังต่อไปนี้

1. การศึกษานอกระบบ

1.1 ความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั้งถึงเป็นธรรม และมีคุณภาพ เหมาะสมกับสภาพชีวิตของชุมชน

1.2 การกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

2 การศึกษาตามอัธยาศัย

2.1 การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย

2.2 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนที่นำ เทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา

2.3 การจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน

มาตรา 7 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ ให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมายในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ชุมชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคมที่ใช้ความรู้ และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามแนวทางพัฒนาประเทศ

2. ภาศึเครือช่ายเกิดแรงจูงใจและมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา

มาตรา 9 ให้กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้ความสำคัญแก่ผู้เกี่ยวข้องตามบทบาทและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ และสามารถเลือกรับบริการได้หลากหลายตามความต้องการของตนเอง
2. ผู้จัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบ และผู้จัดแหล่งการเรียนรู้สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัย มีการดำเนินการที่หลากหลายตามศักยภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน โดยบูรณาการความรู้ ปุณฝงคุณธรรม และค่านิยมที่ตังาม
3. ผู้ส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งเป็นผู้ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนและผู้จัดการเรียนรู้ มีการดำเนินการที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

มาตรา 11 เพื่อประโยชน์ในการจัดและพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องร่วมมือกับภาศึเครือช่ายเพื่อดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

1. จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น แหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน สื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของภาศึเครือช่าย เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาศึเครือช่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน

การจัดการศึกษานอกระบบ ต้องพิจารณาที่ความสำคัญของผู้เรียน และต้องมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง โดยผู้สอนต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน และจะต้องมีการวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน

5. การบริหารการศึกษานอกโรงเรียน

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน หรือกรมการศึกษานอกโรงเรียนเดิม จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาและประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ในวันที่ 7 กรกฎาคม 2546 ได้เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2549 : 12-15)

1. จัดทำข้อเสนอนโยบาย แผน หลักสูตร การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งประสานความร่วมมือและความช่วยเหลือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ

2. ส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3. ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ระดมทรัพยากรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ และพัฒนาบุคลากรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และเครือข่าย รวมทั้งกำกับ ดูแล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

4. ส่งเสริม ผลิต พัฒนา เผยแพร่การเรียนรู้ และให้บริการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งบริหารจัดการสถานีวิจัยและสถานีวิจัยโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

5. ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการ ส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

6. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

6. บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษา จำแนกตามลักษณะของสถานศึกษา ดังนี้

6.1 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค มีหน้าที่ดังนี้

6.1.1 บริการทางวิชาการ เช่น ทดลองหารูปแบบการเรียนการสอนทุกกิจกรรม จัดทำรายการวิทยุเสริมความรู้ในส่วนที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการภายในภาค ผลิตและให้บริการสื่อเสริมการเรียนการสอน ประสานงานสร้างเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ จัดประชุม อบรม สัมมนาหรือจัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

6.1.2 นิเทศติดตามผล เช่น นิเทศตรวจเยี่ยม ติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดการศึกษา รวบรวมข้อมูล สถิติ และประมวลผลการดำเนินงาน

6.1.3 บริการด้านประชาสัมพันธ์

6.1.4 บริการด้านการพิมพ์ เช่น แบบพิมพ์ต่างๆ คู่มือนักศึกษา คู่มือดำเนินงาน ตารางการออกอากาศ และเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

6.1.5 หน้าที่อื่นๆ ที่สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนมอบหมาย

6.2 ศูนย์การศึกษานอกระบบโรงเรียนจังหวัด มีหน้าที่ดังนี้

6.2.1 จัดและบริหารการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญศึกษาในเขตจังหวัด เว้นแต่การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญที่เป็นหน้าที่ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

6.2.2 กำกับดูแล และสนับสนุนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญศึกษา
ในเขตจังหวัด

6.2.3 นิเทศติดตาม เช่น นิเทศตรวจเยี่ยม ติดตามผลการดำเนินงานของ
สถานศึกษาสังกัดสำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดการศึกษา รวบรวมข้อมูล สถิติ
และประมวลผลการดำเนินงาน

6.2.4 จัดทำข้อสอบปลายภาค

6.3 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่ดังนี้

6.3.1 จัดและบริหารการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญศึกษาในเขต
กรุงเทพมหานคร เว้นแต่การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญที่เป็นหน้าที่ของศูนย์บริการการศึกษา
นอกโรงเรียนเขต

6.3.2 กำกับ ดูแล และสนับสนุนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญในเขต
กรุงเทพมหานคร

6.3.3 นิเทศติดตามผล เช่น นิเทศตรวจเยี่ยม ติดตามผลการดำเนินงานของ
สถานศึกษาสังกัดสำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดการศึกษา รวบรวมข้อมูล สถิติ
และประมวลผลการดำเนินงาน

6.3.4 จัดทำข้อสอบปลายภาค

6.4 ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายพิเศษ มีหน้าที่ดังนี้

6.4.1 จัดทำแผนแม่บทการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับกลุ่มเป้าหมายพิเศษที่มี
การจัดการศึกษาเป็นพิเศษ เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการ เด็กด้อยโอกาส สตรีกลุ่มเสี่ยง คนไทย
ในต่างประเทศ กลุ่มเป้าหมายตามนโยบายเร่งด่วน เป็นต้น

6.4.2 จัด ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
สำหรับกลุ่มเป้าหมายพิเศษ

6.4.3 จัดทำมาตรฐานการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับกลุ่มเป้าหมายพิเศษ

6.4.4 พัฒนาหลักสูตร รูปแบบสื่อ กระบวนการเรียนการสอน การวัดผล
ประเมินผล การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับกลุ่มเป้าหมายพิเศษ

6.4.5 พัฒนาบุคลากรการศึกษานอกโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายพิเศษ

6.4.6 ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

6.5 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ/กิ่งอำเภอ/เขต มีหน้าที่จัดและบริหาร
การศึกษานอกโรงเรียนในอำเภอ/กิ่งอำเภอ/เขต ซึ่งสามารถดำเนินการในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
หรือรูปแบบอื่นๆ ตามความเหมาะสม

7. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษา 4 ด้าน คือ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2547 : 10 - 12)

7.1 การศึกษาพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต การทำงาน และการศึกษาต่อเนื่องในอนาคตที่จะเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีการจัดกิจกรรมที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระตั้งแต่การส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ การศึกษาในหลักสูตรเทียบเท่าการศึกษาระดับพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่องที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างหลากหลาย

การจัดการศึกษาพื้นฐานควรคำนึงถึงความแตกต่างกันของผู้เรียนที่ส่วนมากคือผู้ใหญ่และใช้จิตวิทยาผู้ใหญ่ในการออกแบบการเรียนรู้ โดยเน้นการจัดกิจกรรมการศึกษาแบบพบกลุ่มที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระและวิธีการเรียนรู้ ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ มีการบูรณาการเนื้อหาเข้ากับวิถีชีวิตจริง ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ และมีวิธีการทำงานแบบโครงงาน ขณะเดียวกันก็จัดให้มีระบบการเรียนการสอนโดยใช้สื่อทางไกลอย่างหลากหลายวิธีเพื่อเป็นทางเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายทั้งในและต่างประเทศ

7.2 การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคล ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวได้พิจารณาถึงความต้องการในการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยมีระบบการจำแนกผู้เรียนที่จะเรียนวิชาชีพแต่ละกลุ่มแต่ละประเภท มีการวางแผนการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และมุ่งเน้นการปฏิบัติจริงที่บูรณาการกับวิถีชีวิตโดยใช้วงจรกระบวนการคิด การทำ การจำ การแก้ปัญหา และการพัฒนา เพื่อให้บุคคลและชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาการว่างงานและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน

ขณะเดียวกันครูและวิทยากรทางด้านวิชาชีพจะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และความสามารถทางด้านอาชีพ และต้องประสานให้ผู้ที่มีความรู้ ผู้ประกอบการ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นและเครือข่ายต่างๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มอาชีพ ตลอดจนการสร้างอาชีพที่มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

การจัดการศึกษาอาชีพนั่น ดำเนินการในรูปแบบการฝึกทักษะอาชีพ การเข้าสู่อาชีพ การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี โดยอาจจัดในหลักสูตรระยะสั้นที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน กิจกรรมต่อเนื่องเพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้สามารถคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่อาชีพ กิจกรรมการรวมกลุ่มของผู้ที่มีอาชีพประเภทเดียวกันเพื่อเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแสวงหาความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาอาชีพ

7.3 การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรู้ความสามารถของบุคคลเพื่อให้สามารถจัดการกับตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีความสุขตามสภาพและมีความปลอดภัยในสังคม โดยเป็นการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ในชีวิตประจำวันเข้าด้วยกันในรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มสนใจ กิจกรรมค่าย การฝึกอบรม ซึ่งมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างความสามารถให้กับบุคคล เพื่อให้มีทักษะชีวิตในการแก้ปัญหาเฉพาะด้านที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่และสถานการณ์ เช่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันสาธารณภัย การจราจร การดูแลสุขภาพและอนามัย ฯลฯ

7.4 การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการจัดการศึกษาที่บูรณาการความรู้และทักษะจากการศึกษาที่ผู้เรียนมีอยู่หรือได้รับการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนและทักษะจากการศึกษาที่ผู้เรียนมีอยู่หรือได้รับการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้และทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ และมีเนื้อหาสาระเน้นหนักในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มีรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และสภาพของกลุ่มเป้าหมาย เช่น การจัดค่ายประชาธิปไตย วิสาหกิจชุมชน เวทีชาวบ้าน เวทีประชารัฐ โดยกระบวนการเรียนรู้ผสมผสานทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และชุมชนที่เข้มแข็งเป็นปึกแผ่น สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามวิถีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพัฒนาที่ยั่งยืน

8. การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

สาระสำคัญของหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2549 : 5 - 17)

แนวคิด

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้มีการพัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษามาจากพื้นฐานทางด้านปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา ความเชื่อและหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ทฤษฎี หลักสูตร และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตลอดจนการพัฒนากระบวนการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้ใหญ่ ผู้พัฒนเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ โดยมีแนวคิดสำคัญ ดังนี้

1. ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ มีคุณลักษณะและเป้าหมายในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้วต้องการการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่ บางคนเป็นผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่ยังมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างต่ำ ต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อการศึกษาต่อหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต บางคนเป็นผู้นำของชุมชนต้องการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ บางคนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น บางคนต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม นอกจากนี้ผู้ใหญ่บางคนอาจมีปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ไม่มีเวลา ขาดความมั่นใจ เรียนรู้บางเรื่องได้ช้า ดังนั้นการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะเหล่านี้

2. การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการจัดสาระและกระบวนการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับทฤษฎีหลักสูตรตามแนวทางการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ตลอดจนธรรมชาติการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้นโดยใช้หลักการและศาสตร์การเรียนรู้ผู้ใหญ่ (Andragogy) รวมทั้งผู้สอนก็จะต้องมีความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่

3. การกำหนดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาผู้ใหญ่และปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ที่มุ่งเน้นการส่งเสริม การวิเคราะห์สภาพสังคม และการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสร้างองค์ความรู้และนำสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

4. ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการประกอบอาชีพได้ทันที ดังนั้นการจัดสาระและกิจกรรมการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนดังกล่าวด้วย

หลักการ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 มีหลักการ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาสำหรับผู้พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้ที่พลาดโอกาสและขาดโอกาสได้รับการศึกษาในระบบหรือในพื้นที่ที่สถานศึกษาในระบบไม่สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ให้ได้
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการและการปฏิบัติจริงสอดคล้องกับวิถีชีวิต นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพได้ทันที
4. เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เห็นคุณค่าและมีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ และอาชีพของผู้เรียนโดยสามารถนำมาเทียบโอนเป็นผลการเรียนตามหลักสูตรได้
5. ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร ชุมชนในสังคมที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข ความเป็นไทย และมีศักยภาพในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต จึงกำหนดจุดหมายซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษา ดังนี้

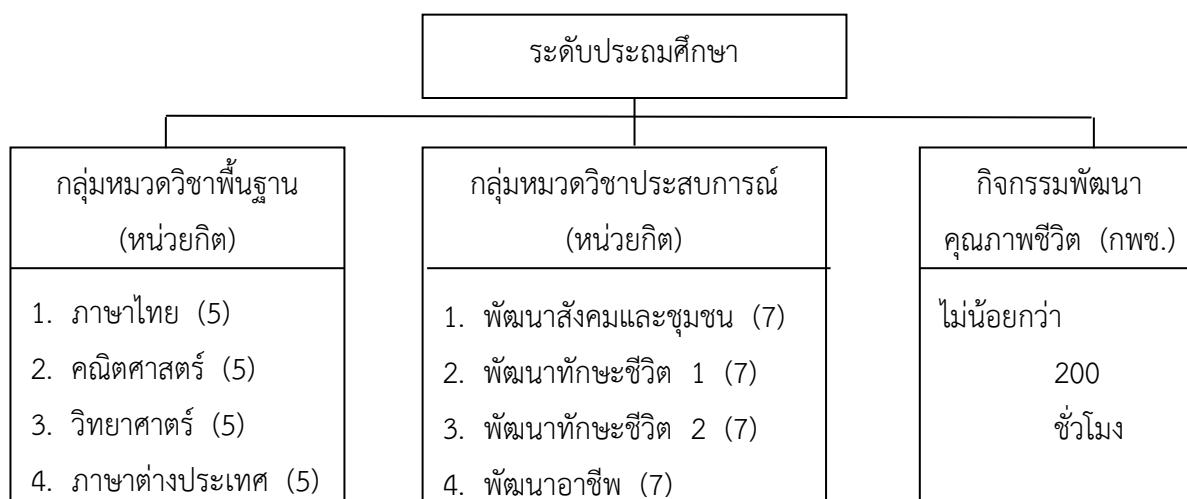
1. เห็นคุณค่าและมีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือ ศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
2. มีความรู้ ความเข้าใจประวัติศาสตร์ชาติไทย ชุมชน และท้องถิ่น ภูมิใจ ในความเป็นไทย ใช้ภาษาได้ถูกต้องตามหลักภาษา สืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
3. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม
4. มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สภาพปัญหา ของตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
5. มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และสร้าง องค์ความรู้มีทักษะในการดำเนินชีวิต และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต
6. เห็นคุณค่าและรู้จักเลือกใช้วิทยาการ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีมาใช้ในการ พัฒนางองค์ความรู้ให้ก้าวทันต่อความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก
7. มีทักษะและมีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพการงาน เป็นแบบอย่างหรือเป็น ผู้นำด้านการพัฒนาอาชีพ เพื่อการพึ่งพาตนเองและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น
8. รักการออกกำลังกาย รู้จักรักษาสุขภาพของตนเองให้เข้มแข็ง มีบุคลิกภาพที่ดี และมีสุนทรียภาพในการดำเนินชีวิต
9. มีความสามารถในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืน พร้อมทั้งจะแข่งขันในสังคม โลกอย่างมีสันติ
10. เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีประสิทธิภาพ มีค่านิยมการเป็นผู้ผลิตมากกว่า การเป็นเพียงผู้บริโภค
11. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

9. ระดับการศึกษาและโครงสร้างหลักสูตร

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่พ้นเกณฑ์ การศึกษาภาคบังคับ หรือกลุ่มเป้าหมายที่พลาดและขาดโอกาสได้รับการศึกษาในระบบหรือในพื้นที่ สถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีให้ได้ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

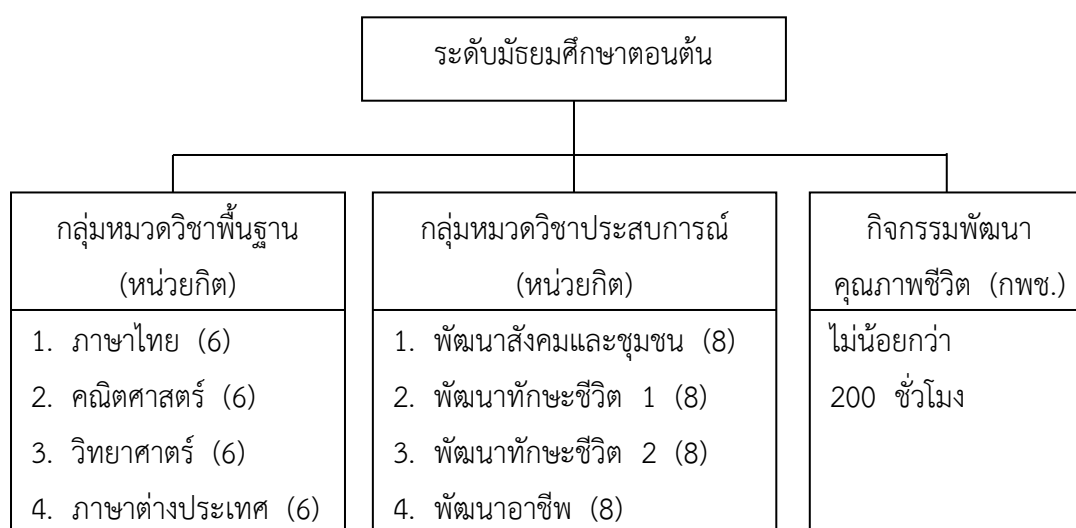
9.1 ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่จบการศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า

ที่มา : สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2549 : 15)

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษาออกโรงเรียน
ระดับประถมศึกษา

9.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่จบการศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า

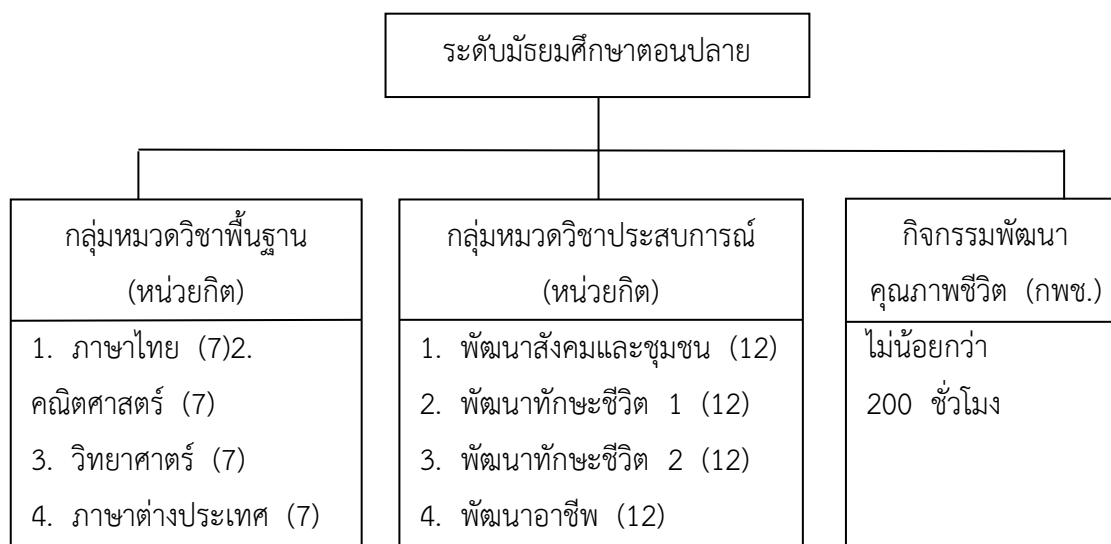

ที่มา : สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2549 : 16)

ภาพประกอบ 2 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษาออกโรงเรียนระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น

9.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่จบการศึกษา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่า

ที่มา : สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2549 : 17)

ภาพประกอบ 3 แสดงโครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษาออกโรงเรียน
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

10. นโยบายด้านการศึกษานอกระบบ

10.1 จัดและสนับสนุนการศึกษานอกระบบตั้งแต่ปฐมวัยจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

10.1.1 พัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งเน้นให้
ผู้เรียนสามารถนำสาระการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
โดยรวม และสร้างเสริมสมรรถนะการประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้อย่างมั่นคง

10.1.2 ดำเนินการให้ผู้เรียนการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับการ
สนับสนุนค่าจัดซื้อตำราเรียน ค่าจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และค่าเล่าเรียนอย่างทั่วถึงและ
เพียงพอเพื่อเพิ่มโอกาสในการรับการศึกษาที่มีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

10.1.3 จัดหาตำราเรียนการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ
ตามที่สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้การรับรองคุณภาพให้ทันต่อ
ความต้องการของผู้เรียน พร้อมทั้งจัดให้มีระบบหมุนเวียนตำราเรียนเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคน
สามารถเข้าถึงการใช้บริการตำราเรียนอย่างเท่าเทียมกัน

10.1.4 ขยายการจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพให้กับ
ประชากรวัยแรงงานที่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับและไม่อยู่ในระบบโรงเรียนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส
กลุ่มต่าง ๆ ด้วยวิธีเรียนที่หลากหลายและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

10.1.5 ส่งเสริม สนับสนุน และเร่งรัดให้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอทุกแห่งดำเนินการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งผลการเรียนอย่างเบญจบรรณได้มาตรฐาน สอดคล้องกับหลักสูตรเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับชุมชนอย่างกว้างขวาง

10.1.6 พัฒนาระบบฐานข้อมูลรวมของนักศึกษา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีความครบถ้วน ถูกต้องทันสมัย และเชื่อมโยงกันทั่วประเทศ สามารถสืบค้นและสอบทานได้ทันความต้องการเพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

10.1.7 จัดให้มีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายเน้นการฝึกปฏิบัติจริงโดยกำหนดให้ผู้เรียนทุกระดับการศึกษาต้องเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 200 ชั่วโมง (เฉลี่ยภาคเรียนละ ไม่น้อยกว่า 50 ชั่วโมง) และให้ผู้เรียนมีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 9 ชั่วโมง โดยให้เรียนกับครูหรือวิทยากรสอนเสริมอย่างน้อย 6 ชั่วโมง และศึกษาคนควาด้วยตนเองตามที่ครูมอบหมาย 3 ชั่วโมง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

10.1.8 พัฒนาระบบการประเมินเพื่อเทียบระดับการศึกษาที่มีความโปร่งใส ยุติธรรม ตรวจสอบได้ มีมาตรฐานตามที่กำหนด และสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

10.1.9 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์อย่างต่อเนื่องและส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี และยุวชาดกิจกรรมจิตอาสา การจัดตั้งชมรม/ชุมนุม การแสดงความสามารถพิเศษ “สุดยอด การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย” การรวมแข่งขันกีฬา เป็นต้น

10.2 ยกกระดับการศึกษาชุมชนให้จบการศึกษาในระดับสูงสุดของการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ

10.2.1 ให้สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ/เขต ดำเนินการจัดบริการประเมินเทียบระดับการศึกษาในระดับสูงสุดของการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของชุมชน

10.2.2 ให้สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัด/ กทม. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต ดำเนินการจัดบริการประเมินเทียบระดับการศึกษาในระดับสูงสุดของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของชุมชนในอำเภอ/เขต ให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

10.2.3 ประชาสัมพันธ์ให้องค์กรหลัก หน่วยงานทางการศึกษา ภาคสังคม และชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและมีส่วนรวมในการเทียบระดับการศึกษาสูงสุดของการศึกษา

ขั้นพื้นฐานในฐานะที่เป็นกลไกในการประเมินและให้การยอมรับคุณค่าของมวลความรู้และประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้สั่งสมมา เพื่อส่งเสริมให้นำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

11. นโยบายด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน

11.1 การพัฒนา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวง ให้เป็นศูนย์กลางการสร้างโอกาสและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กับชุมชนในชุมชน

11.1.1 จัดหาครุภัณฑ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐาน ด้านนโยบายสารสนเทศและการสื่อสารที่เหมาะสมกับ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบล/แขวงให้ครบทุกแห่งเพื่อสนับสนุนการบริหาร การจัดกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและทันเวลา

11.1.2 จัดหาหนังสือและสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีที่มีคุณภาพและสาระที่หลากหลายทันสมัย เพื่อให้ชุมชนนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการ เพิ่มพูนสมรรถนะของตนเองและเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของชุมชน

11.1.3 จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงรุกที่หลากหลาย ทันสมัย สร้างสรรค์ ต่อเนื่อง และตอบสนองความต้องการของชุมชนและชุมชน โดยจัดให้มีการศึกษา ขั้นพื้นฐานการฝึกอาชีพการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การป้องกันภัยพิบัติ การดูแลสุขภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการเสริมสร้างกระบวนการประชาธิปไตย การป้องกันภัยจาก ยาเสพติดการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน และการจัดการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้ ตามความจำเป็นเร่งด่วนของแต่ละชุมชน

11.1.4 จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และส่งเสริมให้มีกลุ่มส่งเสริมการอ่านใน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวงเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนรักการอ่าน โดยใช้ อาสาสมัครส่งเสริมการอ่านเป็นกลไกในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในรูปแบบต่างๆ ในชุมชน โดยดำเนินงานเป็นที่รวมกับครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวง

11.1.5 พัฒนาระบบฐานข้อมูลสภาพการรู้หนังสือและความต้องการทางการศึกษา และการเรียนรู้ของประชากรวัยแรงงานผู้พิการและผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศครบถ้วน ถูกต้อง ทันสมัยและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้ทันความต้องการเพื่อประโยชน์ ในการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว

11.1.6 ส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบล/แขวงทั้งในและต่างประเทศเพื่อการประสานเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ การส่งต่อผู้เรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการให้บริการ ทางการศึกษาที่สนองตอบต่อความต้องการของ ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

11.1.7 พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวงและจัดให้มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ รวมทั้งให้นำผลการติดตามประเมินผลมาใช้ในการพัฒนาการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวง อย่างต่อเนื่อง

11.1.8 กำกับและติดตามให้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวง ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวงอย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ได้ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการเพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ ให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ”

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 26) จึงได้มีนโยบายให้มีการจัดตั้ง การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลขึ้นเพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบล เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนเพื่อชุมชนได้ใช้ในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : 3) ได้ให้ความหมาย การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลไว้ ว่าเป็นหน่วยจัดกิจกรรมการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ตั้งอยู่ในระดับตำบล/แขวง

หลักการทำงาน ของ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ยึดชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงานและการจัดการเรียนรู้โดยใช้ต้นทุนของชุมชน เช่น อาคาร สถานที่ แหล่งวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี มีการประสานเครือข่ายในชุมชนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนในชุมชน สังคมเข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ทั้งในฐานะผู้ให้บริการ ผู้รับบริการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา บูรณาการกระบวนการเรียนรู้และจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนมีคณะกรรมการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ที่เป็นคนในชุมชน ให้การส่งเสริมสนับสนุน ติดตามดูแล และร่วมประเมินผลการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

1. บทบาทและภารกิจ

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้ชุมชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ
2. เพื่อสร้างและขยายภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน
3. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่าย
4. เพื่อประสานและเชื่อมโยงการดำเนินงานจัดการศึกษาร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคชุมชน

กิจกรรมหลักของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลประกอบด้วย

1. ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน (Information center)
 - 1.1 พัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศระดับชุมชน ให้ครบถ้วน ถูกต้อง ทันสมัยโดยใช้แบบเก็บข้อมูลของสำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จัดเก็บข้อมูลให้ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน ประมวลผลเป็นรายตำบล จัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ และนำมาใช้ในการบริหารจัดการกิจกรรม
 - 1.2 จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และแผนปฏิบัติการประจำปี นำเสนอแผน ต่อคณะกรรมการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และภาคีเครือข่าย และเสนอแผนให้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ /เขตพิจารณา อนุมัติ
 - 1.3 เสนอความรู้ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศของชุมชนให้ถูกต้องและทันสมัย โดยเสนอข้อมูลสารสนเทศที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เช่นข้อมูลเกี่ยวกับ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนการตลาดชุมชน สินค้าชุมชน ฯลฯ จัดทำข้อมูลสารสนเทศเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เอกสาร แผนภูมิ แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ เป็นต้น
2. ศูนย์สร้างโอกาสการเรียนรู้ (Opportunity Center)
 - 2.1 ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย โดยประสานงาน/วางแผนร่วมกับภาคีเครือข่าย ในชุมชน เช่นคณะกรรมการชุมชน อบต. พัฒนาที่ดิน สถานีอนามัย พัฒนาการตำบล สหกรณ์ ปศุสัตว์ประมง ตำรวจกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน วัด มัสยิด โรงเรียน ฯลฯ เพื่อจัดกิจกรรมบริการชุมชน รวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้ของภาคีเครือข่ายในการจัดการเรียนรู้
 - 2.2 เชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการของหน่วยงานภาคีเครือข่าย กับการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลโดย ส่งเสริมและหรือจัดกิจกรรมร่วมกับภาคีเครือข่าย

เช่น ศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it center) (สอศ.) ชมรมคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน (กระทรวงไอซีที) มุมวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิต (สสวท.) บริการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ธนาคารเคลื่อนที่ การป้องกันบรรเทาสาธารณภัย อำเภอก่อสร้างที่ ฯลฯ พัฒนารูปแบบกิจกรรมให้หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อสร้างโอกาส การเรียนรู้ให้กับชุมชน

2.3 พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารโดยจัดทำเว็บไซต์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลใช้ประโยชน์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการติดต่อกับ ผู้เรียน/ผู้รับบริการ สืบค้น รวบรวมและการเผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และแหล่งข้อมูลอื่นๆ

2.4 ออกแบบกิจกรรม/โปรแกรมการศึกษา ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายโดย การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย อำเภอ ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในการออกแบบกิจกรรม/โปรแกรมหรือโครงการ ให้สอดคล้อง กับสภาพปัญหาและความต้องการ ของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน. กิจกรรม/โปรแกรมหรือโครงการ ควรมีลักษณะที่บูรณาการระหว่างวิถีชีวิต การทำงานและการเรียนรู้

2.5 จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ชุมชน กลุ่มเป้าหมายในชุมชน

2.5.1 ส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ โดยจัดทำแผนการแก้ปัญหาผู้ไม่รู้หนังสือสำหรับ กลุ่มเป้าหมาย ในตำบลอย่างชัดเจน จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ ในกลุ่มเป้าหมายอายุ 15 – 59 ปี เป็นลำดับแรก

2.5.2 การศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำแผนยกระดับ การจัดการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจำแนกกลุ่มเป้าหมาย ให้ชัดเจน เช่น ผู้เรียนที่ออกกลางคัน เด็กเร่ร่อนผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ กลุ่มผู้ย้ายถิ่น ผู้นำท้องถิ่น กลุ่มอาชีพประชากรวัยแรงงาน เป็นต้น วางแผนการจัดการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานร่วมกับภาคีเครือข่าย จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และรายงานผลการดำเนินงาน

2.5.3 การศึกษาต่อเนื่อง

การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ จะต้องให้ความสำคัญและดำเนินการจัด การศึกษาต่อเนื่องประเภทการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นลำดับแรกโดย จัดทำแผนจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาอาชีพ/หลักสูตรอาชีพระยะสั้น ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชนโดยเน้น การเพิ่มทักษะทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่และอาชีพใหม่ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต จัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ ความจำเป็นของผู้เรียนและชุมชน เช่น การป้องกันสาธารณภัย สุขภาพอนามัย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คุณธรรมจริยธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน จัดทำแผนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคม และชุมชนใช้รูปแบบ ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยการฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรูปแบบอื่นๆที่เหมาะสม เช่น จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย จัดกระบวนการ เรียนรู้ในการเป็นพลเมืองดีของชุมชน สังคม ของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความปรองดองสมานฉันท์ เศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ จัดการศึกษาต่อเนื่องโดยใช้หลักสูตร บูรณาการ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.5.4 การศึกษาตามอัธยาศัย

การส่งเสริมการอ่านโดย จัดทำแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ในรูปแบบต่างๆ เช่น ครอบครัวรักการอ่าน มุมส่งเสริมการอ่านในชุมชน การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยตำบลเคลื่อนที่ อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน กระเป๋าความรู้สู่ชุมชน หีบหนังสือ สู่หมู่บ้าน จุดบริการการอ่านชุมชน มุมอ่านหนังสือที่ท่ารถ ร้านเสริมสวย ร้านตัดผม สถานีอนามัย เป็นต้น

จัดบริการสื่อ โดยจัดบริการสื่อประเภทต่างๆ ที่เหมาะสมและหลากหลาย เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (นสพ.) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสาธิต สื่อทดลอง วิทย์ชุมชน หอกระจายข่าว เป็นต้น บริการ Student Channel เพื่อเสริมศักยภาพให้กับโรงเรียนดีประจำตำบล บริการ การศึกษาทางไกล (ETV) ให้กับนักศึกษา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และ ชุมชนทั่วไป

3. ศูนย์ชุมชน (Community Center)

จัดและส่งเสริมให้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชนเช่น เวทีชาวบ้าน สภากาแฟ สถานที่พบปะเสวนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลาดนัดอาชีพ กิจกรรมศาสนา วัฒนธรรม เวทีประชาธิปไตย กีฬา ฯลฯ โดยครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลเป็นผู้ดำเนินการร่วมกับภาคีเครือข่าย ต่างๆ ทั้ง อบต. อบจ. เทศบาล ตลอดจนภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งอาสาสมัคร ในชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) อาสาสมัคร การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ เยาวชน ผู้นำท้องถิ่น ในการจัด กิจกรรม เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

บทบาทหน้าที่ของ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ/เขตที่ มีต่อการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

1. สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายจุดเน้นของ สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. สนับสนุนงบประมาณตามแผนปฏิบัติงานประจำปีของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

3. จัดซื้อ จัดหาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการให้บริการ

4. พัฒนาหัวหน้า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล อาสาสมัคร การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และคณะกรรมการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

5. ประสานภาคีเครือข่ายเข้าร่วมจัดกิจกรรมระดับตำบล

6. ร่วมกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล จัดกิจกรรมการเรียนรู้

7. จัดและพัฒนาระบบงานธุรการของ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

8. นิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

9. สรุป วิเคราะห์ ผลการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ในระดับอำเภอ รายงานสำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

10. เสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ในรูปแบบต่างๆ

บทบาทหน้าที่ของ สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัด/กทม. ที่มีต่อ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

1. ชี้แจงนโยบายจุดเน้นการดำเนินงาน

2. สนับสนุนงบประมาณตามแผนปฏิบัติงานประจำปีของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

3. พัฒนาหัวหน้า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล อาสาสมัคร การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และคณะกรรมการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

4. ประสานภาคีเครือข่ายระดับจังหวัดเข้าร่วมจัดกิจกรรมระดับตำบล

5. จัดและพัฒนาระบบงานธุรการของ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

6. กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

7. เสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ในรูปแบบต่างๆ

บทบาทหน้าที่ของ สถาบัน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ภาคที่มีต่อการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

1. สนับสนุนสื่อการเรียนรู้

2. ร่วมพัฒนาหลักสูตรการจัดการศึกษานอกระบบ
3. จัดเวทีแสดงผลงานทางวิชาการระดับภาค
4. ร่วมพัฒนาครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล
5. วิจัยเพื่อการพัฒนาการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

การมีส่วนร่วมของชุมชน มีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างกระแสให้ชุมชนและทุกภาคส่วนของชุมชน เห็นความสำคัญและเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และจัดให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติ เป็นต้น
2. ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนางาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล อย่างต่อเนื่องและมีส่วนร่วมในการนิเทศ ติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

3. เสริมสร้างและพัฒนาระบบเครือข่ายการเรียนรู้ภายในตำบล และระหว่างตำบล เช่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนดีประจำตำบลศูนย์ ICT ตำบล เป็นต้น การนิเทศ ติดตามและรายงานผล

1. การนิเทศ ติดตามผลการจัดกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการประจำปี โดยจัดทำแผนการนิเทศ ติดตามผลการจัดกิจกรรมในพื้นที่ ประสานภาคีเครือข่ายร่วมนิเทศ ติดตามผล จัดให้มีประชานิเทศกิจกรรมในพื้นที่
2. การรายงานผลการจัดกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการประจำปี โดยจัดทำปฏิทินการรายงานผลการจัดกิจกรรมจัดเก็บข้อมูลและรวบรวมผลการจัดกิจกรรม จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน รายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามแบบและระยะเวลาที่กำหนด และรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

2. การบริหารจัดการ

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล มีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

- 2.1 ด้านอาคารสถานที่ ปรับปรุงอาคารสถานที่ทั้งภายในและภายนอกให้มีความพร้อมในการให้บริการให้มีความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม ปลอดภัย เหมาะสมและมีบรรยากาศเอื้อต่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 2.2 ด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ จัดหา วัสดุ และครุภัณฑ์ พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยเพียงพอกับความต้องการ เช่น คอมพิวเตอร์สำหรับบริการสืบค้นข้อมูล โปรเจกเตอร์เครื่องเล่นดีวีดี อุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียม วิทยุ ฯลฯ และดูแล บำรุงรักษาวัสดุ และครุภัณฑ์ ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน

2.3 จัดหาสื่อการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ทั้งสื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

2.4 ด้านบุคลากร

หัวหน้า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนและประสานการทำงานกับครู ศรช. ชุมชนและภาคีเครือข่าย ปฏิบัติหน้าที่ประจำในพื้นที่ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ที่รับผิดชอบได้รับการอบรมพัฒนาอย่างเป็น ระบบและต่อเนื่องตามแผนที่อำเภอหรือจังหวัดกำหนด

ครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในหมู่บ้าน/ชุมชน ที่รับผิดชอบ ประสานการทำงานร่วมกับหัวหน้า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ชุมชนและภาคีเครือข่าย

คณะกรรมการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ดำเนินการสรรหา คณะกรรมการ กศน.ตำบล ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กำหนดสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คณะกรรมการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบล เกี่ยวกับการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล เสริมสร้าง แรงจูงใจและความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยตำบล.ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ ในการจัดประชุมคณะกรรมการ การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

อาสาสมัคร การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ดำเนินการสรรหา และ เสริมสร้างแรงจูงใจ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

ภาคีเครือข่าย แสวงหา รวบรวมและจัดทำทำเนียบภาคีเครือข่ายในระดับตำบล สร้างความเข้าใจให้แก่ภาคีเครือข่ายเกี่ยวกับการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยตำบล เสริมสร้างแรงจูงใจและความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

3. มาตรฐาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

มาตรฐาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

3.1 ด้านการบริหารจัดการ มี 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

3.1.1 อาคาร สภาพเหมาะสม มั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย และมีสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

3.1.2 สื่อ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้

3.1.3 การบริหารงบประมาณ

3.1.4 บุคลากร ปฏิบัติงานครอบคลุมตามภารกิจที่กำหนด

3.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

3.2.1 เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน (Information Center)

3.2.2 เป็นศูนย์สร้างโอกาสการเรียนรู้ (Opportunity Center)

3.2.3 เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Learning Center)

3.2.4 เป็นศูนย์ชุมชน (Community Center)

3.3 ด้านการมีส่วนร่วม มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

3.3.1 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

3.3.2 มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ในตำบล และต่างตำบล

3.3.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

3.4 ด้านการติดตาม ประเมินผลและรายงานผล มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

3.4.1 การติดตามและประเมินผล

3.4.2 การสรุปผลและการรายงานผล

4. ครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล มีบทบาทสำคัญในการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยมีครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และหัวหน้า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนและมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2554 : 33-34) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของ ครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ไว้ดังนี้

1. ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนของทุกกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรชุมชนในพื้นที่เพื่อร่วมกันวางแผนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายและเกิดผลงานที่ชัดเจน

2. ประสานงานกับหน่วยงานที่สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัด/กทม. และการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ/เขต ที่ได้จัดทำข้อตกลงความร่วมมือในการจัดบริการ และกิจกรรมร่วมกัน

3. จัดทำฐานข้อมูลชุมชน โดยใช้ Micro Planning เป็นเครื่องมือ และสรุปจัดทำแผนการจัดการศึกษาของชุมชน

4. จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีนักศึกษา 1 ห้องเรียน จำนวน 60 คน และไม่เกิน 66 คน ทุกภาคเรียน
 5. จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้สอดคล้องกับแผนกับการศึกษาพัฒนาชุมชน
 6. จัดและพัฒนา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ให้เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน ศูนย์สร้างโอกาสทางการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และศูนย์ข้อมูลชุมชน
 7. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย
- บทบาทหน้าที่ของหัวหน้า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล
1. การวางแผนจัดทำฐานข้อมูลชุมชน จัดทำแผนพัฒนา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี
 2. การจัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
 - จัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การส่งเสริมการรู้หนังสือการศึกษา นอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่อง
 - จัดและส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ ส่งเสริมการอ่าน จัดและพัฒนา แหล่งเรียนรู้ บริการข่าวสารข้อมูล และสื่อที่หลากหลาย จัดและส่งเสริมกิจกรรมห้องสมุดชุมชนตำบล ห้องสมุดชุมชน มุมหนังสือบ้าน
 3. บริการการเรียนรู้ในชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่าย
 - 3.1 ศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ร่วมกับ (สอศ.)
 - 3.2 ชมรมคุ้มครองผู้บริโภค ร่วมกับ (สคบ.)
 - 3.3 ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน ร่วมกับ (กระทรวงไอซีที)
 - 3.4 มุมวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิตร่วมกับ (สสวท.)
 - 3.5 หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ร่วมกับโรงพยาบาล สถานีอนามัย
 - 3.6 ธนาคารเคลื่อนที่
 - 3.7 การป้องกันบรรเทาสาธารณภัย ร่วมกับกรมป้องกันบรรเทาสาธารณภัย
 - 3.8 อำเภอเคลื่อนที่ ร่วมกับอำเภอ
 4. สร้างและพัฒนาภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน โดยการประสานขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย องค์กรชุมชนผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อร่วมเป็นอาสาสมัคร การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น
 5. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่แผนงาน โครงการกิจกรรมและผลการดำเนินงานของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ในรูปแบบต่างๆ
 6. รายงานผลการปฏิบัติงาน รายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามแบบรายงานและระยะเวลาที่กำหนดและรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การพัฒนาประเทศในปัจจุบันรัฐต้องส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ชุมชน องค์กร เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เนื่องจากผลสำเร็จของการพัฒนาส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรดังกล่าวอย่างแข็งขัน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้จึงต้องทำความเข้าใจถึงความหมาย ลักษณะ ขั้นตอน/กระบวนการ และการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

กรรณิกา ชมดี (2524 : 10) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลและกลุ่มชน ได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งกันและกัน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา คือ กระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้กับชุมชนในชุมชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องหนึ่ง เรื่องใดหรือหลายเรื่องรวมกัน

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : 4) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการที่ชุมชนได้ใช้ ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างของตน เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน เงินทุน วัสดุ ในกิจกรรมพัฒนานั้น การมีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนหลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนาและเป็นผู้กระทำให้เกิดกระบวนการพัฒนา ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นได้ทั้งวิธีการซึ่งนำไปสู่ การพัฒนาและเป็นเป้าหมายของการพัฒนาด้วย

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 538) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม ในหลักการพัฒนานี้คือกระบวนการพัฒนาที่ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรของตนเอง มีจุดประสงค์ที่จะแก้ปัญหาของตนเองตั้งแต่ขั้นของการศึกษาปัญหา การกำหนดโครงการ การลงมือปฏิบัติ การประเมินผลและสรุปบทเรียนด้วยตนเอง

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2541 : 67) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวชุมชนเอง

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 : 182) ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมนั้นเกี่ยวข้องกับ

1. การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement)
2. การให้หรือเอื้อประโยชน์ (Contribution)
3. การรับผิดชอบ (Responsibility)

กรกมล เพชรล้อมทอง (2542 : 10) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่า การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วย การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของชุมชน 4 ประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไร
2. มีส่วนร่วมการดำเนินโครงการ ตัดสินใจในการใช้ทรัพยากร สนับสนุนโครงการและร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ
3. มีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา
4. มีส่วนในการประเมินผลโครงการ

ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรวรรณกร (2545 : 9) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่นได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยร่วมแสดงความคิดเห็นและกระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกัน ตลอดจนร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการของชุมชน ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาหาแนวทางการพัฒนาโรงเรียน

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ (2545 : 113) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ชุมชน องค์กร สถาบัน เข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดพิจารณาไตร่ตรอง วางแผนการดำเนินงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตามผลและสรุปผลการดำเนินงาน ร่วมคิดพิจารณาในการพัฒนากิจกรรมที่จะปฏิบัติต่อไป

2. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร สถาบันต่างๆ หรือชุมชน ในชุมชน แสดงให้เห็นพลังกลุ่มคนในการปฏิบัติงาน ทำให้งานหรือกิจกรรมที่ปฏิบัติบรรลุความสำเร็จ ได้อย่างรวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของทุกฝ่าย ดังที่นักการศึกษาได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2541 : 94) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนที่เราเคารพให้การยอมรับและยกย่อง โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงชีวิตของเรา
2. การพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องให้คนในหมู่ชนเหล่านี้ได้รับสิทธิ์และมีเสียงในการแสดงออก

3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มชุมชน ผู้ด้อยโอกาสและยากจนและในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนที่ได้เปรียบมีโอกาสมากขึ้น จึงจำเป็นต้องปรับปรุงพัฒนาใหม่ โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น

4. ประสบการณ์ผ่านมามีพบว่า มีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จ โดยอาศัยวิธีการมีส่วนร่วมในรูปแบบการร่วมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรชุมชน ขณะเดียวกันมีตัวอย่าง โครงการที่ล้มเหลวเป็นจำนวนมาก เนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม

5. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่มหรือของกลุ่ม อันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามาร่วม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขาและ ในขณะเดียวกันก็ใช้ประโยชน์ต่อส่วนร่วมด้วย การมีส่วนร่วมจึงถือว่ามีความจำเป็น

6. การมีส่วนร่วมเป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชน ยิ่งชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มากเท่าใด ยิ่งแสดงว่าชุมชนจะรับผลประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น

7. ชุมชนย่อมรู้ดีว่าตนเองกำลังต้องการอะไร มีปัญหาอะไรและอยากจะ แก้ปัญหาอะไร ถ้าให้โอกาสแก่ชุมชนเข้าให้โครงการต่างๆ ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ได้ดีกว่า

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรม ของทุกคนที่เราเคารพให้การยอมรับและยกย่อง ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น

3. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนานั้น มีนักการศึกษาได้ให้ ทศนะเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนใน กิจกรรมต่างๆ จะต้องเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1. มีความสนใจและความทักท้วงร่วมกันระหว่างบุคคล และกลายเป็น ความสนใจร่วมกันของส่วนร่วม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีอยู่ต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวบรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงร่วมใจกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทาง ที่พึงปรารถนา มีพลังมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของตน ส่วนใหญ่

สุมาลี สังข์ศรี และวีรฉัตร สุปัญญา (2534 : 253) กล่าวว่า แนวคิดการมี ส่วนร่วมมีพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1. ให้ชุมชนมีบทบาทหลักในการพัฒนาโดยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นการเขียน การพูด การร่วมสละทรัพย์ เงิน วัสดุ แรงกาย และเวลา

2. เป้าหมายของกิจกรรมการพัฒนา คือ การพัฒนาขีดความสามารถ เพื่อพึ่งและพัฒนาตนเอง มีใช้พึ่งพารัฐหรือพึ่งพาองค์กรพัฒนาภายนอก

3. กระบวนการพัฒนายึดหลัก ลำ่งสู่บน มากกว่า บนสู่ล่าง ซึ่งจะต้องถือ ชาวบ้านเป็นหลักในการแก้ปัญหา กิจกรรมการพัฒนาจะเริ่มต้นจากชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย ประการที่สำคัญ ได้แก่ การยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ยึดการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้ การให้อำนาจการตัดสินใจของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชน การระดมทรัพยากรเป้าหมาย ร่วมกันในการพัฒนา

4. รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วม

กรณีศึกษา ชมดี (2524 : 13) ได้สรุปรูปแบบในการมีส่วนร่วมไว้ในการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at meetings)
2. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial committees)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employees)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material contribution)

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6-7) ได้กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. มีส่วนร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นของ ชุมชนและการศึกษาของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผน นโยบาย หรือแผน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและ แก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนร่วม

5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตาม เป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ ทำไปโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

สมาน ศิริพูนสวัสดิ์ (2533 : 38) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น

5 ลักษณะ ดังนี้

1. มีส่วนร่วมประชุม
2. มีส่วนร่วมบริจาคเงิน
3. มีส่วนร่วมเป็นสมาชิก
4. มีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
5. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ

ธวัช มกรพงศ์ (2537 : 92) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน อาจจะทำได้

2 วิธี คือ

1. ในชุมชนที่มีความเจริญและชุมชนมีรายได้สูงพอสมควร ชุมชนอาจจะมี ส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการออกเงินแทนการจ้างแรงงาน ได้แก่ การเสียภาษีให้เทศบาล นำไปพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาแบบนี้ถือเป็นการพัฒนาที่เน้นการใช้เงินหรือทุนเป็นหลัก (Capital-intensive development)

2. ในชุมชนที่ยังล้าหลังและยากจน ชุมชนมีรายได้ต่ำ ไม่มีเงินเสียภาษี การมีส่วนร่วมของชุมชนอาจทำได้โดยการใช้แรงงานในการพัฒนาท้องถิ่นแทนการออกเงินเสียภาษี การพัฒนาแบบนี้เน้นการใช้แรงงานเป็นหลัก (Labour-intensive development)

กรมการพัฒนาชุมชน (2538 : 16) สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชน ออกเป็น 18 ลักษณะ ดังนี้

1. มีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
2. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินงาน
3. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
4. มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
5. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
6. มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีแก้ปัญหา
7. มีส่วนร่วมในการวางแผน

8. มีส่วนร่วมในการประชุม
9. มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
10. มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้าน
11. มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน
12. มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
13. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์
14. มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้
15. มีส่วนร่วมในการลงทุนหรือบริจาคเงิน/ทรัพย์สิน
16. มีส่วนร่วมในการออกแรงหรือสละแรงงาน
17. มีส่วนร่วมในการบริจาควัสดุ อุปกรณ์
18. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ติดตามหรือประเมินผล

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนได้

4 ลักษณะ คือ 1. ร่วมคิด 2. ร่วมวางแผน 3. ร่วมปฏิบัติการ 4. ร่วมติดตามและประเมินผล
ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน ความคิดเห็นของผู้ศึกษาเห็นว่า ในแต่ละระดับแบ่งออกเป็นลักษณะ
4 ระดับ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมระดับปัจเจกบุคคล (Case work participation) คือ การร่วมพิจารณา ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล ในการแก้ไขปัญหาของตัวเอง
2. การมีส่วนร่วมระดับกลุ่ม (Group work participation) หรือ ชุมชน คือ ร่วมคิดริเริ่มในสิ่งใหม่ ร่วมทำสิ่งที่ต้องการ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติกิจกรรม ร่วมวิเคราะห์วินิจฉัย แก้ไขปัญหา ร่วมประเมินผลข้อดีข้อเสีย ร่วมรับผลประโยชน์ ทั้งที่เป็นส่วนรวมและส่วนตน
3. การมีส่วนร่วมระดับการพัฒนาชุมชน (Community development participation) เป็นการพัฒนาที่ยึดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีในชุมชนต้องการ เป็นการพัฒนาชุมชน เพื่อชุมชน
4. การมีส่วนร่วมระดับนโยบายสังคม (Social policy) ร่วมเรียกร้อง ร่วมผลักดัน ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอแนะ ในการกำหนดนโยบายตามที่ตนเองต้องการให้มี หรือให้เป็นไปตามที่คาดหวังเอาไว้ ทั้งรูปแบบ วิธีการปฏิบัติ ขั้นตอน กระบวนการต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของตน หรือ ของกลุ่ม ชุมชน สังคมที่ตนอาศัยอยู่ โดยสรุปแล้ว ลักษณะของการมีส่วนร่วม ต้องให้ความสำคัญทุกขั้นตอนของการทำงาน ได้แก่
 - 4.1 ร่วมริเริ่มคือ เป็นผู้ริเริ่มให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา เป็นผู้อยู่ในกลุ่มที่เริ่มก่อตัว
 - 4.2 ร่วมนำทางความคิด คือ ร่วมเป็นผู้นำทางความคิด ทางกรกระทำทางกระตุ้น ในกลุ่มสมาชิกให้เห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมที่จะทำ

- ทุกขั้นตอน
- 4.3 ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเป็นสมาชิก คือ เป็นผู้ร่วมอยู่ในคณะทำงาน
- 4.4 ร่วมชักชวน คือ เป็นผู้ร่วมแนะนำให้ผู้อื่นเห็นประโยชน์ที่จะได้รับ
- 4.5 ร่วมประชุม คือ เข้าร่วมประชุมหาแนวทางหรือวางแผนงานและวางนโยบาย
- 4.6 ร่วมแสดงความคิดเห็น คือ ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่างๆ ในแง่มุมต่างๆ
- 4.7 ร่วมประสานงาน คือ ร่วมประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงาน
องค์กรต่างๆ ที่ให้การสนับสนุน เงินทุน อุปกรณ์
- 4.8 ร่วมแรง คือ เข้าร่วมทำงานที่จะต้องออกแรงกายแรงใจในการดำเนินการ
- 4.9 ร่วมออกเงิน คือ ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่จำเป็น
- 4.10 ร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ คือ นำวัสดุอุปกรณ์ที่ตนมีอยู่เข้าสมทบสนับสนุน
- 4.11 ร่วมประเมินผล คือ เข้าร่วมตรวจสอบในการดำเนินงาน
- 4.12 ร่วมติดตามผล คือ ติดตามผลการดำเนินงานตามโครงการทุกขั้นตอน
- 4.13 ร่วมดูแลรักษาและทะนุบำรุง หรือร่วมเป็นเจ้าของนอกจากนี้แล้วการมีส่วนร่วม
ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และจักรพรรดิ วัฒนา (2545 : 127-128) ได้กล่าวถึงลักษณะของ
การมีส่วนร่วมทางด้านการศึกษาของชุมชน มีแนวทาง ดังนี้
1. ร่วมคิดระหว่างชุมชนด้วยกันเองและกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กร
ภาคเอกชนในการจัดการเรียนการสอน โดยดำเนินการกันเองตามความสามารถ
 2. แสดงความคิดเห็นโต้แย้งการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย การกำหนด
หลักการ วิธีการเกี่ยวกับการจัดการศึกษา
 3. ร่วมคิด ร่วมรับผิดชอบในการกำหนดหลักสูตรวิชาที่จะให้มีการเรียนการสอน
ในโรงเรียนให้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นในการใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอยู่ใน
ชุมชน
 4. คัดเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการในสถานศึกษา ในชุมชนนั้นเพื่อช่วยเหลือ
ผู้บริหารจัดการศึกษา
 5. มีสิทธิขอให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการศึกษา หากปรากฏว่า
เมื่อได้ดำเนินการไปแล้วไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้
 6. มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการบริหารจัดการด้านการศึกษา
ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทุกระดับ
 7. รับผิดชอบในการมีส่วนร่วมดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้นและติดตามการดำเนินงานตลอดไป
 8. ร่วมกิจกรรมการศึกษาขององค์กรภาครัฐ เอกชนและองค์กรของชุมชน
โดยถือว่ากิจกรรมนั้นมีผลต่อชุมชนและชุมชนทั้งสิ้น

ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรรณกร (2545 : 10-11) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การวางแผน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และประการสำคัญคือต้องตัดสินใจด้วยตนเอง
2. การดำเนินกิจกรรมชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงิน
3. การใช้ประโยชน์ ชุมชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มการพึ่งตนเองและควบคุมทางสังคม
4. การได้รับประโยชน์ ชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ในชุมชนในพื้นฐานเท่าเทียมกัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือในรูปวัตถุก็ได้

Cohen และ Uphoff (1977 : 7-26) กล่าวถึงลักษณะหรือชนิดของการมีส่วนร่วมมี 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบไปด้วย
 - 1.1 การริเริ่มตัดสินใจ
 - 1.2 การดำเนินการตัดสินใจ
 - 1.3 ตัดสินใจลงมือปฏิบัติ
2. การมีส่วนร่วมดำเนินการ ประกอบไปด้วย
 - 2.1 การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร
 - 2.2 การเข้าร่วมในการบริหาร
 - 2.3 การประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ประกอบไปด้วย
 - 3.1 ผลประโยชน์ทางวัตถุ
 - 3.2 ผลประโยชน์ทางสังคม
 - 3.3 ผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการควบคุมและตรวจผลการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

Wisardjono (1978 : 66) กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องเกี่ยวข้องทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์
2. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. การกำหนดทางเลือก หรือวางแผน

4. การปฏิบัติตามแผนโดยใช้กลยุทธ์ต่างๆ

5. การเข้าถึงซึ่งความรู้ที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการพัฒนา

Lowdermik และ Latios (1980 : 694 - 700) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจขั้นตอน (Preliminary reconnaissance)

2. การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (Priority problem identification studies)

3. การแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหา (Search for solutions)

4. การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา (Assessmentation)

5. การปฏิบัติตามโครงการ (Project impiementation)

6. การประเมินผลโครงการ (Formal project evaluation)

7. การพิจารณาทบทวนโครงการ หรือดำเนินการให้บรรลุ (Project reconsideration or completion)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำความหมายและสาระของการมีส่วนร่วมของชุมชนมาสังเคราะห์ตัวแปรการมีส่วนร่วมของชุมชน ปรากฏดังตาราง 1

ตาราง 1 การสังเคราะห์ตัวแปรการมีส่วนร่วมของชุมชน

ตัวแปรการการมีส่วนร่วม ของชุมชน	กรรณิกา ชมดี (2524)	ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527)	สมาน ศิริ พูนสวัสดิ์ (2533)	กรมการ พัฒนาชุมชน (2539)	วรรณิการ์ ภูมิวงศ์ พิทักษ์ (2540)
1.การมีส่วนร่วมประชุม	/	/	/	/	/
2. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน	/	/	/	/	/
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ	/		/	/	/
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ	/	/	/	/	/
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์	/			/	
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน	/			/	/
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค	/				

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปรการมีส่วนร่วม ของชุมชน	กรณีกา ชมดี (2524)	ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527)	สมาน ศิริ พูนสวัสดิ์ (2533)	กรมการ พัฒนาชุมชน (2539)	วรรณการ ภูมิวงศ์ พิทักษ์ (2540)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้ เริ่มการ	/	/		/	/
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน	/			/	/
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์	/			/	/
11. ร่วมดูแลรักษาและทำนุบำรุง				/	/
12. ร่วมประสานงานและวางแผน		/		/	/
13. ร่วมประเมินผล		/		/	/

จากตาราง 1 มีตัวแปรการประยุกต์ของการมีส่วนร่วมในชุมชนซึ่งมีการศึกษาทั้งสิ้น 13 ตัวแปร โดยมีผู้นำมาศึกษาน้อยที่สุด 4 ตัวแปร และมากที่สุด 12 ตัวแปร สำหรับผู้วิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ จะศึกษา 5 ตัวแปรที่มีความถี่มากที่สุด ได้แก่ 1, 2, 3, 4, 8

5. กระบวนการและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

ศกุนต์ สายบุญลี (2537 : 55-56) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. ส่วนร่วมในการรับรู้ในการได้รับข่าวสารเป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐานอย่างหนึ่งที่จะรับรู้ข่าวสาร ความเป็นไปของบ้านเมือง ความรู้หรือวิชาการต่างๆ ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพทางวัฒนธรรมเป็นการตกทอดทางสติปัญญาของมนุษย์จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง สังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งเป็นสังคมนะ
2. ร่วมคิด จากการได้รับความรู้เข้ามาสู่การขบคิด พิจารณามีโอกาสแสดงความคิดเห็นเสวนาแลกเปลี่ยนรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่มีคุณภาพ
3. ร่วมตัดสินใจ มีโอกาสที่จะตัดสินใจรับหรือไม่รับกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนกับชีวิตของตนอันถือว่าหากมนุษย์มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันแล้วผลที่เกิดขึ้นย่อมเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับปัญหา เกิดความรักและหวงแหน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และต้องดูแลรักษา ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด

4. ร่วมวางแผนและดำเนินการ การวางแผนร่วมกันและดำเนินการร่วมกันย่อมมีพลังอย่างมหาศาลในการทำโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ได้รับความสำเร็จอย่างรวดเร็ว

5. ร่วมประเมินค่ากิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการแล้วหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อ

6. ร่วมรับผิดชอบ การคงอยู่ของกิจกรรมนั้นไม่มีใครปฏิเสธว่า เป็นผลมาจากการรับผิดชอบและปฏิบัติดูแลรักษาร่วมกัน สำหรับสิ่งที่เกิดผลเสียหายหากมีการรับ “ผิด” เราจะพบกับสิ่งที่ “ชอบ” พลวัตของกิจกรรมที่จะต่อเนื่องกันไปเช่นกัน

7. ร่วมรับผลประโยชน์ ผลของกิจกรรมย่อมตกแก่สมาชิกชุมชนส่วนชุมชนจะกระจายผลประโยชน์ไปสู่สมาชิกชุมชนของแต่ละคนอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ต่างๆ ของชุมชน

อคิน รพีพัฒน์ (2539 : 49) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาการมีส่วนร่วมไว้

5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ชี้ชวนบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. ชี้ชวนบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

3. ชี้ชวนบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการแก้ปัญหา

4. ชี้ชวนบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

5. ชี้ชวนบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 93-94) กล่าวถึง กระบวนการเกิดและดำเนินการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนอาจเริ่มไปจากลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. แสวงหาระบบหรือกลไกที่จะสร้างหรือพัฒนาบุคลากร ให้มีทัศนคติและวิสัยทัศน์ที่เอื้อต่อการเกิดความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน ระหว่างผู้ที่มองเห็นประเด็นปัญหาหรือมีวิสัยทัศน์ร่วมกันอยู่แล้ว

2. เมื่อผ่านการปรึกษาหารือและมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้วก็ขยายไปสู่การร่วมคิดวิเคราะห์ กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา และวางแผนกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การร่วมมือกันจัดกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ

3. จัดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการจัดการตามกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยมีการสรุปประเมินผลการดำเนินการร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อนำมาพัฒนากิจกรรมและความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

4. แสวงหาแนวทางของการขยายความคิด กิจกรรมการเรียนรู้ไปสู่ชุมชนในชุมชนเพื่อขยายการมีส่วนร่วมให้ทั่วถึง และผลักดันให้เกิดโครงสร้างของกิจกรรมแบบแนวร่วมอย่างต่อเนื่องในชุมชน

5. สำรวจหารูปแบบระบบของความร่วมมือและความสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนที่จะพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อความเข้มแข็งของบุคคล โรงเรียนและชุมชน

กรกมล เพชรล้อมทอง (2542 : 15) ได้สรุปกระบวนการของการมีส่วนร่วม หมายถึง ขั้นตอนที่ชุมชนในรูปของบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม และองค์กร อาสาสมัครต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือหลายเรื่องรวมกันตามขั้นตอนต่างๆ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นร่วมรับรู้ คือ การมีส่วนร่วมในขั้นได้รับรู้ รับทราบกิจกรรมที่จะปฏิบัติ (มีส่วนร่วมน้อยที่สุด)
2. ขั้นร่วมทำ คือ การมีส่วนร่วมในขั้นได้ปฏิบัติ กระทำกิจกรรมที่กำหนด (มีส่วนร่วมน้อย)
3. ขั้นรับรู้และร่วมทำ คือ การมีส่วนร่วมในขั้นได้รับรู้ รับทราบกิจกรรมที่จะปฏิบัติ รวมทั้งได้ปฏิบัติ กระทำกิจกรรมที่กำหนดด้วย (มีส่วนร่วมปานกลาง)
4. ขั้นร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ คือ การมีส่วนร่วมในขั้นได้แสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะ และร่วมตัดสินใจ (มีส่วนร่วมมาก)
5. ขั้นร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมทำ คือ การมีส่วนร่วมในขั้นได้แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะและร่วมตัดสินใจ รวมทั้งได้ปฏิบัติ กระทำกิจกรรมที่กำหนดด้วย (มีส่วนร่วมมากที่สุด)

อุทัย บุญประเสริฐ (2542 : 115-116) มีความเห็นว่าควรจำแนกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ
2. ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากร และแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ
3. ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโดยการบริหารงาน
4. ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

นิมิตร มั่งมีทรัพย์ (2543 : 42-43) ได้อธิบายระดับของการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา คล้ายกับเป็นขั้นบันได 8 ขั้น เรียงจากน้อยไปหามาก ดังนี้

1. ขั้นถูกกระทำ (Manipulation)
2. ขั้นบำบัดรักษา (Therapy)

ขั้นที่ 1-2 นี้ อาจเรียกว่าการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลและหรือโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลย ในกรณีนี้จะมี

กลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจโดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหาวิธีการของการตัดสินใจ ขั้นที่สองนี้สร้างขึ้นมาก็เพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ของสองขั้นนี้เพื่อให้กลุ่มอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษาหรือทำการรักษาผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

3. ขั้นรับฟังข่าวสาร (Informing)
4. ขั้นปรึกษา (Consultation)
5. ขั้นปลอบใจ (Placation)
6. ขั้นเป็นหุ้นส่วน (Partnership)

ขั้นที่ 3-6 นี้ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรม หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน กล่าวคือในขั้นที่ 3-4 นั้น ความเห็นของชุมชนได้รับการฟังจากผู้มีอำนาจมากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะประกันได้ว่าความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจอย่างจริงจัง เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ในระดับนี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ ส่วนในขั้นที่ 5 ขั้นปลอบใจเป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วมที่ยอมให้ชาวบ้านสามารถให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังทรงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป บันได้ขั้นสูงไปเป็นระดับที่เรียกว่าอำนาจเป็นของชุมชน ซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ชุมชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขั้นผู้ถือหุ้นส่วน ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าไปเจรจาเพื่อต่อรองผลประโยชน์กับผู้มีอำนาจ

7. ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน (Delegated power)
8. ขั้นควบคุมโดยชุมชน (Citizen control)

ขั้นที่ 7-8 อาจเรียกว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะเป็นการใช้อำนาจผ่านตัวแทนหรือชุมชนเป็นผู้ใช้อำนาจ รวมถึงการกำกับ ควบคุมโดยชุมชนนั่นเอง

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2544 : 120) กล่าวเพิ่มเติมว่าโดยภาพรวมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนานั้น จะต้องเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

1. ร่วมศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม
5. ร่วมบริหารงานพัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และทุนตามขีดความสามารถ

รวมทั้งการควบคุม ติดตามประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาผลที่เกิดจากการทำกิจกรรมนั้น

ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรรณกร (2545 : 10-11) ได้สรุปกระบวนการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมการมีส่วนร่วม ซึ่งมีสองด้าน คือ

1. ด้านคิดหรือกำหนดนโยบาย ซึ่งมี 3 ระดับ ได้แก่ การมีส่วนร่วมเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้กำหนดนโยบาย

2. ด้านปฏิบัติหรือด้านการดำเนินการนโยบาย แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การร่วมกำหนดเป้าหมาย แผนงาน การร่วมดำเนินการในกระบวนการจัดการ และการร่วมหนุนช่วยทรัพยากรบริหาร

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และจักรพรรดิ วัฒนา (2545 : 126-127) กล่าวถึง การจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ได้แก่

1. ค้นหาปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ค้นหาสาเหตุของปัญหาว่าเกิดได้อย่างไร
3. ตกลงใจกำหนดวิธีการแก้ปัญหา
4. ตัดสินใจดำเนินงานหรือไม่ดำเนินงานตามโครงการ
5. พิจารณาวิธีการใช้กิจกรรมต่างๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดและเสมอภาค

แก่ชุมชนในชุมชน

6. ติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ เพื่อทราบข้อขัดข้องหรือข้อผิดพลาด จะได้เสนอข้อคิดเห็นหรือเสนอแนวทางแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่

7. ติดตาม ดูแลความบกพร่องของโครงการต่างๆ และดำเนินการแก้ไข ซ่อมบำรุง หากเกิดขีดความสามารถที่ชุมชนจะดำเนินการแก้ไขด้วยตนเองต้องแจ้งให้หน่วยงานที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบดำเนินการมาตั้งแต่ต้นเพื่อให้เข้ามาร่วมกับชุมชนในการซ่อมบำรุงรักษาให้ทันทั่วทั้งที่

8. ติดตามประเมินผลความสำเร็จ การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ และติดตามการใช้ประโยชน์ของโครงการอย่างต่อเนื่อง

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ (2546 : 116) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

3. ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. ขั้นมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา

5. ขั้นมีส่วนร่วมประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ชุมชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

6. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในชุมชนนั้น มีผลจากปัจจัยด้านต่างๆ หลายประการ ซึ่งมีนักการศึกษาได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

พัทน์ บุญรัตน์ (2517 : 129) กล่าวว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่จะสามารถจูงใจให้ชุมชนมีความเห็นคล้อยตาม และเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนยังอาจเกิดจากปัจจัยและเหตุผลอื่นๆ เช่น

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์
2. ความเกรงใจในบุคคลที่มีเกียรติยศ ตำแหน่ง หรือที่เคารพนับถือ
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลมีอำนาจเหนือกว่า

วารุณี กฤษเจริญ (2528 : 17-19) กล่าวว่า ผู้นำมีคุณสมบัติบางประการที่เจ้าหน้าที่ได้เล็งเห็นว่าจะเป็นผู้ที่สามารถเสริมสร้างงานพัฒนาในชุมชน หรือเชื่อมระหว่างองค์กรภายนอกกับชาวบ้านได้ เพราะผู้นำรู้จักชาวบ้าน รู้จักชุมชนดีกว่านักพัฒนาที่มาจากภายนอกชุมชน นอกจากนี้ผู้นำยังเป็นผู้มีอิทธิพลในทางใดทางหนึ่ง และเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน สามารถที่จะชักจูงชาวบ้านให้ร่วมมือเพื่อพัฒนาหมู่บ้านตนเองได้มากขึ้น

สมยศ นาวิการ และผุสดี รุมาคม (2530 : 3-4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนว่าการที่บุคคลต่างๆ เข้าไปอยู่ร่วมองค์กรหรือกลุ่มนั้นก็เพื่อจะตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลของเขา กลุ่มและสมาชิกกลุ่มจะเป็นเครื่องมือช่วยให้พวกเขาประสบผลสำเร็จได้

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 113-114) ได้สรุปประสบการณ์การทำงานที่ถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 2 ประการ คือ

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) ทำได้หลายวิธีดังนี้
 - 1.1 จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่างๆ
 - 1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาดูงานระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน
 - 1.3 ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ
 - 1.4 ลงมือปฏิบัติจริง
 - 1.5 ถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสม

2. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความรู้และความสามารถที่มีอยู่ จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหาหรือกิจกรรมการพัฒนาได้ ซึ่งทำได้หลายวิธี ดังนี้

2.1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2.2 สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

2.3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

พรประไพ อุทะนุ (2542 : 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเกิดขึ้นเมื่อพวกเขาเรียนรู้ถึงผลประโยชน์ที่เขาได้รับจากการมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนกัน ระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกัน หรือการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ ด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล มีความเกรงใจ ความเชื่อ ความศรัทธา และความเคารพในตัวบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความสามารถของผู้นำชุมชน อำนาจบังคับจากบุคคลที่เหนือกว่าการได้เรียนรู้ประโยชน์ที่จะได้รับการเข้ามามีส่วนร่วม

จากการวิเคราะห์เอกสารเพื่อการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถสรุปได้ 5 องค์ประกอบ และ 35 ตัวชี้วัด ดังตาราง 2

ตาราง 2 องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. ด้านการมีส่วนร่วม ประชุม	1. เข้าร่วมประชุมอย่างน้อย 2 ครั้งต่อปีการศึกษา 2. ที่ประชุมเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นในการประชุมทุกครั้ง 3. ที่ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ในหน่วยงาน 4. ที่ประชุมให้มีการเจรจาตกลงใจหรือตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยข้อมูลจากสมาชิก 5. มีโอกาสกำหนดนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงาน

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
	6. ทานแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์และข่าวสาร ข้อเท็จจริงต่าง ๆ 7. ที่ประชุมระดมความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ 8. ที่ประชุมเพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิก 9. ที่ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากร ในหน่วยงาน 10. ทานพึงพอใจในการประชุมแต่ละครั้ง
2. ด้านการมีส่วนร่วม สสนับสนุนเงินทุน	1. ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่จำเป็น 2. จัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา 3. หารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆเพื่อสนับสนุนจัดการ เรียนการสอน 4. มีส่วนร่วมในการจัดหา ผลิตสื่อเพื่อพัฒนาการเรียน 5. มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการบริหารใช้งบประมาณของศูนย์การศึกษา โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพ
3. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นกรรมการ	1. เป็นผู้ร่วมอยู่ในคณะทำงานทุกขั้นตอน 2. วางแผนการดำเนินงานศูนย์การศึกษา 3. ศึกษาและทำความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของชุมชน/ ท้องถิ่นที่ตั้งของศูนย์การศึกษา 4. กำหนดแผนพัฒนาศูนย์การศึกษา ด้านวิชาการบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่กิจกรรม
3. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นกรรมการ (ต่อ)	5. กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของศูนย์การศึกษา 6. ส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของศูนย์การศึกษา 7. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของศูนย์ การศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน 8. กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานศูนย์การศึกษา

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
4. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นผู้นำ	1. สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความ สามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ 2. มีความซื่อสัตย์ ไม่ทรยศหักหลัง 3. ประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน 4. ประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยมาปฏิบัติ 5. ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6. ส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาครูและบุคลากรอื่นในศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยและส่งเสริมให้มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง 7. บริหารและจัดกิจกรรมในศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย
5. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ	1. เป็นผู้ริเริ่มให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา 2. เป็นผู้อยู่ในกลุ่มที่เริ่มก่อตัว 3. เป็นผู้สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 4. เป็นผู้จัดประชาสัมพันธ์งานศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย 5. เป็นผู้ริเริ่มดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย

แนวคิดเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดี และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ

ความหมายและความแตกต่างระหว่างแนวปฏิบัติที่ดีกับแนวปฏิบัติเป็นเลิศ

แนวปฏิบัติที่ดี หมายถึง วิธีปฏิบัติและขั้นตอนปฏิบัติ หรือวิธีการดำเนินงานและขั้นตอนการดำเนินงานที่ดำเนินงานแล้วส่งผลให้หลักสูตร คณะ หรือสถาบันประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ โดยมีหลักฐานความสำเร็จของวิธีปฏิบัติดังกล่าวอย่างชัดเจน

และต้องมีการสรุปเป็นวิธีปฏิบัติและขั้นตอนปฏิบัติ รวมทั้งต้องมีการถอดบทเรียนและประสบการณ์ต่าง ๆ จากการแนวปฏิบัติที่ดีดังกล่าวบันทึกเป็นเอกสารหรืออยู่ในฐานข้อมูลเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในรูปแบบเว็บไซต์ คณะ/สถาบัน เผยแพร่ให้หน่วยงานภายในหรือภายนอกสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และควรมีหนังสือหรือเอกสารตอบรับการใช้ประโยชน์ส่งกลับมาที่หน่วยงาน เผยแพร่ด้วย ทั้งนี้การค้นหาหรือพัฒนา จนกระทั่งได้แนวปฏิบัติที่ดี อาจดำเนินการศึกษาข้อมูลจากคู่เปรียบเทียบกับของหลักสูตร คณะ หรือ สถาบันได้ และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ หมายถึง วิธีปฏิบัติและขั้นตอนการปฏิบัติงานหรือวิธีการ ดำเนินงานและขั้นตอนการดำเนินงานที่ได้นำไปเปรียบเทียบกับวิธีและขั้นตอนอื่นๆ โดยได้รับการยอมรับ ว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีเยี่ยม (สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์. 2549 : 19)

ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์นิยามหรือความหมายของแนวปฏิบัติที่ดีและแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศแล้ว สามารถนำมาสรุปความแตกต่างดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตาราง 3 ความแตกต่างระหว่างแนวปฏิบัติที่ดีและแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ

ด้านที่วิเคราะห์ ความแตกต่าง	แนวปฏิบัติที่ดี (Good Practice)	แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)
คุณลักษณะสำคัญ	-ต้องเป็นวิธีปฏิบัติและขั้นตอนปฏิบัติ -ดำเนินการแล้วส่งผลให้ประสบ ความสำเร็จ -มีหลักฐานความสำเร็จ -อาจดำเนินการศึกษาข้อมูลจากคู่ เปรียบเทียบกับให้ได้แนวทางมา พัฒนาเป็นแนวปฏิบัติที่ดี	-ต้องเป็นวิธีปฏิบัติและขั้นตอนปฏิบัติ -มีการนำไปเปรียบเทียบกับวิธีและ ขั้นตอนปฏิบัติอื่นๆ
จุดเน้น	-ต้องมีการสรุปเป็นวิธีปฏิบัติและ ขั้นตอนปฏิบัติ มีการบันทึกเป็น เอกสารเผยแพร่ให้กับหน่วยงานภายใน หรือหน่วยงานภายนอกในการนำไปใช้ ประโยชน์และมีหนังสือตอบกลับ	-ต้องได้รับการยอมรับว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด ว่าเมื่อมีการดำเนินการตามแนวปฏิบัติที่ เป็นเลิศนี้แล้วจะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดี เยี่ยม

ที่มา : สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2549 : 19)

วิธีการจัดทำแนวปฏิบัติที่ดี

ความเป็นเลิศของหลักสูตร /คณะ /สถาบัน หรือการที่หลักสูตรจะมีผลการบริหาร หลักสูตรที่ดีหรือเป็นเลิศได้นั้น จะต้องเริ่มต้นจากการนำองค์กร ในที่นี้คือ หลักสูตร /คณะ /สถาบัน ด้วยวิสัยทัศน์ และค่านิยม ระบบการนำองค์กร (หลักสูตร /คณะ /สถาบัน) ที่ชัดเจน จะช่วย

ทำให้ผู้บริหารทุกคนมองเห็นภาพรวมของระบบบริหารว่าจะขับเคลื่อนหลักสูตร /คณะ /สถาบันไปสู่วิสัยทัศน์ที่ต้องการนั้นได้อย่างไร ประกอบด้วย ระบบกลไกในการปฏิบัติงานที่จำเป็นอะไรบ้าง สิ่งที่ทุกคนในองค์กรจะต้องช่วยกันทำก็คือ พยายามบูรณาการทุกกระบวนการภายใต้ระบบกลไกการนำองค์กร (หลักสูตร /คณะ /สถาบัน) ให้มุ่งส่งเสริมความสำเร็จของการบรรลุวิสัยทัศน์และต้องทำการประเมินความสำเร็จของระบบการนำองค์กรเพื่อหาทางปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ให้มีความถี่เป็นระยะๆ)

การจะทำให้ผลการบริหารหลักสูตรอยู่ในระดับดี ดีมาก หรือเป็นเลิศได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารหลักสูตรจะต้องมีภาวะผู้นำ เข้าใจคน เข้าใจงาน มุ่งสร้างและพัฒนาให้คณาจารย์เป็น Smart teachers และบุคลากรให้เป็น Smart workers ภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ทั้งนี้การบริหารองค์กรเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ไม่มีสูตรสำเร็จที่ตายตัว สอดคล้องกับแนวคิดของบดินทร์ รัชมีเทศ (2555 : 40) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารที่เก่งมักมุ่งเน้นเรื่องงาน ในขณะที่ผู้บริหารที่ไม่ค่อยเก่งมักจะเป็นที่รักของคนที่ไม่ค่อยมีศักยภาพในองค์กร เพราะเมื่อขออะไรเข้านายก็มักจะให้ แต่องค์กรกลับไม่ค่อยเจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ในขณะที่องค์กรที่เน้นเรื่องงานจะมีความเจริญก้าวหน้ามากกว่า แต่พนักงานอาจจะต้องเหนื่อย และพนักงานที่ไม่มีความสามารถก็คงจะไม่ค่อยชอบเจ้านายลักษณะนี้เท่าใดนัก แต่สำหรับพนักงานที่มีความสามารถก็จะมีความสุขกับการทำงานที่ทำหาย

ทั้งนี้ เมื่อองค์กรมีระบบการนำองค์กรที่ดี โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการพัฒนาการบริหารหลักสูตรให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศ บุคลากรทุกส่วนงานจะเกิดความเข้าใจในงาน สร้างและพัฒนางานของตนเองตลอดเวลา มุ่งเน้นแนวคิดพรุ่งนี้ต้องดีกว่า (tomorrow should be better) จะส่งผลให้เกิดการทำซ้ำและการแก้ไขปัญหานำผลการแก้ไขปัญหามาปรับปรุงพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ที่สุดก็จะกลายเป็นแนวปฏิบัติที่ดีได้

สำหรับการจัดทำแนวปฏิบัติที่ดีของหลักสูตร อาจเกิดขึ้นจากการทบทวนการดำเนินงานภายใต้ระบบกลไกของการนำองค์กรดังภาพที่ 2 ได้ หรืออาจเกิดจากการทบทวนการดำเนินการภายใต้ระบบกลไกอื่น ๆ ตามพันธกิจของหลักสูตร ได้เช่นกัน ในการจัดทำแนวปฏิบัติที่ดีของหลักสูตรจะต้องมีการระบุข้อมูลดังตัวอย่างที่ปรากฏในตาราง 4 ดังนี้

ตาราง 4 ตัวอย่างการจัดทำแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practice) ภายใต้เกณฑ์การประเมิน
ประกันคุณภาพการศึกษาภายใน

ลำดับที่	องค์ประกอบของ แนวปฏิบัติที่ดี	สาระสำคัญของแนวปฏิบัติที่ดี
1	เจ้าของผลงาน / สังกัด	ให้ระบุว่าหน่วยงานใดเป็นเจ้าของแนวปฏิบัติที่ดี
2	หัวข้อ / ประเด็นด้าน	ให้ระบุหัวข้อหรือประเด็นที่จะนำมาจัดทำเป็นแนวปฏิบัติที่ดี โดยทั่วไปจะใช้พันธกิจ 4 ด้านในการระบุ ได้แก่ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ
3	หลักการ / ความเป็นมา / สภาพปัญหาและลักษณะของงาน	ให้ระบุถึงที่มาหรือสภาพปัญหาและลักษณะงานที่จะนำมาปรับปรุงพัฒนาจนเกิดแนวปฏิบัติที่ดี
4	เป้าหมายของการดำเนินงาน	ให้ระบุเป้าหมายของการดำเนินงานตามแนวปฏิบัติที่ดี โดยระบุเป้าหมายทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
5	กระบวนการ / ขั้นตอนการดำเนินงาน	ให้ระบุถึงขั้นตอนหรือกระบวนการต่างๆในการดำเนินงานของแนวปฏิบัติที่ดีดังกล่าว โดยอาจระบุเป็นข้อๆ เพื่อความชัดเจน
6	ผลสัมฤทธิ์/ ประโยชน์ที่ได้รับและการบูรณาการร่วมกับกระบวนการอื่นๆ	ให้ระบุถึงผลผลิต ผลลัพธ์ และประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากแนวปฏิบัติที่ดี รวมทั้งแสดงข้อมูลด้วยว่าผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวสามารถนำไปใช้ประโยชน์และบูรณาการกับงานด้านอื่น ๆ ได้อย่างไร
7	ความโดดเด่นของงานที่ได้รับ สามารถนำไปขยายผลใช้กับหน่วยงานอื่นได้	ให้ระบุความโดดเด่นของแนวปฏิบัติที่ดีดังกล่าวว่ามีแนวทางอย่างไรที่หน่วยงานอื่นจะนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเดียวกันกับหน่วยงานเจ้าของแนวปฏิบัติที่ดีด้วย

ตาราง 4 (ต่อ)

ลำดับที่	องค์ประกอบของ แนวปฏิบัติที่ดี	สาระสำคัญของแนวปฏิบัติที่ดี				
8	การวิเคราะห์ความเป็น แนวปฏิบัติที่ดี	ให้ระบุว่ามืองค์ประกอบของความเป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่ ครบถ้วน โดยอาจจัดทำเป็นรูปตารางวิเคราะห์ดังตัวอย่างนี้				
		ลำดับ	องค์ประกอบ	การวิเคราะห์		หลักฐาน อ้างอิง
				มี	ไม่มี	
		1	มีวิธีปฏิบัติหรือ ขั้นตอนปฏิบัติหรือไม่	✓		
		2	มีวิธีปฏิบัติหรือ ขั้นตอนปฏิบัติที่ทำให้ หลักสูตรประสบ ความสำเร็จหรือสู่ ความเป็นเลิศตาม เป้าหมายอย่างไร	✓		
		3	มีการสรุปวิธีปฏิบัติ หรือขั้นตอนการ ปฏิบัติงานหรือไม่	✓		
		4	มีการสรุปเป็นความรู้ หรือถอด ประสบการณ์ บันทึกเป็นเอกสาร หรือไม่	✓		
		5	มีการเผยแพร่ให้ หน่วยงานอื่นนำไปใช้ ประโยชน์ ด้าน ใดบ้าง	✓		

ที่มา : สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2547 : 45)

บทบาทของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดมหาสารคาม

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกาศจัดตั้งโดยประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2536 โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2534 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. 2531 ข้อ 6 ประกาศจัดตั้งพร้อมกัน จำนวน 789 แห่งทั่วประเทศ โดยให้อำนาจ หน้าที่ดังต่อไปนี้

1. จัดและให้บริการการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาเพื่อเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามความต้องการและสภาพปัญหาของท้องถิ่น
2. จัดและประสานงานให้มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หน่วยจัดการศึกษานอกระบบเพื่อเป็นเครือข่ายบริหารงานการศึกษานอกระบบได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง และส่งเสริมให้ชุมชนจัดการศึกษาให้กับตนเองในลักษณะศูนย์การศึกษาชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กลางจัดการศึกษา วางแผนและให้บริการการศึกษาต่อสมาชิกในชุมชนและระหว่างชุมชน
3. สนับสนุนสิ่งจำเป็นต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบของเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนการสอนและบริการแก่กลุ่มเป้าหมาย
4. กำกับ ดูแล ติดตามและรายงานผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมหาสารคาม (สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมหาสารคาม) ชื่อเดิมศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมหาสารคาม (ศน.จ.มค.) ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2525 โดยยุบรวมงานบุคลากร วัสดุอุปกรณ์และทรัพย์สินทั้งหมดของห้องสมุดประชาชน งานโสตทัศนศึกษา งานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ 25 เข้าด้วยกันระยะแรกที่ยังไม่มีอาคารทำการ ได้อาศัยอาคารเรียนของโรงเรียนเมืองมหาสารคาม (โรงเรียนอนุบาลมหาสารคามในปัจจุบัน) เป็นที่ตั้งสำนักงานต่อมาได้ย้ายสำนักงานไปที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดมหาสารคาม เมื่อกรมการศึกษานอกโรงเรียน กำหนดนโยบายไม่ให้อำนาจจัดตั้งสำนักงานในห้องสมุดประชาชนจึงได้ย้ายสำนักงานไปอยู่ที่อาคารชั่วคราวขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ต่อมาปีงบประมาณ 2526 ได้รับจัดสรรงบประมาณให้จัดสร้างสำนักงานและได้ย้ายไปที่สำนักงานแห่งใหม่ เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2528 ซึ่งเป็นที่ตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมหาสารคาม ต่อมาวันที่ 3 มีนาคม 2551 ได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างตาม พ.ร.บ. การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้เปลี่ยนชื่อใหม่จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมหาสารคาม เป็นสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมหาสารคาม อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดมหาสารคามประมาณ 7 กิโลเมตร มีพื้นที่ 8 ไร่ 1 งาน

ภาพประกอบ 4 พื้นที่ในจังหวัดมหาสารคาม

การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของจังหวัดมหาสารคามแบ่งออกเป็น 13 อำเภอ 133 ตำบล ดังนี้

ตาราง 5 จำนวนอำเภอและตำบลในจังหวัดมหาสารคาม

ลำดับที่	อำเภอ	ตำบล
1	โกสุมพิสัย	17
2	บรบือ	15
3	วาปีปทุม	15
4	พยัคฆภูมิพิสัย	14
5	เมือง	14
6	กันทรวิชัย	10
7	นาเชือก	10
8	นาดูน	9
9	เชียงยืน	8
10	ยางสีสุราช	7
11	แกดำ	5
12	กุฉีรัง	5
13	ชื่นชม	4

โครงสร้างสถานศึกษา

โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ภาพประกอบ 5 โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

กรกมล เพชรล้อมทอง (2542 : 15) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โดยรวมอยู่ในระดับร่วมรับรู้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงเป็นอันดับแรก ได้แก่ ด้านการจัดการศึกษาอบรม รองลงมาเป็นด้านการบัญชีและการเงิน ด้านงานบุคคลและเจ้าหน้าที่และอันดับสุดท้ายด้านการบริหารทั่วไป เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดและคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการมี

ส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิคม สุวรรณทา (2542 : 32-33) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการมีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวมตาม ภารกิจของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง โดยงานวิชาการที่ต้องการมีส่วนร่วมสูงที่สุดคือ แนะนำครูสอนเพิ่มพิเศษแก่นักเรียนนอกเวลาเรียนปกติ งานกิจการนักเรียนที่ต้องการมีส่วนร่วมสูงที่สุด คือ แนะนำการแก้ปัญหาเสพติดในโรงเรียน งานบุคลากรที่ต้องการมีส่วนร่วมที่สูงที่สุดคือ ร่วมเป็น กรรมการตรวจสอบกำกับติดตามการใช้จ่ายที่ชุมชนได้บริจาคให้โรงเรียน งานอาคารสถานที่ที่ต้องการ มีส่วนร่วมสูงที่สุดคือ แนะนำการปรับปรุงบริเวณโรงเรียนให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงามร่มรื่น งานความสัมพันธ์กับชุมชนที่ต้องการมีส่วนร่วมสูงที่สุดคือ ช่วยเสนอปัญหาและความต้องการ ของโรงเรียนต่อองค์การบริหารส่วนตำบล

วรพจน์ ประชิตวดี (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและช่วยประชาสัมพันธ์งานของ องค์การบริหารส่วนตำบลไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนงาน การดำเนินโครงการต่างๆ รวมถึงการรับฟัง ความคิดเห็นของประชาชนเพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีอายุ อาชีพ และระดับรายได้ที่แตกต่างกัน แต่มีความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

ชาญ กองจันทร์ดี (2543 : 36) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง องค์ประกอบการที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนชุมชน เขตการศึกษาเขต 5 ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการจัดการทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจาก มากไปหาน้อย คือ การจัดการเรียนการสอน การให้คำปรึกษาแนะแนว การจัดทำแผนและโครงการ การสำรวจข้อมูลชุมชน การบริหารจัดการศูนย์การเรียนชุมชน การประสานเครือข่าย การสรุป รายงานผลการปฏิบัติงานและการประชาสัมพันธ์ ส่วนระดับประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรม ศูนย์การเรียนชุมชนพบว่าอยู่ในระดับมากทั้งในลักษณะภาพรวมและแยกเป็นรายด้านเรียงลำดับจาก มากไปหาน้อย คือ การสามารถตรวจสอบได้ สังคมชื่นชม ความพึงพอใจของผู้เรียน และความมี มาตรฐานทางวิชาการ สำหรับองค์ประกอบการจัดการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมของ ศูนย์การเรียนชุมชน เขตการศึกษา 5 ด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศูนย์การเรียนชุมชน คือ การสำรวจข้อมูลชุมชน การสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

บรรเจิด อนุเวช (2543 : 28) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมและความรู้ความเข้าใจ ของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลกรณีศึกษาอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกๆ

กิจกรรมและมีข้อคิดเห็นมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาท้องถิ่นและบทบาทหน้าที่ตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและธรรมาภิบาลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัด โดยมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

สุทัศน์ กีฬาแปง (2544 : 42) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาป่าชุมชน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ด้านการปฏิบัติการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ด้านผลประโยชน์จากป่าชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางและด้านการประเมินผลมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

ณรงค์ อธิธนนัง (2551 : 52-53) ได้ศึกษา แนวทางการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การรับรู้ เป็นขั้นการร่วมรับรู้โดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลให้ชุมชนได้เข้าถึงรับรู้ข้อมูลข่าวสารทุกด้านด้วยวิธีการที่หลากหลายวิธี อย่างทั่วถึง และต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 2 การรับฟังความคิดเห็นเป็นขั้นการ ร่วมคิดโดยคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนร่วมกับ ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเปิดเวทีชุมชนให้ประชาชน สะท้อนปัญหาและร่วมคิดหาแนวทางแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 การเกี่ยวข้องคือการร่วมออกแบบ โดยจัดเวทีชุมชนให้ประชาชน ร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ของชุมชนด้วยการกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 ความร่วมมือเป็นขั้นการร่วมเรียนรู้ในเวทีชุมชน ร่วมคิดออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและร่วมเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 การเสริมอำนาจประชาชนเป็นขั้นการร่วมตรวจสอบคุณภาพโดย คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นตัวแทนชุมชนร่วมประเมินคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม จัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอแม่จัน ประกอบด้วยปัจจัยภายในชุมชน คือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อชุมชน คนในชุมชนได้รับการพัฒนาให้มีความรู้พื้นฐานและมีจิตสำนึกต่อการยึดประโยชน์ของส่วนรวมและปัจจัยภายนอก คือผู้อำนวยการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอมีจิตสำนึกและมีกระบวนการที่สนับสนุนที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอแม่จัน

สรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้มีความพยายามทุกรูปแบบที่จะพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการจัดการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาสายอาชีพ การศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งในด้านการจัดบริการและความต้องการใช้ประโยชน์ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอันจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่จะเกิดประโยชน์แก่คนในชุมชน ให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตมีเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น คุณภาพชีวิตได้รับการยกระดับขึ้น ตามอัตราและส่งผลให้ประเทศได้รับการพัฒนาในทางที่ดีตลอดไป

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Arthur (1995 : 328-350) ได้ศึกษาการจัดโครงสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยยึดชุมชนเป็นหลัก : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรสาธารณะ ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งเกี่ยวกับแรงจูงใจของสาธารณะที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเช่น แรงจูงใจ ที่มีส่วนหนึ่งเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการบริหารโรงเรียน ส่วนที่สองเน้นการทำงานร่วมกันหลายฝ่ายและปรับปรุงโครงสร้างของโรงเรียน เช่น เป็นการให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกในการปรับปรุงโรงเรียน การจัดการบริหารแบบหุ้นส่วนจะต้องใช้เวลานานจึงจะสามารถเปลี่ยนโครงสร้างได้ การทำงานจะต้องได้รับความร่วมมือหลายฝ่าย จึงจะเกิดความเข้มแข็ง และสามารถปรับปรุงโครงสร้างได้

Yasin (1998 : 3245-A) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การสนับสนุน โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมในโรงเรียน มาจากชุมชนสูงมาก ประมาณ 80-85% โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการจ่ายเงิน ค่าเล่าเรียนบุตรหลาน และช่วยเสนอแนะความคิดเห็นต่อการให้โรงเรียนมีภาพลักษณ์ที่ดี

Delaney (2000 : 544-494) ได้ศึกษาความร่วมมือของผู้ปกครองและสมาชิก ในชุมชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับ ท้องถิ่น ภายใต้ระบบของโรงเรียนแห่งรัฐ/สาธารณะ โดยเน้นการศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีบทบาทในฐานะตัวแทนที่อยู่ในคณะกรรมการโรงเรียนที่เป็นตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดจน ความพึงพอใจ/ไม่พอใจ ต่อช่องทางการสื่อสาร ผลการศึกษาพบว่า 1) ความแตกต่างของการมี ทัศนคติเกี่ยวกับการมีบทบาทในการตัดสินใจของผู้ปกครองกับนักศึกษามีผลทำให้เกิดความตึงเครียด ระหว่างกลุ่มทั้ง 2 ได้ 2) ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองที่เหมาะสมจะต้อง เกี่ยวข้องกับเด็กหรือสถานการณ์ที่ไม่ก่อให้เกิดการโต้แย้งระหว่างกันได้ 3) การเปิดโอกาสให้มีการ สื่อสารแบบสองทางอย่างเปิดเผยและต่อเนื่อง จะเพิ่มให้ผู้ปกครองมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมมากขึ้น 4) การที่ไม่ส่งเสริมให้มีการร่วมมืออย่างใกล้ชิดและเปิดเผย จะนำไปสู่การ โต้แย้งและประท้วงเกิดขึ้นได้ 5) เสียงเรียกร้องจากนักธุรกิจมีบทบาทมากกว่าเสียงเรียกร้อง จากบุคคลกลุ่มอื่นๆ ในการทำให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการ

Craft (1998 : 1633-A) ได้ศึกษา ทักษะของชุมชนต่อการจัดการศึกษาและระดับการมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียนที่จะทำให้ทัศนคติของชุมชนต่อโรงเรียนดีขึ้น จุดมุ่งหมาย คือ การต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนกับทัศนคติกับระบบโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของชุมชนกับสิ่งแวดล้อมหรือทัศนคติของชุมชนกับระดับการเข้าร่วมในกิจการของโรงเรียน

Schuler (2004 : 55-65) ได้วิจัย การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัยมินนิโซตา สหรัฐอเมริกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมนอกจากนี้ยังพบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากความบกพร่องในการติดต่อสื่อสาร ปัญหาของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับของการเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียวเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ทั้งหมด ขาดข้อตกลงเกี่ยวกับเขตของการมีส่วนร่วมเป็นต้น

Wethem (1994 : 112-A) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการติดต่อประสานงานและทัศนคติต่อการติดต่อประสานงานระหว่างผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็ก ตัวอย่างประชากรเป็นผู้ปกครอง 88 คน และพี่เลี้ยงเด็ก 34 คน จากสถานรับเลี้ยงเด็ก 4 แห่ง ในรัฐคอนเนตทิคัต รัฐนิวยอร์ก การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความถี่และเนื้อหาในการติดต่อสื่อสารพอใจในระดับของการติดต่อสื่อสารและทัศนคติระหว่างผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็ก โดยใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลทางสถิติ และใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้บริหาร เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะ การเตรียมบุคลากร และโอกาสของผู้ปกครองในการร่วมวางแผนนโยบายและตัดสินใจในกิจกรรมสถานรับเลี้ยงเด็ก จากข้อมูลแสดงว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ระหว่างผู้ปกครองและบุคคลในหลายด้านที่มีผลต่อการติดต่อสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างสถานรับเลี้ยงเด็กและผู้ปกครอง ผลการวิจัยพบว่าในด้านอุปสรรคที่มีผลต่อการติดต่อสื่อสาร ถูกระบุว่ายังมีในทั้ง 2 ระบบ โดยเกี่ยวข้องกับนโยบายของสถานรับเลี้ยงเด็ก การวิจัยและการฝึกอบรมบุคลากรทางการศึกษาปฐมวัยที่ถูกอภิปรายถึง

Dellicolli (2010 : Web Site) ได้วิจัยเรื่อง ทักษะและการรับรู้ของผู้ปกครองที่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ในความเป็นจริงผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กหลายรูปแบบเมื่ออยู่ที่บ้าน สำหรับเหตุผลของผู้ปกครองที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเพราะผู้ปกครองมีความรู้สึกห่างเหินและไม่ได้รับการต้อนรับจากโรงเรียน และปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือ วัฒนธรรม ผู้บริหารขาดความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนความไม่เข้าใจกันของผู้ปกครองและโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียน

Townsend (1999 - 265-A) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของเด็กในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ผู้ปกครองบางส่วนที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียน เพราะไม่มีเวลา ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการเข้ามา

มีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือ การกำหนดตารางการจัดกิจกรรมของโรงเรียนที่ตายตัว การจัดกิจกรรมไม่น่าสนใจ สถานที่จัดกิจกรรม และวันที่จัดกิจกรรมจากการศึกษายังพบว่าเด็กที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนมีผลการเรียนดีขึ้นมากกว่าเด็กที่ผู้ปกครองไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ในเรื่องเกี่ยวกับงานวิชาการนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานับเป็นปัจจัยที่สำคัญในการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ส่วนวิธีการเสริมพลังอำนาจนั้นถูกนำมาใช้ในการพัฒนาบุคคลทั้งในด้านการรักษาสุขภาพและการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ทั้งด้านการศึกษาและด้านสาธารณสุข

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีแบบผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

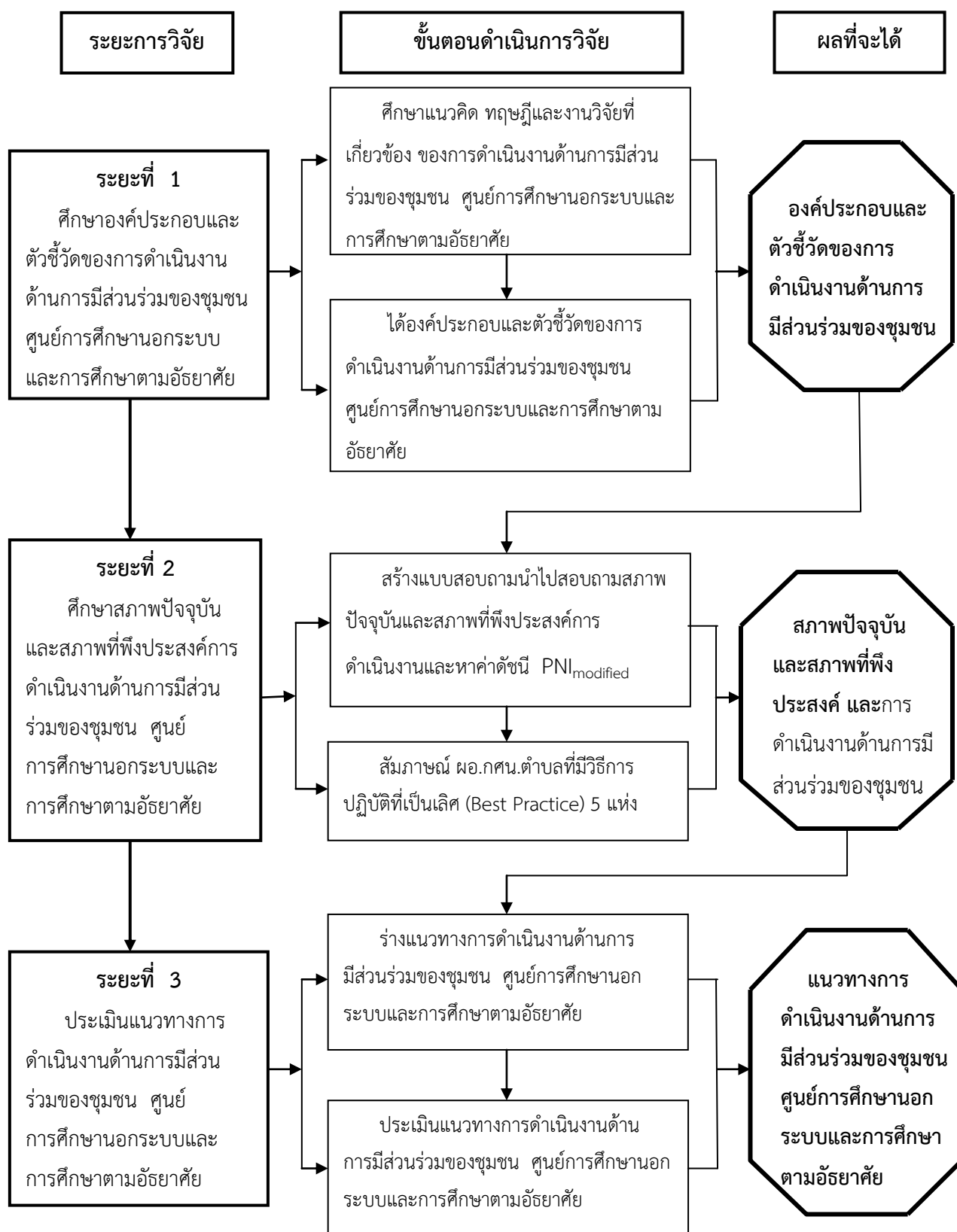
ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม หาค่าลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี $PNI_{modified}$) โดยเรียงลำดับความสำคัญของค่าที่ได้ และขั้นที่ 2 ศึกษาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ ขั้นที่ 1 ร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขั้นที่ 2 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามและขั้นที่ 3 ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีองค์ประกอบที่สมบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย ขั้นตอนดำเนินการวิจัยและผลที่จะได้ แสดงโดยภาพดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ 1) ความหมาย ปรัชญา แนวทางการจัดการศึกษา 2) หลักการของการศึกษานอกระบบ 3) ปรัชญาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 4) แนวทางการจัดการศึกษา 5) การบริหารการศึกษานอกโรงเรียน 6) บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน 7) กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน 8) การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 9) ระดับการศึกษาและโครงสร้างหลักสูตร 10) นโยบายด้านการศึกษานอกระบบ และ 11) นโยบายด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2549 : อาชัญญา รัตนอุบล. 2542 ; สุมาลี สังข์ศรี. 2544 ; กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538 ; สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2547)

2. การศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ 1) ความหมายของการมีส่วนร่วม 2) ความสำคัญของการมีส่วนร่วม 3) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม 4) แนวทางและลักษณะของการมีส่วนร่วม และ 5) กระบวนการและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม (กรรณิกา ชมดี. 2524 ; ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527 ; สมาน ศิริพูนสวัสดิ์. 2533 ; ธวัศ มกรพงศ์. 2537 ; กรมการพัฒนาชุมชน. 2539 ; วรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. 2540 ; สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2542 ; ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และจักรพรรดิ เวทา. 2545 ; ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรวฒนกร. 2545 ; Cohen and Uphoff. 1977 ; Wisardjono. 1978 ; Lowdermik and Latios. 1980)

3. นำแนวคิดที่ได้จากการศึกษามากำหนดกรอบแนวคิดเพื่อสร้างแบบสอบถาม เพื่อนำไปศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามในระยะที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

ในระยะที่ 2 มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม หาค่าลำดับ

ความต้องการจำเป็น (ดัชนี $PNI_{modified}$) โดยเรียงลำดับความสำคัญของค่าที่ได้ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา

กศน.ตำบล 133 ตำบล ในสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1,197 คน (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดมหาสารคาม. 2557 : 8) โดยในแต่ละ กศน.ตำบล จะมีคณะกรรมการสถานศึกษา กศน.ตำบลแห่งละ 9 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา

กศน.ตำบล ในสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 291 คน ซึ่งได้จากการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด และคณะ. 2552 : 35 ; อ้างอิงมาจาก Krejcie and Morgan. 1970) และเปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างจำนวนประชากรของแต่ละอำเภอกับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน รายละเอียดดังตาราง 6

ตาราง 6 สัดส่วนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามขนาดของสถานศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม

ที่	ขนาดสถานศึกษา	อำเภอ	จำนวนตำบล	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	ใหญ่พิเศษ	เมือง	14 ตำบล	126	30
2		โกสุมพิสัย	17 ตำบล	153	37
3		บรบือ	15 ตำบล	135	33
4		พยัคฆภูมิพิสัย	14 ตำบล	126	30
5		วาปีปทุม	15 ตำบล	135	33
6	ใหญ่	กันทรวิชัย	10 ตำบล	90	22
7		นาเชือก	10 ตำบล	90	22
8		นาइन	9 ตำบล	81	20
9		เชียงยืน	8 ตำบล	72	18
10	กลาง	แกดำ	5 ตำบล	45	11
11		กุตุรัง	5 ตำบล	45	11
12		ยางสีสุราช	7 ตำบล	63	15
13	เล็ก	ชื่นชม	4 ตำบล	36	9
รวม		13 อำเภอ	133 ตำบล	1,197	291

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) สำหรับสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 อันดับ แบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ สอบถามเกี่ยวกับระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ โดยใช้กรอบแนวคิดการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ของสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2549 : 17) ซึ่งเป็นแบบสอบถามโดยกำหนดตัวเลขเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคอร์ท แต่ละข้อได้กำหนดตัวเลือกไว้ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีแบบสอบถาม จำนวน 5 ด้าน 35 ข้อ ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมประชุม จำนวน 10 ข้อ
2. ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน จำนวน 5 ข้อ
3. ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ จำนวน 8 ข้อ
4. ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ จำนวน 7 ข้อ
5. ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ จำนวน 5 ข้อ

การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างและหาคุณภาพแบบสอบถาม สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพ ตามขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แล้วนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ตามหลักการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

2. สร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ ตามแนวของลิเคอร์ท ซึ่งครอบคลุมตามหลักการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3. การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปหาตรวจสอบหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

3.1 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ จากนั้นจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ (Wording) และหาค่าดัชนีสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence) IOC ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมีคุณสมบัติด้านการศึกษา หรือด้านวิจัยทางการศึกษา จำนวน 5 ท่าน ดังรายชื่อต่อไปนี้

3.2.1 รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต ชูกำแหง คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

3.2.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัย และพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

3.2.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราพร เอรารวรรณ์ อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

3.2.4 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วงษ์สะพาน อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

3.2.5 ดร.กัมพล เจริญรักษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านทุ่งยาวคำโปย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 4

3.3 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญมาให้ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบอีกครั้ง และเมื่อทำการปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับคณะกรรมการสถานศึกษา กศน.ตำบล ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (Power of Discrimination) เพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างรายข้อกับคะแนนรวม ได้ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง .27 - .82 และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Co-efficient Method) ซึ่งกำหนดเกณฑ์ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป ได้ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .97

3.4 ผู้วิจัยปรับปรุงแบบสอบถามหลังทดลองใช้อีกครั้ง แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำก่อนนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม

2. จัดส่งหนังสือราชการตามข้อ 1 แนบแบบสอบถามพร้อมรายชื่อกลุ่มตัวอย่างจำนวน 291 ฉบับ ไปยังศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูล 291 ฉบับ ได้รับกลับคืนที่ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้ว จำนวน 262 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.03

3. เมื่อได้รับแบบสอบถามแล้วนำมาสำรวจความครบถ้วนในเนื้อหาของแบบสอบถาม และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดยวิเคราะห์ความถี่และคิดเป็นร้อยละ

2. วิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

2.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) มี 3 ข้อ คือระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และขนาดของสถานศึกษาโดยวิเคราะห์ความถี่และคิดเป็นร้อยละ

2.2 ตอนที่ 2 วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำไปเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

4.51–5.00 มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมากที่สุด

3.51–4.50 มีสภาพปัจจุบัน /สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมาก

2.51–3.50 มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนปานกลาง

1.51–2.50 มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนน้อย

1.00–1.50 สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนน้อยที่สุด

3. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม มาหาค่าลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี $PNI_{modified}$) โดยเรียงลำดับความสำคัญของค่าที่ได้ หลังจากนั้นนำลำดับความสำคัญอันดับที่ 1-3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยสถิติ ดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 ร้อยละ (Percentage) โดยใช้สูตร (บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 101)

$$P = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ P แทน ร้อยละ

f แทน ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ

n แทน จำนวนคะแนนในกลุ่ม

1.2 ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) โดยใช้สูตร (บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 102)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{n}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดในกลุ่ม

n แทน จำนวนคะแนนในกลุ่ม

1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สูตร (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 106)

$$S.D. = \sqrt{\frac{n \sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ $S.D.$ แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

X แทน คะแนนแต่ละตัว

$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
n	แทน	จำนวนคะแนนในกลุ่ม
Σ	แทน	ผลรวม

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

2.1 หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Validity) ของแบบสอบถาม โดยใช้วิธีหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยใช้สูตร ดังนี้ (สมนึก ภัททิยธนี. 2546 : 220)

$$IOC = \frac{\sum R}{n}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
	$\sum R$	แทน	ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
	n	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

2.2 วิเคราะห์หาความเชื่อมั่นทั้งฉบับของแบบสอบถาม โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right)$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ
	k	แทน	จำนวนข้อของเครื่องมือ
	$\sum S_i^2$	แทน	ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
	S_t^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

3.1 สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานวิธีการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นหรือปัญหาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ประยุกต์ใช้โดยวิธี Priority Needs Index ($PNI_{modified}$) แบบปรับปรุงจากสูตรเดิม โดย นางลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (2544 : 279) ดังนี้

สูตรคำนวณ PNI_{modified} (Priority Needs Index = PNI)

$$PNI_{\text{modified}} = (I-D)/D$$

เมื่อ	PNI_{modified}	แทนค่า	ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นหรือปัญหา
	I	แทนค่า	ค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็นหรือสภาพที่พึงประสงค์
	D	แทนค่า	ค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริง

ขั้นที่ 2 ศึกษาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informants)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practice) เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้วิจัยใช้หลักการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เพื่อให้ได้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม โดยมีเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้

1. เป็นผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม
2. เป็นสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในจังหวัดมหาสารคาม
3. มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป
4. ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไม่น้อยกว่า 5 ปี

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในจังหวัดมหาสารคาม รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 แห่ง จำนวน 5 คน โดยการใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ

1. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยขนาดใหญ่พิเศษ 2 แห่ง ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 2 คน (มีจำนวนสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษมากที่สุด)
 2. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยขนาดใหญ่ 1 แห่ง ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 1 คน
 3. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยขนาดกลาง 1 แห่ง ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 1 คน
 4. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยขนาดเล็ก 1 แห่ง ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 1 คน
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 3 ศึกษาผลการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในจังหวัดมหาสารคาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง (Semi Structure Interview) ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยมีการกำหนดแนวคำถามเป็นแนวทางดำเนินการ ซึ่งแต่ละคำถามและลำดับคำถามสามารถยืดหยุ่นได้ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปในการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ประเด็นในการสัมภาษณ์เป็นแบบปลายเปิด เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและกรรมการสถานศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในจังหวัดมหาสารคาม รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 แห่ง

การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 มีดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง (Semi Structure Interview) ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและจากข้อมูลที่ได้วิเคราะห์แล้วในระยะที่ 1
2. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข
3. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง ไปสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practice) เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 5 แห่ง รวม 5 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์หนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ออกหนังสือของความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม
2. จัดส่งหนังสือราชการตามข้อ 1 ไปยังศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 5 แห่ง ผู้วิจัยประสานผู้ทรงคุณวุฒิติดต่อด้านหมายวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์
3. ผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเองและขออนุญาตบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง จำนวน 5 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง (Semi Structure Interview) ด้วยการสรุปประเด็น เรียบเรียง และสร้างข้อสรุปสุดท้าย เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม
2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความเป็นไปได้ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สรุปสาระสำคัญ แจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละรายการ
3. จัดทำแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

วิธีการวิเคราะห์

เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารบันทึกการสัมภาษณ์ของผู้จัดบันทึก และเอกสารจากการถอดเทปโดยสรุปใจความจากเอกสารความถี่ของคำและเนื้อหาที่สนใจซึ่งคำนึงถึงสถานการณ์ของการสัมภาษณ์ นำมาพัฒนาเป็นแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่สมบูรณ์

ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

ในระยะที่ 3 มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ขั้นที่ 1 ร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1. ผู้วิจัยนำผลของการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนจากระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม หาค่าลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี $PNI_{modified}$) โดยเรียงลำดับความสำคัญของค่าที่ได้ และสัมภาษณ์ผู้อำนวยการ กศน.ตำบลที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) 5 แห่งจากระยะที่ 2 มาयर่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2. ยกร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและหาค่าลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี $PNI_{modified}$) โดยเรียงลำดับความสำคัญของค่าที่ได้ และสัมภาษณ์ผู้อำนวยการ กศน.ตำบลที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) 5 แห่งจากระยะที่ 2 มาดำเนินการยกร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2.2 นำเสนอร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำไปประเมินต่อไป

ขั้นที่ 2 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informant)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและกรรมการสถานศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 แห่ง แห่งละ 2 คน รวมทั้งหมด 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งไม่ใช่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในระยะที่ 2 เพื่อประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อประเมินความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้องครอบคลุมของแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

1. การคัดเลือกศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่จะประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน จากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อประเมินความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุมของแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

1.1 ผู้วิจัยใช้หลักการเลือกศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่จะประเมินแนวทางโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม จำนวน 10 คน กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1.1.1 เป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 5 คน

1.1.2 เป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 5 คน

1.2 แบบประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประยุกต์ใช้จากเกณฑ์การประเมินที่เสนอจากคณะกรรมการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโครงการทางการศึกษา (The Joint Committee on Standards for Education Evaluation) ซึ่งแบ่งเป็น 4 มาตรฐาน ดังนี้ (Madaus, Scriven and Stufflebeam. 1983 : 399-402)

1.2.1 มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards)

1.2.2 มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards)

1.2.3 มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards)

1.2.4 มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards)

2. จัดเตรียมเครื่องมือ เอกสารประกอบ และแบบประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยมีการเตรียมตัวทำงานภาคสนาม ดังนี้

2.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ส่งถึงศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 5 แห่งที่ เป็นผู้ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์ละ 2 คน พร้อมทั้งติดต่อ

ประสานงานกับหน่วยงานที่บุคลากรประเมินแนวทางฯ เพื่อขออนุญาตบุคคลดังกล่าว ตลอดจนผู้วิจัย
ส่งเอกสารประกอบการประเมินความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและ ความถูกต้อง
ครอบคลุมและข้อเสนอแนะให้ผู้ประเมิน

2.2 ผู้ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ประกอบไปด้วยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม จำนวน 10 คน ดังนี้

2.2.1 เป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย จำนวน 5 คน

2.2.2 เป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 5 คน

2.3 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ได้เลือกเพื่อ
ประเมินแนวทางความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม
ของแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่

2.3.1 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกันทรวิชัย

2.3.2 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกุสุมาลย์

2.3.3 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบ้านไผ่

2.3.4 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนาดูน

2.3.5 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกุดรัง

3. เมื่อผู้ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ได้ประเมินแนวทางเรียบร้อยแล้วให้ส่งกลับคืนมาที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

4. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

5. นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข
ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น

ผู้วิจัยดำเนินการทันทีที่ผู้ประเมินแนวทางส่งแบบประเมินกลับคืนมา โดยสรุป
จากการประเมินความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม
เพื่อการตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

การเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์อย่างละเอียด

ในการเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์แบบประเมิน
ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม ทั้งนี้เพื่อใช้ประกอบ
ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์

เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้
จากเอกสาร ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มาประกอบการปรับปรุง
แก้ไขแนวทางและการวิเคราะห์แบบประเมินความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและ
ความถูกต้องครอบคลุม และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
สรุปผลเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

การวิเคราะห์แบบประเมินความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม
และความถูกต้องครอบคลุม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage :
%) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

การกำหนดค่าคะแนนในการตอบแบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า
แบ่งระดับความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 103)

ระดับความคิดเห็น	เห็นด้วยมากที่สุด	ให้ค่าคะแนน	5	คะแนน
ระดับความคิดเห็น	เห็นด้วยมาก	ให้ค่าคะแนน	4	คะแนน
ระดับความคิดเห็น	เห็นด้วยปานกลาง	ให้ค่าคะแนน	3	คะแนน
ระดับความคิดเห็น	เห็นด้วยน้อย	ให้ค่าคะแนน	2	คะแนน
ระดับความคิดเห็น	เห็นด้วยน้อยที่สุด	ให้ค่าคะแนน	1	คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายของแบบประเมินความเป็นประโยชน์ ความเป็นไป
ได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุมโดยเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้
ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้
ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้
ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้
ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้
ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขั้นที่ 3 ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่เมืองค้อประกอบที่สมบูรณ์

ขั้นตอนนี้เป็นการนำแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่ผ่าน การประเมินจาก
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง
ครอบคลุมมาปรับปรุง แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ
และนำเสนอผลการวิจัยเพื่อแนวทางการนำไปใช้ในศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ในจังหวัดมหาสารคามต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอนตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการสื่อความหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ไว้ดังนี้

$\bar{X}$	แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
n	แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
$PNI_{modified}$	แทน ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นหรือปัญหา
I	แทน ค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็นหรือสภาพที่พึงประสงค์
D	แทน ค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริง

ลำดับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษางค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม แบ่งออกเป็น 3 ตอนย่อย ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) มี 3 ข้อ คือระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และขนาดของสถานศึกษาโดยวิเคราะห์ความถี่และเป็นร้อยละ

2.2 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม หาค่าลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี $PNI_{modified}$) โดยเรียงลำดับความสำคัญของค่าที่ได้

2.3 ผลการวิเคราะห์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practice)

ตอนที่ 3 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม แบ่งออกเป็น 3 ตอนย่อย ดังนี้

3.1 ร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.2 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามและ

3.3 ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีองค์ประกอบที่สมบูรณ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการศึกษางค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ผลการศึกษางค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ และ 35 ตัวชี้วัด ดังตาราง 7

ตาราง 7 องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. ด้านการมีส่วนร่วม ประชุม	1. เข้าร่วมประชุมอย่างน้อย 2 ครั้งต่อปีการศึกษา 2. ที่ประชุมเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นในการประชุมทุกครั้ง 3. ที่ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ในหน่วยงาน 4. ที่ประชุมให้มีการเจรจาตกลงใจหรือตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยข้อมูลจากสมาชิก 5. มีโอกาสกำหนดนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงาน 6. ท่านแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์และข่าวสาร ข้อเท็จจริงต่าง ๆ 7. ที่ประชุมระดมความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ 8. ที่ประชุมเพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิก 9. ที่ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงาน 10. ท่านพึงพอใจในการประชุมแต่ละครั้ง
2. ด้านการมีส่วนร่วม สนับสนุนเงินทุน	1. ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่จำเป็น 2. จัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา 3. หารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอน 4. มีส่วนร่วมในการจัดหา ผลิตสื่อเพื่อพัฒนาการเรียน 5. มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการบริหารใช้งบประมาณของศูนย์การศึกษา โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพ
3. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นกรรมการ	1. เป็นผู้ร่วมอยู่ในคณะกรรมการทุกขั้นตอน 2. วางแผนการดำเนินงานศูนย์การศึกษา 3. ศึกษาและทำความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของชุมชน/ท้องถิ่น ที่ตั้งของศูนย์การศึกษา

ตาราง 7 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
3. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นกรรมการ (ต่อ)	4. กำหนดแผนพัฒนาศูนย์การศึกษา ด้านวิชาการบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ กิจกรรม 5. กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของศูนย์การศึกษา 6. ส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของศูนย์การศึกษา 7. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของศูนย์ การศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน 8. กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานศูนย์การศึกษา
4. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นผู้นำ	1. สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความ สามารถเพียงพอที่จะนำ องค์การไปสู่ความสำเร็จ 2. มีความซื่อสัตย์ ไม่ทรยศหักหลัง 3. ประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน 4. ประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มาปฏิบัติ 5. ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6. ส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาครูและบุคลากรอื่นในศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและส่งเสริมให้มีการ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง 7. บริหารและจัดกิจกรรมในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย
5. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ	1. เป็นผู้ริเริ่มให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา 2. เป็นผู้อยู่ในกลุ่มที่เริ่มก่อตัว 3. เป็นผู้สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและ เอกชนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 4. เป็นผู้จัดประชาสัมพันธ์งานศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย 5. เป็นผู้ริเริ่มดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม แบ่งออกเป็น 2 ตอนย่อย ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) มี 3 ข้อ คือระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและขนาดของสถานศึกษา โดยวิเคราะห์ความถี่และเป็นร้อยละ

การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็น คณะกรรมการสถานศึกษา ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ในสังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูล 291 ฉบับ ได้รับกลับคืนที่ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้ว จำนวน 262 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.03 โดยจำแนกตามระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและขนาดของสถานศึกษา ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตาราง 8

ตาราง 8 ค่าความถี่และร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและขนาดของสถานศึกษา

รายการ		จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับการศึกษา			
	ต่ำกว่าปริญญาตรี	12	4.60
	ปริญญาตรี	202	77.10
	ปริญญาโท	44	16.80
	ปริญญาเอก	4	1.50
รวม		262	100.00
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน			
	ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	5	1.90
	5,000 – 10,000 บาทต่อเดือน	68	26.00
	10,001 – 20,000 บาทต่อเดือน	163	62.20
	สูงกว่า 20,000 บาทต่อเดือน	26	9.90
รวม		262	100.00

ตาราง 8 (ต่อ)

รายการ		จำนวน (คน)	ร้อยละ
ขนาดของสถานศึกษา			
	ขนาดเล็ก (ในอำเภอมี ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล น้อยกว่า 5 ตำบล)	9	3.40
	ขนาดกลาง (ในอำเภอมี ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล 5 - 7 ตำบล)	34	13.00
	ขนาดใหญ่ (ในอำเภอมี ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล 8 - 10 ตำบล)	54	20.60
	ขนาดใหญ่พิเศษ (ในอำเภอมี ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ตั้งแต่ 11 ตำบลขึ้นไป)	165	63.00
รวม		262	100.00

ตาราง 8 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี 202 คน คิดเป็นร้อยละ 77.10 มีการศึกษาระดับปริญญาเอกน้อยที่สุด 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.50 ส่วนใหญ่มีรายได้ 10,001 – 20,000 บาทต่อเดือน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 62.20 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือนน้อยที่สุด 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.90 และส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ 165 คน คิดเป็นร้อยละ 63.00 อยู่ในสถานศึกษาขนาดเล็กน้อยที่สุด 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.40

2.2 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม หาค่าลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี $PNI_{modified}$) โดยเรียงลำดับความสำคัญของค่าที่ได้

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในองค์ประกอบด้านต่างๆ 5 ด้าน และในภาพรวมใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตาราง 9 - 14

ตาราง 9 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงาน
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมประชุม

ด้านการมีส่วนร่วมประชุม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PN _{modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		
1. ท่านเข้าร่วมประชุมอย่างน้อย 2 ครั้งต่อปีการศึกษา	4.15	.66	มาก	4.68	.61	มากที่สุด	0.11	10
2. ที่ประชุมเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นในการประชุมทุกครั้ง	4.03	.72	มาก	4.87	.33	มากที่สุด	0.17	7
3. ที่ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ในหน่วยงาน	3.93	.71	มาก	4.91	.27	มากที่สุด	0.20	1
4. ที่ประชุมให้มีการเจรจาตกลงใจหรือตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยข้อมูลจากสมาชิก	4.06	.79	มาก	4.94	.24	มากที่สุด	0.18	4
5. ท่านมีโอกาสดำหนดนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงาน	3.98	.80	มาก	4.90	.29	มากที่สุด	0.19	2
6. ท่านแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์และข่าวสารข้อเท็จจริงต่าง ๆ	4.03	.73	มาก	4.94	.25	มากที่สุด	0.18	4
7. ที่ประชุมระดมความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ	4.03	.76	มาก	4.81	.48	มากที่สุด	0.16	8
8. ที่ประชุมเพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิก	4.13	.77	มาก	4.91	.27	มากที่สุด	0.16	8

ตาราง 9 (ต่อ)

ด้านการมีส่วนร่วมประชุม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI _{modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		
9. ที่ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงาน	4.00	.73	มาก	4.93	.27	มากที่สุด	0.19	2
10. ท่านพึงพอใจในการประชุมแต่ละครั้ง	3.99	.77	มาก	4.89	.30	มากที่สุด	0.18	4
รวมเฉลี่ย	3.95	.58	มาก	4.88	.10	มากที่สุด	0.17	

จากตาราง 9 พบว่า สภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมประชุม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$; S.D. = .58) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ท่านเข้าร่วมประชุมอย่างน้อย 2 ครั้ง ต่อปีการศึกษา ($\bar{X} = 4.15$; S.D. = .66) รองลงมาคือที่ประชุมเพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิก ($\bar{X} = 4.13$; S.D. = .77) และที่ประชุมให้มีการเจรจาตกลงใจหรือตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยข้อมูลจากสมาชิก ($\bar{X} = 4.06$; S.D. = .79) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมประชุม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.88$; S.D. = .10) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ที่ประชุมให้มีการเจรจาตกลงใจหรือตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยข้อมูลจากสมาชิก ($\bar{X} = 4.94$; S.D. = .24) รองลงมาคือ ท่านแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์และข่าวสารข้อเท็จจริงต่าง ๆ ($\bar{X} = 4.94$; S.D. = .25) และที่ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงาน ($\bar{X} = 4.93$; S.D. = .27) ตามลำดับ

ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมประชุม โดยรวมมีค่า PNI_{modified} = 0.17 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ที่ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ในหน่วยงาน

มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด ($PNI_{modified} = 0.20$) รองลงมาคือ ที่ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงานและท่านมีโอกาสดำเนินนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงาน ($PNI_{modified}$ เท่ากัน = 0.19) ตามลำดับ

ตาราง 10 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน

ด้านการมีส่วนร่วม สนับสนุนเงินทุน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{modified}$	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		
1. ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่จำเป็น	3.72	.82	มาก	4.66	.62	มากที่สุด	0.20	2
2. จัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา	3.94	.73	มาก	4.89	.31	มากที่สุด	0.19	3
3. ทหารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอน	3.85	.77	มาก	4.92	.27	มากที่สุด	0.22	1
4. มีส่วนร่วมในการจัดหาผลิตสื่อเพื่อพัฒนาการเรียน	3.89	.76	มาก	4.65	.63	มากที่สุด	0.16	4
5. มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการบริหารใช้งบประมาณของศูนย์การศึกษา โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพ	4.10	.79	มาก	4.89	.31	มากที่สุด	0.16	4
รวมเฉลี่ย	3.90	.62	มาก	4.80	.18	มากที่สุด	0.19	

จากตาราง 10 พบว่า สภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$; S.D. = .62) เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่า

อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการบริหารใช้งบประมาณของศูนย์การศึกษา โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.10$; S.D. = .79) รองลงมาคือจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา ($\bar{X} = 3.94$; S.D. = .73) และมีส่วนร่วมในการจัดหา ผลิตสื่อเพื่อพัฒนาการเรียน ($\bar{X} = 3.89$; S.D. = .76) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์ศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$; S.D. = .18) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่หารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.92$; S.D. = .27) รองลงมาคือจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา ($\bar{X} = 4.89$; S.D. = .31) และจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา ($\bar{X} = 4.89$; S.D. = .31) ตามลำดับ

ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : $PNI_{modified}$) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์ศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน โดยรวมมีค่า $PNI_{modified} = 0.19$ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า หารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอน ($PNI_{modified} = 0.22$) รองลงมาคือร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่เป็น ($PNI_{modified} = 0.20$) และจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา ($PNI_{modified} = 0.19$) ตามลำดับ

ตาราง 11 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงาน
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ

ด้านการมีส่วนร่วมเป็น กรรมการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI _{modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		
1. เป็นผู้ร่วมอยู่ไคณะทำงาน ทุกขั้นตอน	3.80	.75	มาก	4.94	.24	มากที่สุด	0.23	1
2. วางแผนการดำเนินงานศูนย์ การศึกษา	3.97	.79	มาก	4.64	.63	มากที่สุด	0.14	8
3. ศึกษาและทำความเข้าใจ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ของชุมชน/ท้องถิ่น ที่ตั้งของ ศูนย์การศึกษา	3.91	.76	มาก	4.89	.31	มากที่สุด	0.20	4
4. กำหนดแผนพัฒนาศูนย์ การศึกษา ด้านวิชาการ บุคลากร งบประมาณ อาคาร สถานที่ กิจกรรม	3.94	.74	มาก	4.93	.25	มากที่สุด	0.20	4
5. กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของศูนย์การศึกษา	3.90	.82	มาก	4.86	.37	มากที่สุด	0.20	4
6. ส่วนร่วมในการกำหนด มาตรฐานวิชาการของศูนย์ การศึกษา	3.82	.83	มาก	4.85	.38	มากที่สุด	0.21	2
7. ให้ความเห็นชอบรายงานผล การดำเนินงานประจำปีของ ศูนย์การศึกษาก่อนเสนอต่อ สาธารณสุข	3.76	.82	มาก	4.76	.56	มากที่สุด	0.21	2
8. กำกับ ติดตามและ ประเมินผลการดำเนินงานศูนย์ การศึกษา	3.94	.82	มาก	4.90	.29	มากที่สุด	0.20	4
รวมเฉลี่ย	3.81	.64	มาก	4.84	.13	มากที่สุด	0.20	

จากตาราง 11 พบว่า สภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วม เป็นกรรมการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$; S.D. = .64) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่วางแผน การดำเนินงานศูนย์การศึกษา ($\bar{X} = 3.97$; S.D. = .79) รองลงมาคือกำหนดแผนพัฒนา ศูนย์การศึกษา ด้านวิชาการบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ กิจกรรม ($\bar{X} = 3.94$; S.D. = .74) และกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานศูนย์การศึกษา ($\bar{X} = 3.94$; S.D. = .82) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ โดยรวมอยู่ใน ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.84$; S.D. = .13) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่เป็นผู้ร่วมอยู่ในคณะทำงานทุกขั้นตอน ($\bar{X} = 4.94$; S.D. = .24) รองลงมาคือกำหนดแผนพัฒนาศูนย์การศึกษา ด้านวิชาการบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ กิจกรรม ($\bar{X} = 4.93$; S.D. = .25) และกำกับ ติดตามและ ประเมินผลการดำเนินงานศูนย์การศึกษา ($\bar{X} = 4.90$; S.D. = .29) ตามลำดับ

ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ โดยรวมมีค่า PNI_{modified} = 0.20 เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อ พบว่า เป็นผู้ร่วมอยู่ในคณะทำงานทุกขั้นตอน มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความ ต้องการจำเป็นมากที่สุด (PNI_{modified} = 0.23) รองลงมาคือส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการ ของศูนย์การศึกษา และให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของศูนย์การศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน (PNI_{modified} เท่ากัน = 0.21) ตามลำดับ

ตาราง 12 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงาน
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI ^{modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		
1. สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ ตามว่ามีความ สามารถเพียง พอที่จะนำองค์การไปสู่ ความสำเร็จ	3.80	.78	มาก	4.93	.25	มากที่สุด	0.23	1
2. มีความซื่อสัตย์ ไม่ทรยศ หักหลัง	3.95	.76	มาก	4.87	.34	มากที่สุด	0.19	5
3. ประสานกับส่วนราชการ ในตำบลและเครือข่ายการ เรียนรู้ในชุมชน	3.96	.75	มาก	4.92	.27	มากที่สุด	0.20	3
4. ประสานกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษา อกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยมาปฏิบัติ	3.84	.77	มาก	4.81	.47	มากที่สุด	0.20	3
5. ส่งเสริมและกำกับติดตาม การใช้วิทยากรและภูมิปัญญา ท้องถิ่น	3.88	.87	มาก	4.89	.32	มากที่สุด	0.21	2
6. ส่วนร่วมในการกำหนด แผนพัฒนาครูและบุคลากร อื่นในศูนย์การศึกษาอกระ บบและการศึกษาตาม อัธยาศัยและส่งเสริมให้มีการ พัฒนาการอย่างต่อเนื่อง	3.90	.86	มาก	4.81	.45	มากที่สุด	0.19	5

ตาราง 12 (ต่อ)

ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI _{modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		
7. บริหารและจัดกิจกรรมในศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	3.90	.84	มาก	4.78	.50	มากที่สุด	0.18	7
รวมเฉลี่ย	3.89	.56	มาก	4.86	.15	มากที่สุด	0.20	

จากตาราง 12 พบว่า สภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$; S.D. = .56) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ($\bar{X} = 3.96$; S.D. = .75) รองลงมาคือมีความซื่อสัตย์ไม่ทรยศหักหลัง ($\bar{X} = 3.95$; S.D. = .76) และส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาครูและบุคลากรอื่นในศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและส่งเสริมให้มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.90$; S.D. = .86) และบริหารและจัดกิจกรรมในศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ($\bar{X} = 3.90$; S.D. = .84) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.86$; S.D. = .15) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความสามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ ($\bar{X} = 4.93$; S.D. = .25) รองลงมาคือประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ($\bar{X} = 4.92$; S.D. = .27) และส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.89$; S.D. = .32) ตามลำดับ

ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ โดยรวมมีค่า PNI_{modified} = 0.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความสามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด (PNI_{modified} = 0.23) รองลงมาคือส่งเสริม

และกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($PNI_{\text{modified}} = 0.21$) และประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษาครอบครัวและ การศึกษาตามอัธยาศัย มาปฏิบัติ (PNI_{modified} เท่ากัน = 0.19) ตามลำดับ

ตาราง 13 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาครอบครัวและ การศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ

ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI_{modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		
1. เป็นผู้ริเริ่มให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา	3.96	.83	มาก	4.90	.29	มากที่สุด	0.19	2
2. เป็นผู้อยู่ในกลุ่มที่เริ่มก่อตัว	4.02	.85	มาก	4.93	.25	มากที่สุด	0.18	5
3. เป็นผู้สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น	3.97	.78	มาก	4.90	.29	มากที่สุด	0.19	2
4. เป็นผู้จัดประชาสัมพันธ์งานศูนย์การศึกษาครอบครัวและ การศึกษาตามอัธยาศัย	3.99	.80	มาก	4.92	.26	มากที่สุด	0.19	2
5. เป็นผู้ริเริ่มดึงชุมชนเครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์การศึกษาครอบครัวและ การศึกษาตามอัธยาศัย	3.77	.82	มาก	4.96	.21	มากที่สุด	0.24	1
รวมเฉลี่ย	3.94	.64	มาก	4.92	.11	มากที่สุด	0.20	

จากตาราง 13 พบว่า สภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$; S.D. = .64) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ เป็นผู้อยู่ในกลุ่มที่เริ่มก่อตัว ($\bar{X} = 4.02$; S.D. = .85) รองลงมาคือเป็นผู้จัดประชาสัมพันธ์งาน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ($\bar{X} = 3.99$; S.D. = .80) และเป็นผู้สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.97$; S.D. = .78) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$; S.D. = .11) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่เป็นผู้ริเริ่มดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ($\bar{X} = 4.96$; S.D. = .21) รองลงมาคือเป็นผู้จัดประชาสัมพันธ์งานศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ($\bar{X} = 4.92$; S.D. = .26) และเป็นผู้ริเริ่มให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา เป็นผู้สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.90$; S.D. = .29) ตามลำดับ

ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ โดยรวมมีค่า PNI_{modified} = 0.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เป็นผู้ริเริ่มดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด (PNI_{modified} = 0.24) รองลงมาคือเป็นผู้ริเริ่มให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา เป็นผู้สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและเป็นผู้จัดประชาสัมพันธ์งานศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (PNI_{modified} เท่ากัน = 0.19) ตามลำดับ

ตาราง 14 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมเป็นรายด้าน

ด้าน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI _{modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		
1. การมีส่วนร่วมประชุม	3.95	.58	มาก	4.88	.10	มากที่สุด	0.17	5
2. การมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน	3.90	.62	มาก	4.80	.18	มากที่สุด	0.19	4
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ	3.81	.64	มาก	4.84	.13	มากที่สุด	0.20	1
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ	3.89	.56	มาก	4.86	.15	มากที่สุด	0.20	1
5. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ	3.94	.64	มาก	4.92	.11	มากที่สุด	0.20	1
รวมเฉลี่ย	3.90	.43	มาก	4.86	.06	มากที่สุด	0.19	-

จากตาราง 14 พบว่า สภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$; S.D. = .43) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดข้อสามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่การมีส่วนร่วมประชุม ($\bar{X} = 3.95$; S.D. = .58) รองลงมาคือการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ ($\bar{X} = 3.92$; S.D. = .64) และการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน ($\bar{X} = 3.90$; S.D. = .62) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.86$; S.D. = .06) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ ($\bar{X} = 4.92$; S.D. = .11) รองลงมาคือการมีส่วนร่วมประชุม ($\bar{X} = 4.88$; S.D. = .10) และการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ ($\bar{X} = 4.86$; S.D. = .15) ตามลำดับ

ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอัยยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านมีค่า $PNI_{modified} = 0.19$ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการมีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด ($PNI_{modified}$ เท่ากัน $= 0.20$) รองลงมาคือการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน ($PNI_{modified} = 0.19$) และการมีส่วนร่วมประชุม ($PNI_{modified} = 0.17$) ตามลำดับ

2.3 ผลการวิเคราะห์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีผลวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ
(Best Practice)

ผลการวิเคราะห์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีผลวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best
Practice) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในจังหวัด
มหาสารคาม จำนวน 5 คน และผลการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า

2.3.1 สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สรุปได้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
จะเป็นลักษณะคณะกรรมการต่างๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการสถานศึกษาและการสร้างเครือข่าย
มีการวางแผนเตรียมการ แต่งตั้งคณะกรรมการ เสนอหัวข้อโครงการ ประชุมชี้แจงคณะกรรมการ
ดำเนินการตามคณะกรรมการ ประเมินผลและรายงานผล เผยแพร่ ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับเรา
ในทุกๆ ด้าน ต้องให้ความสำคัญกับเครือข่ายจะมีส่วนร่วมในการวางแผนงานโดยทำงานเชิงรุก
บางที่ต้องลงไปสู่ชุมชนโดยตรง ไปพูดคุยในลักษณะประชาคม เป็นต้น ปรากฏดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ชุมชนมีความร่วมมือดีมาก ทั้งโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
รัฐวิสาหกิจ (ธนาคาร, ไฟฟ้า) เทศบาล และ อบต. และหน่วยงานราชการอื่นๆ แต่ก็ขึ้นอยู่กับว่า
เราไปให้ความสำคัญกับเขาก่อนนั้นสำคัญ ต้องให้ความสำคัญกับเครือข่าย”

(ผอ.กศน.นาเชือก. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมของชุมชน เราจะมีการวางแผนเตรียมการ เสนอหัวข้อโครงการ แต่งตั้ง คณะกรรมการ ประชุมชี้แจงคณะกรรมการ ดำเนินการตามคณะกรรมการ ประเมินผลและรายงานผล เผยแพร่”

(ผอ.กศน.อำเภอเชียงยืน. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมของชุมชน สภาพปัจจุบัน ศูนย์การศึกษาครอบครัวและชุมชน ตามอัยาศัย เราจะมีเครือข่ายอันดับแรก คือ ชุมชนจะต้องพบกัน เพราะเราถือว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำในส่วนต่างๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำขององค์การปกครอง ฯลฯ ซึ่งส่วนมากจะเป็นลูกศิษย์เรา และเราต้องร่วมมือด้วย นักศึกษาเราก็จะมีความขยันมีการอาสาทำงาน ในด้านต่างๆ ไปด้วย การเปิดใจกว้างในการแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับ ศูนย์การศึกษาครอบครัวและชุมชนตามอัยาศัย แต่เราก็จะมีระเบียบคอยดูแลควบคุมอีกครั้ง”

(ผอ.กศน.อำเภอชื่นชม. 2559 : สัมภาษณ์)

“ศูนย์การศึกษาครอบครัวและชุมชนตามอัยาศัยเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอยู่แล้ว การมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่ง ถ้าขาดชุมชนแล้วก็จะไม่เกิดการเรียนรู้ ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับเราในทุกๆด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของงบประมาณ แผนงาน และการดำเนินการ โดยเฉพาะในเรื่องของแผนงานซึ่งเราจะมีส่วนร่วมในการวางแผนงานโดยทำในลักษณะเชิงรุก บางทีเราก็ลงไปสู่ชุมชนโดยตรง ไปพูดคุยในลักษณะประชาคม ประชาชนเวทีในการบริหารจัดการ...”

(ผอ.กศน. อำเภอเมือง. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมของ ศูนย์การศึกษาครอบครัวและชุมชนตามอัยาศัยจะเป็นลักษณะ คณะกรรมการ โดยเฉพาะคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น”

(ผอ.กศน.อำเภอแกดำ. 2559 : สัมภาษณ์)

2.3.2 สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ศูนย์การศึกษาครอบครัวและชุมชนตามอัยาศัย สรุปได้ดังนี้

สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มั่นขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ทำ บางกิจกรรมก็พึงพอใจมาก บางกิจกรรมก็พึงพอใจน้อย เนื่องจากมีเหตุปัจจัยในหลายๆ ด้าน ส่วนใหญ่ถือว่าอยู่ในระดับดี เพราะ ชุมชนมีความเข้าใจบทบาทของครู ศูนย์การศึกษาครอบครัวและชุมชนตามอัยาศัย มากขึ้น จึงมีการให้ความร่วมมือที่ดีมาโดยตลอด ปรากฏดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ถือว่ามีความพึงพอใจในระดับมาก ประสานในเรื่องใดเครือข่ายจะให้ความร่วมมือดีมาก ถ้า ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นคนประสาน อาจจะช่วยเราให้ความร่วมมือ กับทุกฝ่ายมาโดยตลอด ทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ”

(ผอ.กศน.นาเชือก. 2559 : สัมภาษณ์)

“ความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มันขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ทำ บางกิจกรรม ก็พึงพอใจมาก บางกิจกรรมก็พึงพอใจน้อย เนื่องจากมีเหตุปัจจัยในหลายๆ ด้าน การที่เราจะทำงาน กับชุมชนเราจะต้องมีการเตรียมการ วางแผน กลุ่มเป้าหมาย การเตรียมการของครู และเตรียมการ ในการจัดกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ และความร่วมมือของเครือข่าย การประสานงานต่างๆ ของชุมชน และสุดท้ายคือการประเมินโครงการจึงจะสรุปได้ว่ามีความพึงพอใจมากน้อยแค่ไหน”

(ผอ.กศน.อำเภอเชียงยืน. 2559 : สัมภาษณ์)

“ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของชุมชน ถือว่าอยู่ในระดับดี เพราะชุมชนมีความเข้าใจ บทบาทของครู ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มากขึ้น จึงมีการให้ความร่วมมือ ที่ดีมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการสำรวจอะไรก็ตาม เพราะชุมชนก็ต้องการยกระดับของตัวเองขึ้นมา เพื่อเป็นโอกาส อุปสรรคก็จะมีบ้าง อย่างในส่วนของครู ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย คือ การเดินทางเข้าสู่ชุมชนเพราะชุมชนมีขนาดใหญ่ และห่างไกลกัน”

(ผอ.กศน.อำเภอชื่นชม. 2559 : สัมภาษณ์)

“ในส่วนของอำเภอเมือง ค่อนข้างจะพึงพอใจ แต่ก็มีบางส่วนที่จะต้องพูดคุยกัน เป็นปัญหา ในเรื่องของกรอบระยะเวลาที่พูดคุยกันจะเป็นปัญหาหลัก เพราะชุมชนที่เรานำมาพูดคุยกันส่วนมากจะเป็นกลุ่มคนที่ค่อนข้างเป็นผู้นำของชุมชน เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญาหรือเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาก จึงมีกิจกรรมและภารกิจค่อนข้างเยอะ ดังนั้นผู้ที่จะมีมานี้ต้องมีเวลาว่างตรงกันจริงๆ จึงจะสามารถมาร่วมกันได้จึงจะสามารถมาพูดคุยเป็นหลักการกันได้ แต่ภายในใจก็ค่อนข้างพอใจแต่ก็คงไม่ถึงขนาด 100 เปอร์เซ็นต์ แต่โดยส่วนมากคณะกรรมการที่เราเชิญมาถ้าไม่ติดภารกิจก็จะมาร่วมกัน และ สำหรับท่านที่ไม่ได้มาประชุม หลังจากที่เราประชุมเสร็จแล้วเราก็จะแจ้งไปยังท่านที่ไม่ได้มาเข้าร่วม ประชุม และหลังจากที่จะมีประชุมครั้งต่อไปเราก็จะสรุปภาพรวมการประชุมครั้งก่อนอีกครั้ง”

(ผอ.กศน. อำเภอเมือง. 2559 : สัมภาษณ์)

2.3.3 การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมประชุม สรุปได้ดังนี้

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอนุกระบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมประชุม พบว่า ควรมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกัน ในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่าง บุคลากรในหน่วยงานและให้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน มีการส่งหนังสือเชิญประชุมจะแนบวาระการประชุมไปก่อนไม่น้อยกว่า 3 วัน เพื่อให้กรรมการได้ ศึกษาและเตรียมตัวที่จะร่วมประชุม จะได้ข้อมูลที่ชัดเจนและตรงเป้าหมายมากขึ้นมีการเตรียมการ ขั้นตอนทุกอย่าง ตั้งแต่สถานที่ เอกสาร วาระการประชุม การประสานกลุ่มเป้าหมายที่จะประชุม ให้ทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงและทุกคนจะต้องรู้จุดเด่น จุดด้อย ชุมชนของตนเอง ถึงจะได้ข้อมูลที่ ชัดเจนออกมาจะต้องกำหนดกรอบผู้ที่จะเข้าประชุมให้ชัดเจนในแต่ละโครงการนั้น เช่น กลุ่มผู้นำ, กลุ่ม อสม. เพราะถ้าเราไม่ระบุดูรอบอาจจะมีคนที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ เข้าร่วมประชุมด้วย และ อาจจะทำให้การประชุมได้รับข้อมูลที่ไมตรงประเด็นและไม่ชัดเจน เวลาในการประชุมมาก ไม่ควรเกิน 3 ชั่วโมง หรือระยะเวลาในการประชุมจะขึ้นอยู่กับหัวข้อและกรอบในการประชุมมีมากน้อยเพียงใด ปราบกฏดังกล่าวคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ในส่วนของการกรรมการสถานศึกษาเวลาที่เรารับเชิญประชุมถ้าไม่ติดภารกิจอะไรก็จะให้ความ ร่วมมือเต็มที่โดยตลอด นอกจากติดภารกิจก็จะโทรมาแจ้ง แต่ทาง ศูนย์การศึกษาอนุกระบและ การศึกษาตามอัธยาศัยเราก็จะมีการส่งหนังสือเชิญประชุมจะแนบวาระการประชุมไปก่อนไม่น้อยกว่า 3 วัน จะสามารถทำให้เราสามารถรู้ได้ว่าวันประชุมจะครบองค์ประกอบหรือเปล่า ระยะเวลาในการ ประชุมก็จะขึ้นอยู่กับหัวข้อและกรอบในการประชุมมีมากน้อยเพียงใด แต่ส่วนมากจะครึ่งวัน”

(ผอ.กศน.นาเชือก. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมในการประชุม เราจะมีการเตรียมการขั้นตอนทุกอย่าง ตั้งแต่สถานที่ เอกสาร วาระการประชุม การประสานกลุ่มเป้าหมายที่จะประชุม โดยให้ทุกคนมีสิทธิในการออกเสียง และทุกคนจะต้องรู้จุดเด่น จุดด้อย ชุมชนของตนเอง ถึงจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนออกมา เพื่อที่เราจะ เข้าไปส่งเสริมในกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์การศึกษาอนุกระบและการศึกษาตามอัธยาศัย ถ้ากลุ่มเป้าหมาย ของเราเข้าใจในวัตถุประสงค์ก็จะทำให้โครงการนั้นดำเนินไปได้ด้วยดี สามารถแก้ปัญหา และพัฒนา ต่อไปได้ มติในที่ประชุมจึงถือว่ามีความสำคัญมาก”

(ผอ.กศน.อำเภอเชียงยืน. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมในการประชุม ประชาชนมีความสนใจมากและมีความกระตือรือร้นในการที่ จะเข้าประชุม ทางศูนย์การศึกษาอนุกระบและการศึกษาตามอัธยาศัย ไม่ใช้เวลาในการประชุมมาก ไม่ควรเกิน 3 ชั่วโมง เพราะจะทำให้ล้าได้ ถ้าการประชุมเป็นการแจ้งเพื่อทราบข่าวสารทั่วไปๆ ทุกคนสามารถเข้าร่วมได้ แต่ถ้าการประชุมเป็นการประชุมประชาคมก็ต้องกำหนดกรอบที่ชัดเจน”

(ผอ.กศน.อำเภอชื่นชม. 2559 : สัมภาษณ์)

“ทุกท่านก็ค่อนข้างจะพอใจเพราะเราทำงานในเชิงของภาพรวมและเป็นมิติในการทำงานร่วมกัน ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วม ถ้ามติเสียงส่วนมากสิ่งที่เราพูดคุยกันร่วมมือกันในการจัดการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อพี่น้องประชาชน เราก็มายอมรับซึ่งกันและกัน และทุกคนมีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็นส่วนมากที่เราเชิญประชุมจะเป็นตอนเย็นของวันธรรมดา หรือว่าเป็นเสาร์อาทิตย์ ส่วนมากเราจะใช้ในวันเวลาราชการ เนื่องจากว่าสิ่งที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกันจะพร้อมมากกว่า”

(ผอ.กศน. อำเภอมือง. 2559 : สัมภาษณ์)

2.3.4 การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมในการออกเงิน สรุปได้ดังนี้

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมในการออกเงิน พบว่า จัดหารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอน ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่จำเป็นและจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐาน เป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากชุมชน พ่อค้าแม่ค้า มูลนิธิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์ โดยเราจะต้องใช้กลยุทธ์ในการวางแผนโครงการนั้นๆ โดยสิ่งที่เขาได้บริจาคมานั้นจะเกิดความภูมิใจ ประกาศยกย่อง ชมเชย เกียรติบัตรของเขา เช่น การทำผ้าป่า อาจจะให้ทางวัดเข้ามามีส่วนร่วม หรือผู้ที่ชุมชนศรัทธา ต้องมีความชัดเจนในการระดมทุน หาวิธีการสื่อสารที่ชัดเจน ให้เป็นมติร่วมของชุมชนหรือตัวแทน ชุมชนจะร่วมกิจกรรมหรือร่วมบริจาค เราก็จะไม่เน้นไม่มีการบังคับ แต่จะมีการประชาสัมพันธ์ให้คนอื่นๆ เข้ามาร่วมบริจาค มาสมทบ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรม ปรากฏดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“การมีส่วนร่วมในการออกเงิน ก็จะมีนานครั้งๆ แต่บางครั้งทางชุมชนอยากที่จะบริจาคเองก็มีเป้าหมายจริงๆ คือเราต้องการให้เขามีส่วนร่วม ไม่ใช่เพื่องบประมาณ บางครั้งการบริจาคอาจจะไม่ได้เป็นในลักษณะในตัวเงิน เป็นสิ่งของก็มี เช่น บริจาคพัดลม หนังสือ ฯลฯ”

(ผอ.กศน.นาเชือก. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมในการออกเงิน จะเป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากชุมชน พ่อค้าแม่ค้า มูลนิธิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์ โดยเราจะต้องใช้กลยุทธ์ในการวางแผนโครงการนั้นๆ โดยสิ่งที่เขาได้บริจาคมานั้นจะเกิดความภูมิใจ เราอาจจะประกาศยกย่อง ชมเชย เกียรติบัตรของเขา เช่น การทำผ้าป่า อาจจะให้ทางวัดเข้ามามีส่วนร่วม หรือผู้ที่ชุมชนศรัทธา เราต้องอาศัยผู้นำของชุมชน เข้ามาร่วม”

(ผอ.กศน.อำเภอยะยี่. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมในการออกเงิน จะต้องมีความชัดเจนในการระดมทุน หาวิธีการสื่อสารที่ชัดเจน ให้เป็นมติร่วมของชุมชนหรือตัวแทน เช่น น่าจะมีการออกเงินคนละเท่าไร ทำให้เป็นปัญหาความจำเป็นของชุมชน ชุมชนจะได้มีความต้องการให้ความร่วมมือ”

(ผอ.กศน.อำเภอชื่นชม. 2559 : สัมภาษณ์)

“ในเรื่องของงบประมาณเราก็จะประชาสัมพันธ์ออกไป แต่เราก็จะไม่เน้นมาก บางอย่างเราจะพูดคุยในภาพรวมกันกับคณะกรรมการ ส่วนชุมชนจะร่วมกิจกรรมหรือร่วมบริจาค เราก็จะไม่เน้นไม่มีการบังคับ แต่เราอยากจะทำให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญในกิจกรรมนั้นๆ แต่ส่วนการประชาสัมพันธ์ให้คนอื่นๆ เข้ามาร่วมบริจาค มาสมทบ เพื่อจะเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรม”

(ผอ.กศน. อำเภอเมือง. 2559 : สัมภาษณ์)

“คณะกรรมการหลายท่านๆ เห็นชอบและร่วมสมทบงบประมาณกับเรา บริบทอำเภอเมืองของเราจะแตกต่างจากที่อื่นในส่วนของท้องถิ่นเพราะมีสถานะที่คล่องตัวกว่าชุมชนที่อยู่ด้านนอก และเวลาที่เราร่วมกิจกรรมรวมกันของ ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทุกอำเภอ เราก็จะมีการตั้งบูธวางขายสินค้ากัน โดยการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้มาวางขายกัน โดยจะใช้งบประมาณของชุมชนบ้างของ ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยบ้าง ในส่วนของชุมชนเขาก็จะมีกลุ่มของเขา และจะยินดีมากในการออกบูธแบบนี้เพราะชุมชนก็ได้ประชาสัมพันธ์ผลงานของตัวเอง”

(ผอ.กศน.อำเภอแกลง. 2559 : สัมภาษณ์)

2.3.5 การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ สรุปได้ดังนี้

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ พบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ เราจะต้องมีความชัดเจนของคนที่มาเป็นประธาน รองประธาน กรรมการ หรือกรรมการฝ่ายต่างๆ ต้องดูคนที่มีความเหมาะสมและสามารถทำงานร่วมกันได้ กรรมการมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีก่อนเสนอต่อสาธารณชน การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ให้มีการอภิปรายที่กว้างขวางและให้เป็นความเห็นร่วมของประชาชน ไม่มีการครอบงำ โดยไม่ใช้ความเห็นส่วนตัวของ ผอ.กศน. หรือครู เพียงแค่คนสองคน แต่ควรใช้ความเป็นประชาธิปไตยที่หลากหลาย ปรากฏดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“คณะกรรมการให้ความร่วมมือที่ดีมาก ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการกีฬา คณะกรรมการจัดงาน”

(ผอ.กศน.นาเชือก. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ เราจะต้องมีความชัดเจนของคนที่จะมาเป็นประธาน รองประธาน กรรมการ หรือกรรมการฝ่ายต่างๆ ต้องดูคนที่มีความเหมาะสมและสามารถทำงานร่วมกันได้”

(ผอ.กศน.อำเภอเชียงยืน. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ให้วิเคราะห์บุคคลที่จะเข้าร่วมงาน มีการอภิปราย ที่กว้างขวาง และให้เป็นความเห็นร่วมของประชาชน โดยไม่ใช้ความเห็นส่วนตัวของ ผอ.กศน. ครู ในการครอบงำ โดยใช้ความเป็นประชาธิปไตยที่หลากหลาย”

(ผอ.กศน.อำเภอชื่นชม. 2559 : สัมภาษณ์)

ผลจากการสัมภาษณ์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ พบว่า จะต้องมีความชัดเจนของคนที่จะมาเป็นประธาน รองประธาน กรรมการ หรือกรรมการฝ่ายต่างๆ ต้องดูคนที่มีความเหมาะสมและสามารถทำงานร่วมกันได้ ให้วิเคราะห์บุคคลที่จะเข้าร่วมงาน มีการอภิปรายที่กว้างขวาง และให้เป็นความเห็นร่วมของประชาชน

2.3.6 การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ สรุปได้ดังนี้

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ พบว่า สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความสามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและประสาน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติ การมองเห็น ประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่า การเปิดใจกว้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มีเหตุมีผล มีคัดเลือกผู้นำที่มีหลักประชาธิปไตยที่หลากหลาย อาทิ การยอมรับ ความรู้ความสามารถที่ตรงตาม วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมนั้นๆ การเสียสละเวลาได้ ปรากฏดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“คือเราจะทำตัวไม่ใช่เป็นแต่ผู้นำเพียงอย่างเดียว เราจะต้องเป็นผู้ตามด้วย ต้องดูบริบท ในหลายๆ ส่วน ในกิจกรรมนั้นๆ”

(ผอ.กศน.นาเชือก. 2559 : สัมภาษณ์)

“ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ จะดูในเรื่องของการเป็นผู้นำ เช่น การมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า การเปิดใจกว้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มีเหตุมีผล”

(ผอ.กศน.อำเภอเชียงยืน. 2559 : สัมภาษณ์)

“ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ เราจะคัดเลือกผู้นำที่มีหลักประชาธิปไตยที่หลากหลาย อาทิ การยอมรับ ความรู้ความสามารถที่ตรงตามวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมนั้นๆ การเสียสละเวลาได้”

(ผอ.กศน.อำเภอชื่นชม. 2559 : สัมภาษณ์)

“ในการมองการเป็นผู้นำ เราจะได้มองแค่ในด้านเดียว แต่ทุกท่านที่เราให้มาเป็นผู้นำเราก็จะดูว่าท่านไหนมีความถนัดด้านอะไร ก็จะดูแลในด้านนั้น เช่น ท่านไหนถนัดในด้านการศึกษา การอาชีพ จะเป็นการประชาสัมพันธ์ออกไป แต่เราก็จะมีประธานใหญ่ที่จะคอยดูแล ควบคุมตรงนี้ ซึ่งประธานใหญ่จะต้องเป็นคนที่สามารถให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นต่างๆ ได้ ซึ่งตรงนี้ไม่มีปัญหา เพราะมีข้อเสนอแนะมากมายมากที่เราอยากจะทำ แต่เราก็จะติดในเรื่องของงบประมาณ แต่ถ้าเงินน้อยเราก็พอจะช่วยกันได้ แต่ถ้างบมากก็ต้องรออนุมัติจากส่วนกลาง ในการมีส่วนร่วมของการเป็นผู้นำ เราก็จะมีในหลายๆ ฝ่าย แต่เราก็จะมีประธานคอยให้คำปรึกษา คอยอำนวยความสะดวก คอยตัดสิน...”

(ผอ.กศน. อำเภอเมือง. 2559 : สัมภาษณ์)

2.3.7 การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ สรุปได้ดังนี้

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ พบว่า มีการพัฒนาผู้ริเริ่มโดยดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน มีการทำ MOU ระหว่างชุมชนกับ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลละ 2 แห่งต่อไปจะเป็นการตั้งงบประมาณเพื่อลงไปช่วยในการตั้งเป็นศูนย์ฝึกอาชีพและถ่ายทอดความรู้ไปพร้อมผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการดำเนินการ จะต้องรู้และเข้าใจในโครงการกิจกรรมทั้งหมดจะต้องมีที่ปรึกษาคอยให้ความช่วยเหลือ ทำประชาคมติ ประชาคม จะเป็นการเสนอจากชุมชนเองว่าอยากจะทำอะไร เกิดประโยชน์กับเรา และหมู่บ้านเราอย่างไร ปรากฏดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ถ้าในด้าน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จะมีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ ประจำตำบล และมีการตั้งภูมิปัญญาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนตำบลละ 2 แห่ง ประกาศเป็นศูนย์ถ่ายทอดความรู้ เช่น การถ่ายทอดการเลี้ยงปลาตก การเลี้ยงกบสีทอง โดยชุมชนจะมีการทำ MOU กับทาง ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลละ 2 แห่ง ต่อไปจะเป็นการตั้งงบประมาณเพื่อลงไปช่วยในการตั้งเป็นศูนย์ฝึกอาชีพและถ่ายทอดความรู้ไปพร้อม อาจจะมีการถ่ายทำ VDO กระบวนการต่างๆ ตั้งแต่แรกเริ่มไปจนถึงสามารถนำไปขายสร้างรายได้ และต่อไปอาจจะมีการ ออกใบประกาศให้สำหรับผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการต่างๆ เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ทั้งนั้นโครงการต่างๆ ที่ จะเรียนรู้จะต้องผ่านคณะกรรมการของแต่ละชุมชน เพราะแต่ละตำบลจะมีความถนัดที่แตกต่างกัน”

(ผอ.กศน.นาเชือก. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการดำเนินการ จะต้องรู้และเข้าใจในโครงการกิจกรรม ทั้งหมดจะต้องมีที่ปรึกษาคอยให้ความช่วยเหลือ นั่นก็คือคนในชุมชนที่จะให้ข้อมูลได้ดีที่สุด”

(ผอ.กศน.อำเภอเชียงยืน. 2559 : สัมภาษณ์)

“การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการดำเนินการ คณะครูหรือผู้จัดโครงการ จะต้อง มีข้อมูลของผู้ที่มีความรู้ในด้านนั้นๆ จะต้องมีการสำรวจข้อมูลของคนในชุมชน เพื่อที่เราจะได้ข้อมูล ที่ชัดเจน ตรงประเด็น ในด้านความรู้นั้นๆ เช่น ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น แพทย์ พยาบาล ตำรวจ คนที่มีตำแหน่งหน้าที่ ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำชุมชน (อาจจะเป็นผู้สูงอายุ) ผู้นำทาง จิตวิญญาณ เช่น หมอธรรม คนที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ประชาชนชาวบ้านและผู้นำทางภูมิปัญญา”

(ผอ.กศน.อำเภอชื่นชม. 2559 : สัมภาษณ์)

“โดยปกติในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ/ชุมชน ส่วนมากโครงการเป็นโครงการที่ชุมชน คิดริเริ่มขึ้นมาเองหรือว่ามาจากทาง ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ของเรา ของอำเภอเมืองจะมีใน 2 ส่วน คือ ในส่วนที่เราลงไปอยู่กับชุมชนที่มีการลงไปทำประชาคมติ ประชาคม จะเป็นการเสนอจากชุมชนเองว่าอยากจะทำอะไร เกิดประโยชน์กับเรา หมู่บ้านเราอย่างไร ถ้าทุกคนมองแล้วว่าเกิดประโยชน์เขาก็อยากจะมีส่วนร่วมในการที่จะทำ และจะมีการเสนอว่าอยากจะ ทำตรงนั้นตรงนี้ โดยผ่านคณะกรรมการประชุมเพื่อเสนอมาทางเราเพื่อจะได้ช่วยเหลือในด้าน งบประมาณ แต่ถ้าสิ่งไหนที่เขามองว่าไม่เกิดประโยชน์ก็จะบอกว่ามันไม่ถูก ทำแล้วไม่เกิดประโยชน์ เราเองก็จะไม่ต้องไปเสียเวลาในส่วนตรงนั้น”

(ผอ.กศน. อำเภอเมือง. 2559 : สัมภาษณ์)

2.3.8 แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) สรุปได้ดังนี้

แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า วิธีปฏิบัติ
ที่เป็นเลิศ คือ การให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน
มีการประชุมเพื่อเตรียมการและวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ มีศูนย์
ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เพราะเราจะดึงศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนออกมา และมี
โครงการที่เด่นได้แก่ศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ วัฒนธรรม การพัฒนา
ศักยภาพผู้นำชุมชนประเภทอาสาสมัคร กศน. หรือพัฒนาคนที่เป็นอาสาสมัครอยู่แล้วให้มีศักยภาพ
มากขึ้น การสมมนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เทคนิคการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชน
โครงการต่อต้านยาเสพติด อนุรักษ์ต่อต้านบุหรี เป็นต้น ปรากฏดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ชุมชนจะมีความเป็นเลิศมาก เพราะเรามีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เพราะเราจะดึง
ศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนออกมา เพราะ กศน. เราจะเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน
การศึกษาแบบต่อเนื่อง และการศึกษาตามอัธยาศัย”

(ผอ.กศน.นาเชือก. 2559 : สัมภาษณ์)

“วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ คือ การให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมทำ และ
รับผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น ความเข้มแข็ง ความสุข ความอบอุ่น ที่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้
โดยที่เราไม่ได้มองที่เงิน”

(ผอ.กศน.อำเภอเชียงยืน. 2559 : สัมภาษณ์)

“วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ คือ การที่ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีการประชุม
เพื่อเตรียมการและวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ”

(ผอ.กศน.อำเภอชื่นชม. 2559 : สัมภาษณ์)

“อำเภอเมืองจะมีความจริงจังมากในการจัดกิจกรรม ถ้าทำแล้วจะต้องเกิดประโยชน์ และ
ยอมรับเราได้ว่าในสิ่งที่เราทำลงไปและสิ่งที่เขาต้องการตรงตามหลักที่เขาอยากจะได้ ในด้านของ
ความเป็นเลิศ เราจะเน้นชุมชนเป็นหลักอยู่แล้ว”

(ผอ.กศน. อำเภอเมือง. 2559 : สัมภาษณ์)

ผลจากการสัมภาษณ์แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า
วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ คือ การให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมทำ และรับผลประโยชน์

ร่วมกัน มีการประชุมเพื่อเตรียมการและวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ มีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เพราะเราจะดึงศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนออกมา

ตอนที่ 3 ผลการยกร่างและผลการประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

3.1 ผลการยกร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

จากผลการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผลข้อมูลตอนที่ 1 และตอนที่ 2 สามารถนำมาขยายร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ปรากฏดังตาราง 15

ตาราง 15 ร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม

การมีส่วนร่วมของชุมชน	วิธีดำเนินการ
1. ด้านการมีส่วนร่วม ประชุม	1. ควรมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงานและให้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน 2. มีการส่งหนังสือเชิญประชุมจะแนบวาระการประชุมไปก่อนไม่น้อยกว่า 3 วัน เพื่อให้กรรมการได้ศึกษาและเตรียมตัวที่จะร่วมประชุม จะได้ข้อมูลที่ชัดเจนและตรงเป้าหมายมากขึ้น 3. มีการเตรียมการขั้นตอนทุกอย่าง ตั้งแต่สถานที่ เอกสาร วาระการประชุม การประสานกลุ่มเป้าหมายที่จะประชุม 4. ให้ทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงและทุกคนจะต้องรู้จุดเด่น จุดด้อยชุมชนของตัวเอง ถึงจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนออกมา 5. จะต้องกำหนดกรอบผู้ที่จะเข้าประชุมให้ชัดเจนในแต่ละโครงการนั้น เช่น กลุ่มผู้นำ, กลุ่ม อสม. เพราะถ้าเราไม่ระบุกรอบอาจจะมีคนที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ เข้าร่วมประชุมด้วย และอาจจะทำให้การประชุมได้รับข้อมูลที่ไม่ตรงประเด็นและไม่ชัดเจน

ตาราง 15 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของชุมชน	วิธีดำเนินการ
	6. เวลาในการประชุมมาก ไม่ควรเกิน 3 ชั่วโมง หรือระยะเวลาในการประชุมจะขึ้นอยู่กับหัวข้อและกรอบในการประชุมมีมากน้อยเพียงใด
2. ด้านการมีส่วนร่วม สนับสนุนเงินทุน	1. จัดหารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอน 2. ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่เป็นและจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐาน 3. เป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากชุมชน พ่อค้าแม่ค้า มูลนิธิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์ โดยเราจะต้องใช้กลยุทธ์ในการวางแผนโครงการนั้นๆ โดยสิ่งที่เขาได้บริจาคมานั้นจะเกิดความภูมิใจ 4. ประกาศยกย่อง ชมเชย เกียรติบัตรของเขา เช่น การทำผ้าป่า อาจจะให้ทางวัดเข้ามามีส่วนร่วม หรือผู้ที่ชุมชนศรัทธา 5. ต้องมีความชัดเจนในการระดมทุน หาวิธีการสื่อสารที่ชัดเจน ให้เป็นมติร่วมของชุมชนหรือตัวแทน 6. ชุมชนจะร่วมกิจกรรมหรือร่วมบริจาค เราก็จะไม่เน้นไม่มีการบังคับ แต่จะมีการประชาสัมพันธ์ให้คนอื่น ๆ เข้ามาร่วมบริจาค มาสมทบ เพื่อจะเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรม
3. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นกรรมการ	1. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ เราจะต้องมีความชัดเจนของคนที่จะมาเป็นประธาน รองประธาน กรรมการ หรือกรรมการฝ่ายต่างๆ ต้องดูคนที่มีความเหมาะสมและสามารถทำงานร่วมกันได้ 2. กรรมการมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 3. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีก่อนเสนอต่อสาธารณชน 4. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ให้มีการอภิปรายที่กว้างขวางและให้เป็นความเห็นร่วมของประชาชน 5. ไม่มีการครอบงำ โดยไม่ใช้ความเห็นส่วนตัวของ ผอ.กศน. หรือครู เพียงแค่คนสองคน แต่ควรใช้ความเป็นประชาธิปไตยที่หลากหลาย

ตาราง 15 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของชุมชน	วิธีดำเนินการ
4. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นผู้นำ	1. สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความสามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ 2. ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน และประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติ 3. การมองเห็นประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่า การเปิดใจกว้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มีเหตุผล 4. มีคัดเลือกผู้นำที่มีหลักประชาธิปไตยที่หลากหลาย อาทิ การยอมรับ ความรู้ความสามารถที่ตรงตามวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมนั้นๆ การเสียสละเวลาได้
5. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ	1. มีการพัฒนาผู้ริเริ่มโดยดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน 2. มีการทำ MOU ระหว่างชุมชนกับ ศูนย์การศึกษาณอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลละ 2 แห่ง ต่อไปจะเป็นการตั้งงบประมาณเพื่อลงไปช่วยในการตั้งเป็นศูนย์ฝึกอาชีพและถ่ายทอดความรู้ไปพร้อม 3. ผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการดำเนินการ จะต้องรู้และเข้าใจในโครงการ กิจกรรมทั้งหมดจะต้องมีที่ปรึกษาคอยให้ความช่วยเหลือ 4. ทำประชาคมติ ประชาคม จะเป็นการเสนอจากชุมชนเองว่าอยากจะทำอะไร เกิดประโยชน์กับเรา และหมู่บ้านเราอย่างไร

ตาราง 16 ประเมินร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม

แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้องครอบคลุม		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการมีส่วนร่วมประชุม												
1) ควรมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงานและให้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน	4.10	.73	มาก	4.20	.78	มาก	3.90	.73	มาก	3.90	.87	มาก
2) มีการส่งหนังสือเชิญประชุมจะแนบวาระการประชุมไปก่อนไม่น้อยกว่า 3 วัน เพื่อให้กรรมการได้ศึกษาและเตรียมตัวที่จะร่วมประชุม จะได้ข้อมูลที่ชัดเจนและตรงเป้าหมายมากขึ้น	4.20	.78	มาก	3.90	.87	มาก	4.10	.87	มาก	4.20	.63	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้องครบคลุม		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
3) มีการเตรียมการขั้นตอนทุกอย่าง ตั้งแต่สถานที่ เอกสาร วาระการประชุม การระสานกลุ่มเป้าหมายที่จะประชุม	4.00	.81	มาก	3.80	.91	มาก	4.30	.82	มาก	4.30	.82	มาก
4) ให้ทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงและทุกคนจะต้องรู้จุดเด่น จุดด้อย ชุมชนของตัวเอง ถึงจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนออกมา	4.20	.78	มาก	4.00	.66	มาก	3.90	.73	มาก	4.00	.94	มาก
5) จะต้องกำหนดกรอบผู้ที่จะเข้าประชุมให้ชัดเจนในแต่ละโครงการนั้น เพราะถ้าเราไม่ระบุกรอบอาจจะมีคนที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ เข้าร่วมประชุมด้วย และอาจจะทำให้การประชุมได้รับข้อมูลที่ไม่ตรงประเด็น	4.20	.78	มาก	3.90	.87	มาก	4.20	.78	มาก	4.00	.05	มาก
6) เวลาในการประชุมมาก ไม่ควรเกิน 3 ชั่วโมง หรือระยะเวลาในการประชุมจะขึ้นอยู่กับหัวข้อและกรอบในการประชุมมีมากน้อยเพียงใด	4.00	.81	มาก	3.90	.73	มาก	3.90	.73	มาก	4.30	.82	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

แนวทางการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วม ของชุมชน	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้อง ครอบคลุม		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
2. ด้านการมีส่วนร่วม สนับสนุนเงินทุน												
1) จัดหารายได้ ทรัพย์สินและทรัพยากร จากแหล่งต่างๆ เพื่อ สนับสนุนจัดการเรียน การสอน	4.30	.67	มาก	3.80	.78	มาก	4.00	.66	มาก	4.20	.91	มาก
2) ร่วมสนับสนุน เงินทุนในบางครั้ง จำเป็นและจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์ พื้นฐาน	3.90	.87	มาก	3.80	.78	มาก	3.90	.73	มาก	4.20	.91	มาก
3) เป็นการระดม ทรัพยากรทั้งจากชุมชน มูลนิธิ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์ โดยเราจะต้องใช้กลยุทธ์ ในการวางแผนโครงการ นั้นๆ	3.70	.94	มาก	3.50	.52	ปาน กลาง	3.70	.67	มาก	4.10	.87	มาก
4) ประกาศยกย่อง ชมเชย มอบเกียรติบัตร	3.70	.67	มาก	3.50	.70	ปาน กลาง	4.00	.66	มาก	3.90	.73	มาก
5) ต้องมีความ ชัดเจนในการระดมทุน หาวิธีการสื่อสารที่ ชัดเจน ให้เป็นมิตรร่วม ของชุมชน	3.70	.82	มาก	4.20	.78	มาก	4.10	.73	มาก	4.10	.73	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

แนวทางการ ดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วม ของชุมชน	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้อง ครอบคลุม		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
6) ชุมชนจะร่วม กิจกรรมหรือร่วม บริจาค เราก็จะไม่เน้น ไม่มีการบังคับ แต่จะมี การประชาสัมพันธ์ให้ คนอื่น ๆ เข้ามาร่วม บริจาค มาสมทบ เพื่อจะเป็นส่วนหนึ่งใน กิจกรรม	4.20	.91	มาก	4.10	.73	มาก	4.10	.56	มาก	4.20	.91	มาก
3. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นกรรมการ												
1) การมีส่วนร่วม ของคณะกรรมการ เรา จะต้องมีความชัดเจน ของคนที่จะมาเป็น ประธาน กรรมการ หรือกรรมการฝ่ายต่างๆ ต้องดูคนที่มีความ เหมาะสมและสามารถ ทำงานร่วมกัน	4.30	.82	มาก	4.10	.87	มาก	4.20	.78	มาก	4.10	.56	มาก
2) กรรมการมีส่วน ร่วมในการกำหนด มาตรฐานวิชาการ	4.00	.94	มาก	3.90	.87	มาก	4.10	.73	มาก	4.00	.66	มาก
3) ให้ความเห็นชอบ รายงานผลการ ดำเนินงานประจำปีก่อน เสนอต่อสาธารณชน	4.40	.69	มาก	3.70	.67	มาก	4.00	.81	มาก	4.20	.78	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

แนวทางการ ดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วม ของชุมชน	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้อง ครอบคลุม		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
4) การมีส่วนร่วม ของคณะกรรมการ ให้ มีการอภิปรายที่ กว้างขวางและให้เป็น ความเห็นร่วมของ ประชาชน	3.70	.69	มาก	3.30	.48	ปาน กลาง	4.10	.73	มาก	4.20	.78	มาก
5) ไม่มีการครอบงำ โดยไม่ใช้ความเห็น ส่วนตัว แต่ควรใช้ ความเป็นประชาธิปไตย ที่หลากหลาย	3.90	.99	มาก	4.10	.56	มาก	3.60	.69	มาก	4.40	.51	มาก
4. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นผู้นำ												
1) สร้างความ เชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามี ความสามารถเพียง พอที่จะนำองค์การ ไปสู่ความสำเร็จ	4.00	.81	มาก	3.70	.82	มาก	4.20	.78	มาก	4.30	.94	มาก
2) ส่งเสริมและ กำกับติดตามการใช้ วิทยาการและภูมิปัญญา ท้องถิ่น และประสาน กับส่วนราชการใน ตำบลและเครือข่ายการ เรียนรู้ในชุมชนเพื่อนำ แผนชุมชนในส่วนที่ เกี่ยวข้องมาปฏิบัติ	4.10	.99	มาก	4.10	.73	มาก	3.80	.63	มาก	3.60	.69	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้องครบคลุม		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
3) การมองเห็นประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่า การเปิดใจกว้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นมีเหตุมีผล	4.20	.63	มาก	3.50	.70	ปานกลาง	3.70	.82	มาก	3.90	.56	มาก
4) มีคัดเลือกผู้นำที่มีหลักประชาธิปไตยที่หลากหลาย ความรู้ความสามารถที่ตรงตามวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมนั้นๆ การเสียสละเวลาได้	4.20	.78	มาก	3.70	.67	มาก	3.80	.91	มาก	3.60	.69	มาก
5. ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ												
1) มีการพัฒนาผู้ริเริ่มโดยดึงชุมชนเครือข่าย เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน	3.60	.84	มาก	3.90	.73	มาก	3.60	.51	มาก	3.80	.78	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้องครบคลุม		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
2) มีการทำ MOU ระหว่างชุมชนกับศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลละ 2 แห่ง ตั้งงบประมาณเพื่อลงไปช่วยในการตั้งเป็นศูนย์ฝึกอาชีพและถ่ายทอดความรู้ไปพร้อม	3.90	.87	มาก	3.90	.87	มาก	3.70	.48	มาก	4.20	.42	มาก
3) ผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการดำเนินการจะต้องเข้าใจในโครงการทั้งหมดจะต้องมีที่ปรึกษาคอยให้ความช่วยเหลือ	4.00	.94	มาก	4.00	.81	มาก	3.90	.73	มาก	4.00	.81	มาก
4) ทำประชาคมตีประชาคม จะเป็น การเสนอจากชุมชนเองว่าอยากจะทำอะไรเกิดประโยชน์กับเราและหมู่บ้านเราอย่างไร	3.80	.91	มาก	3.90	.87	มาก	4.00	.81	มาก	3.60	.69	มาก

จากตาราง 16 พบว่า การประเมินร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม ด้านการมีส่วนร่วม ประชุม พบว่า การประเมินด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านความเป็นไปได้

อยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกข้อ และด้านความถูกต้องครอบคลุมอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน พบว่า การประเมินด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ยกเว้น 2 ข้อ คือเป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากชุมชน มูลนิธิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์ โดยเราจะต้องใช้กลยุทธ์ในการวางแผนโครงการนั้นๆ และประกาศยกย่อง ชมเชย มอบเกียรติบัตร อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกข้อ และด้านความถูกต้องครอบคลุมอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ พบว่า การประเมินด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ยกเว้นการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ให้มีการอภิปรายที่กว้างขวางและให้เป็นความเห็นร่วมของประชาชน อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกข้อ และด้านความถูกต้องครอบคลุมอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ พบว่า การประเมินด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ยกเว้นการมองเห็นประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่า การเปิดใจกว้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นมีเหตุผล อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกข้อ และด้านความถูกต้องครอบคลุมอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ พบว่า การประเมินด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกข้อ และด้านความถูกต้องครอบคลุมอยู่ในระดับมากทุกข้อ

3.2 ผลการประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

ผลการประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาความมีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุมของแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏดังตาราง 17-18

ตาราง 17 คะแนนประเมินและความหมายของการประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วม
ของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยรายด้าน

ที่	รายการที่ประเมิน (n = 10)	คะแนน		แปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards)	4.43	.49	มาก
2	ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards)	4.50	.39	มาก
3	ด้านความเหมาะสม (Propriety Standards)	4.35	.41	มาก
4	ด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards)	4.18	.58	มาก
รวมเฉลี่ย		4.37	.24	มาก

จากตาราง 17 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม รายด้านโดยรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.24) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.39) ด้านความเป็นประโยชน์ ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.49) ด้านความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.41) และด้านความถูกต้องครอบคลุม ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.58) ตามลำดับ

ตาราง 18 คะแนนและความหมายของการประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วม
ของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยรายข้อ

ที่	รายการที่ประเมิน	คะแนน		แปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีประโยชน์ต่อการบริหารงาน	4.10	.87	มาก

ตาราง 18 (ต่อ)

ที่	รายการที่ประเมิน	คะแนน		แปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
2	ข้อมูลที่ได้จากแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม มีประโยชน์สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องได้อย่างครอบคลุม	4.30	.67	มาก
3	มีการใช้ประโยชน์ได้จริงจากแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม	4.90	.31	มากที่สุด
4	ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในการพัฒนาแผนกลยุทธ์ของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	4.30	.67	มาก
5	แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในการวางแผนงาน/โครงการ	4.30	.82	มาก
6	แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้กับสถานการณ์จริง	4.70	.48	มากที่สุด
7	แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินการ	4.70	.48	มากที่สุด

ตาราง 18 (ต่อ)

ที่	รายการที่ประเมิน	คะแนน		แปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
8	ด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความเหมาะสมกับบริบทของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	4.50	.84	มาก
9	แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามเหมาะสมกับการบริหารจัดการ การปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย	4.40	.69	มาก
10	ภาษาที่ใช้ของแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วม ของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม มีความเหมาะสม	4.20	.91	มาก
11	การจัดลำดับการนำเสนอเนื้อหาของแนวทางการ ดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเหมาะสม	4.30	.48	มาก
12	ด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความชัดเจน	4.10	.87	มาก
13	แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามความน่าเชื่อถือ	4.30	.48	มาก
14	แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีองค์ประกอบถูกต้องและครบถ้วน	4.00	.66	มาก

ตาราง 18 (ต่อ)

ที่	รายการที่ประเมิน	คะแนน		แปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
15	แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีขั้นตอนกระบวนการชัดเจน เป็นระบบทำให้ได้ผลการนำไปใช้มีความถูกต้อง ครอบคลุม	4.30	.82	มาก
รวมเฉลี่ย		4.37	.24	มาก

จากตาราง 18 ค่าเฉลี่ยคะแนนประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามรายข้อของผู้อำนวยการ ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.24) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด พิจารณารายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ มีการใช้ประโยชน์ได้จริงจาก แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = 0.31) แนวทางการดำเนินงานด้านการมี ส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามมีความ เป็นไปได้ในการนำไปใช้กับสถานการณ์จริง และแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.48) ตามลำดับ

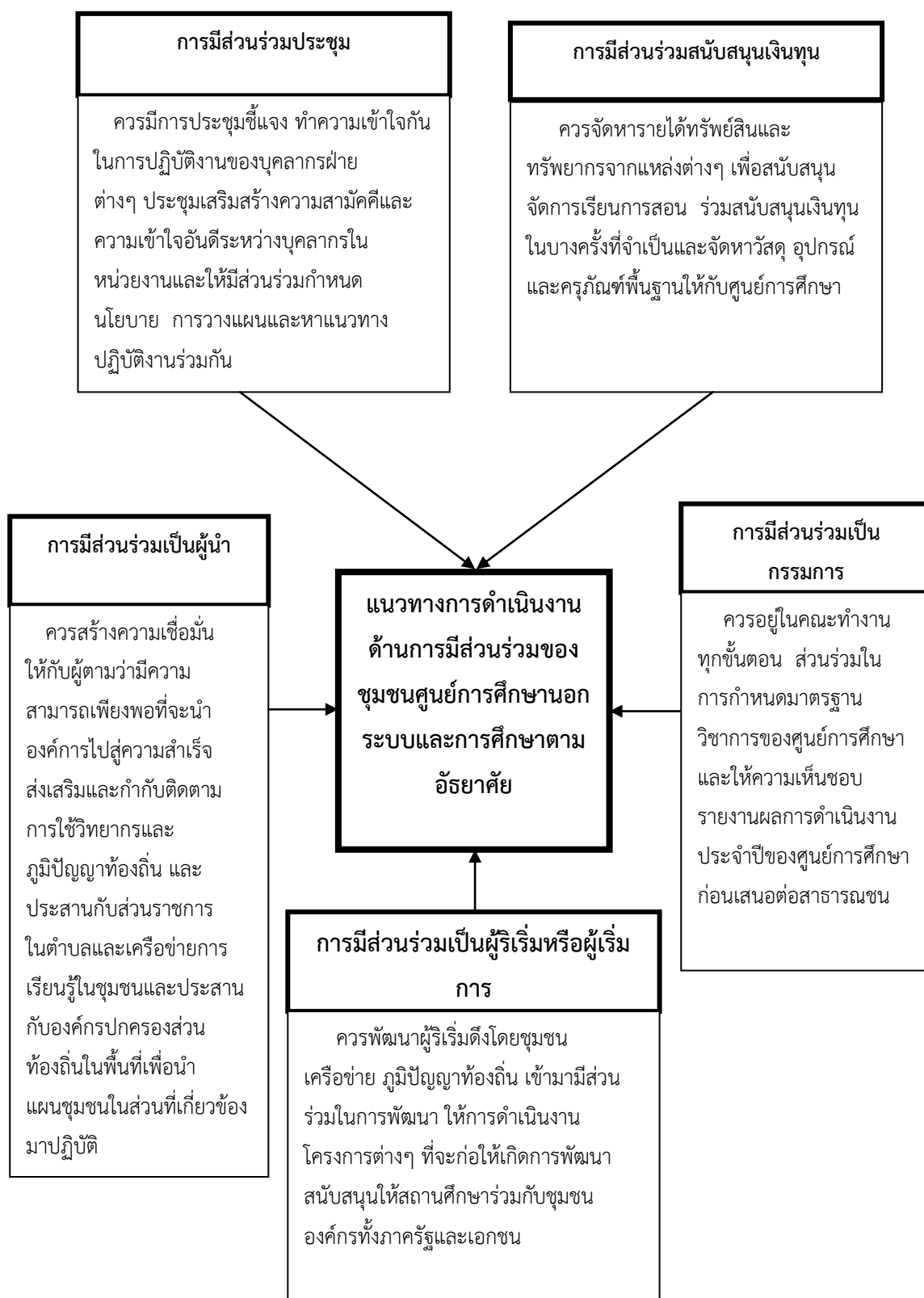
พิจารณารายข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ลำดับแรก คือ แนวทางการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัด มหาสารคามมีองค์ประกอบถูกต้องและครบถ้วน ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.66) แนวทางการ ดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัด มหาสารคามมีประโยชน์ต่อการบริหารงาน และแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามมีความชัดเจน ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.87) ตามลำดับ

3.3 แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่สมบูรณ์

ผลจากการนำร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม มาประเมินและผู้วิจัย ได้ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ปรากฏดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยสรุปผลตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. การดำเนินการวิจัย
4. สรุปผลการวิจัย
5. อภิปรายผล
6. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล 133 ตำบล ในสังกัดศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1,197 คน โดยในแต่ละ ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล จะมีคณะกรรมการสถานศึกษา ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลแห่งละ 9 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในสังกัดศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 291 คน ซึ่งได้จากการเปิดตารางของเครจซีและมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด และคณะ. 2552 : 35 ; อ้างอิงมาจาก Krejcie and Morgan. 1970) และเปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างจำนวนประชากรของแต่ละอำเภอกับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการเปิดตารางของเครจซีและมอร์แกน

การดำเนินการวิจัย

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีแบบผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม หาค่าลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี $PNI_{modified}$) โดยเรียงลำดับความสำคัญของค่าที่ได้ และขั้นที่ 2 ศึกษาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ ขั้นที่ 1 ร่างแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขั้นที่ 2 ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามและขั้นที่ 3 ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีองค์ประกอบที่สมบูรณ์

สรุปผล

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม สรุปผลได้ดังนี้

1. องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก และ 35 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมในการออกเงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ

2. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

2.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี 202 คน คิดเป็นร้อยละ 77.10 มีการศึกษาระดับปริญญาเอกน้อยที่สุด 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.50 ส่วนใหญ่มีรายได้ 10,001 – 20,000 บาทต่อเดือน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 62.20 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือนน้อยที่สุด 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.90 และส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ 165 คน คิดเป็นร้อยละ 63.00 อยู่ในสถานศึกษาขนาดเล็กน้อยที่สุด 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.40

2.2 สภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่การมีส่วนร่วมประชุม รองลงมาคือการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ และการมีส่วนร่วม สนับสนุนเงินทุน ตามลำดับ สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ใน ระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจาก มากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ รองลงมาคือการมี ส่วนร่วมประชุม และการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ ตามลำดับ ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการ จำเป็น (Priority Needs Index : $PNI_{modified}$) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านมีค่า $PNI_{modified} = 0.19$ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วม เป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการ จำเป็นมากที่สุด รองลงมาคือการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุนและการมีส่วนร่วมประชุม ตามลำดับ

คณะกรรมการสถานศึกษา ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่ามีความเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก คือ การกำหนดเครื่องมือสำหรับติดตามประเมินผลการดำเนินงานจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกัน การรายงานผลการดำเนินงานต่อผู้บริหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการมีโครงการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกัน การนิเทศให้คำปรึกษาแนะนำการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ หน่วยงาน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และภาคีเครือข่าย ตามลำดับ

2.3 ผลจากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีผลวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) พบว่า สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจะเป็นลักษณะคณะกรรมการต่างๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการสถานศึกษาฯ และการสร้างเครือข่าย มีการวางแผนเตรียมการ แต่งตั้งคณะกรรมการ เสนอหัวข้อโครงการประชุมชี้แจง คณะกรรมการ ดำเนินการตามคณะกรรมการ ประเมินผลและรายงานผล เผยแพร่ ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับเราในทุกๆ ด้าน ต้องให้ความสำคัญกับเครือข่ายจะมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน โดยทำงานเชิงรุก บางที่ต้องลงไปสู่ชุมชนโดยตรง ไปพูดคุยในลักษณะประชาคม เป็นต้น ความพึงพอใจสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มั่นขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ทำ บางกิจกรรมก็พึงพอใจมาก บางกิจกรรมก็พึงพอใจน้อยเนื่องจากมีเหตุปัจจัยในหลายๆ ด้าน ส่วนใหญ่ถือว่าอยู่ในระดับดี เพราะชุมชนมีความเข้าใจบทบาทของครู ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มากขึ้น จึงมีการให้ความร่วมมือที่ดีมาโดยตลอด

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมประชุม พบว่า การมีส่วนร่วมในการประชุม เราจะมีการเตรียมการขั้นตอนทุกอย่าง ตั้งแต่สถานที่ เอกสาร วาระการประชุม การประสานกลุ่มเป้าหมายที่จะประชุม ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็น และทุกคนจะต้องรู้จุดเด่น จุดด้อย ชุมชนของตัวเอง ถึงจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนออกมา เพื่อที่เราจะเข้าไปส่งเสริมในกิจกรรมต่างๆ ของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรรมการสถานศึกษา เวลาที่เราเชิญประชุมถ้าไม่ติดภารกิจอะไรก็จะให้ความร่วมมือดี ส่วนมากที่เราเชิญประชุมจะเป็นตอนเย็นของวันธรรมดา หรือว่าเป็นเสาร์อาทิตย์

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการออกเงิน พบว่ามีส่วนร่วมในการออกเงิน เป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากชุมชน พ่อค้าแม่ค้า มูลนิธิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์ จะต้องมีความชัดเจนในการระดมทุน หาวิธีการสื่อสารที่ชัดเจน ให้เป็นมิตรร่วมของชุมชนหรือตัวแทน โดยเราจะต้องใช้กลยุทธ์ในการวางแผนโครงการนั้นๆ โดยสิ่งที่เขาได้บริจาคมานั้นจะเกิดความภูมิใจ เราอาจจะประกาศยกย่อง ชมเชย เกียรติบัตรของเขา

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ พบว่าจะต้องมีความชัดเจนของคนที่จะมาเป็นประธาน รองประธาน กรรมการ หรือกรรมการฝ่ายต่างๆ ต้องดูคนที่มีความเหมาะสมและสามารถทำงานร่วมกันได้ ให้อำนาจบุคคลที่จะเข้ามาร่วมงาน มีการอภิปรายที่กว้างขวาง และให้เป็นความเห็นร่วมของประชาชน

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ พบว่า จะคัดเลือกผู้นำที่มีหลักประชาธิปไตยที่หลากหลาย อาทิ การยอมรับ ความรู้ความสามารถที่ตรงตามวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมนั้นๆ การเสียสละเวลาได้ และต้องดูในเรื่องของการมีภาวะผู้นำ เช่น การมองเห็นประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่า การเปิดใจกว้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มีเหตุมีผล เป็นต้น

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ พบว่า คณะครูหรือผู้จัดโครงการ จะต้องมีความรู้ของผู้ที่มีความรู้ในด้านนั้นๆ จะต้องมีการสำรวจข้อมูลของคนในชุมชน เพื่อที่เราจะได้ข้อมูลที่ชัดเจน ตรงประเด็น ในด้านความรู้นั้นๆ ศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัย จะมีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ประจำตำบล และมีการตั้งภูมิปัญญาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนตำบลละ 2 แห่ง โดยชุมชนจะมีการทำ MOU กับทางศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัย

แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า วิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ คือ การให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน มีการประชุมเพื่อเตรียมการและวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ มีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เพราะเราจะดึงศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนออกมา และมีโครงการที่เด่นได้แก่ ศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ วัฒนธรรม การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ประเพณีอาสาสมัคร ศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือพัฒนาคนที่เป็นอาสาสมัครอยู่แล้วให้มีศักยภาพมากขึ้น การสัมมนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เทคนิคการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชน โครงการต่อต้านยาเสพติด อนุรักษ์ต่อต้านบุหรี เป็นต้น

3. ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

3.1 การประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม รายงานโดยรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้องครอบคลุม ตามลำดับ

3.2 การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า

3.2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการประชุม ควรมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจ กันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่าง บุคลากรในหน่วยงานและให้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน

3.2.2 ด้านการสนับสนุนเงินทุน ควรจัดหารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากร จากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอน ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่จำเป็นและ จัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา

3.2.3 การมีส่วนร่วมกำหนดมาตรฐานวิชาการ ควรอยู่ในขณะทำงานทุกขั้นตอน ส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของศูนย์การศึกษา และให้ความเห็นชอบรายงานผลการ ดำเนินงานประจำปีของศูนย์ศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน

3.2.4 การมีส่วนร่วมส่งเสริมและกำกับติดตาม ควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตาม ว่ามีความ สามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและ ประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติ

3.2.5 การมีส่วนร่วมการพัฒนา ควรพัฒนาผู้ริเริ่มตั้งชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

อภิปรายผล

1. การวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในชุมชนศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมในการออกเงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมี ส่วนร่วมเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักการศึกษา หลายท่าน เช่น ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และจักรพรรดิ วัฒนา (2545 : 127-128) ได้กล่าวถึงลักษณะของ

การมีส่วนร่วมทางด้านการศึกษาของชุมชน มีแนวทาง คือร่วมคิดระหว่างชุมชนด้วยกันเอง และกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์การภาคเอกชนในการจัดการเรียนการสอน โดยดำเนินการกันเองตามความสามารถ แสดงความคิดเห็นโต้แย้งการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย การกำหนดหลักการวิธีการเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ร่วมคิด ร่วมรับผิดชอบในการกำหนดหลักสูตรวิชาที่จะให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียนให้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นในการใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน คัดเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการในสถานศึกษา ในชุมชนนั้นเพื่อช่วยเหลือผู้บริหารจัดการศึกษา มีสิทธิขอให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการศึกษา หากปรากฏว่าเมื่อได้ดำเนินการไปแล้วไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทุกระดับ รับผิดชอบในการมีส่วนร่วมดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้นและติดตามการดำเนินงานตลอดไป และร่วมกิจกรรมการศึกษาขององค์การภาครัฐ เอกชนและองค์กรของชุมชน โดยถือว่ากิจกรรมนั้นมีผลต่อชุมชนและชุมชนทั้งสิ้น สอดคล้องกับสมาน ศิริพูนสวัสดิ์ (2533 : 38) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ลักษณะ คือมีส่วนร่วมประชุม มีส่วนร่วมบริจาคเงิน มีส่วนร่วมเป็นสมาชิก มีส่วนร่วมเป็นกรรมการ และมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ นอกจากนี้แล้วยังสอดคล้องกับ ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรรณกร (2545 : 10-11) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การวางแผน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และประการสำคัญคือต้องตัดสินใจด้วยตนเอง
- 2) การดำเนินกิจกรรมชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงิน
- 3) การใช้ประโยชน์ ชุมชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มการพึ่งตนเองและควบคุมทางสังคม และ
- 4) การได้รับประโยชน์ ชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ในชุมชนในพื้นที่ฐานเท่าเทียมกัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือในรูปวัตถุก็ได้

2. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัย พบว่าสภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่การมีส่วนร่วมประชุม รองลงมาคือการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ และการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทัศน์ กีฬาแพง (2544 : 42) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนา

ปาชุมชน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าด้านการปฏิบัติการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของชาญ กองจันทร์ดี (2543 : 36) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง องค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการจัดการกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เขตการศึกษาเขต 5 ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่จัดการทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การจัดการเรียนการสอน การให้คำปรึกษาแนะแนว การจัดทำแผนและโครงการ การสำรวจข้อมูลชุมชน การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การประสานเครือข่าย การสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน และการประชาสัมพันธ์ ส่วนระดับประสิทธิภาพของการจัดการกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพบว่าอยู่ในระดับมากทั้งในลักษณะภาพรวมและแยกเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การสามารถตรวจสอบได้ สังคมชื่นชม ความพึงพอใจของผู้เรียน และความมีมาตรฐานทางวิชาการ สำหรับองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการจัดการกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเขตการศึกษา 5 ด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ การสำรวจข้อมูลชุมชน การสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน และการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน

สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ รองลงมาคือการมีส่วนร่วมประชุม และการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ ตามลำดับ ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : $PNI_{modified}$) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านมีค่า $PNI_{modified} = 0.19$ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมาคือการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุนและการมีส่วนร่วมประชุม ตามลำดับ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่าสภาพปัจจุบันในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จะเป็นลักษณะคณะกรรมการต่างๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการสถานศึกษาและการสร้างเครือข่าย มีการวางแผนเตรียมการ แต่งตั้งคณะกรรมการ เสนอหัวข้อโครงการ ประชุมชี้แจงคณะกรรมการ ดำเนินการตามคณะกรรมการ ประเมินผลและรายงานผล เผยแพร่ ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับเรา ในทุกๆ ด้าน ต้องให้ความสำคัญกับเครือข่ายจะมีส่วนร่วมในการวางแผนงานโดยทำงานเชิงรุก บางทีต้องลงไปสู่ชุมชนโดยตรง ไปพูดคุยในลักษณะประชาคม เป็นต้น ความพึงพอใจสภาพที่พึงประสงค์ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มั่นขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ทำ บางกิจกรรมก็พึงพอใจมาก บางกิจกรรมก็พึงพอใจน้อย เนื่องจาก

มีเหตุปัจจัยในหลายๆ ด้าน ส่วนใหญ่ถือว่าอยู่ในระดับดี เพราะชุมชนมีความเข้าใจบทบาทของครู ศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย มากขึ้น จึงมีการให้ความร่วมมือที่ดีมาโดยตลอด สอดคล้องกับพรประไพ อุทะนุต (2542 : 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเกิดขึ้นเมื่อ พวกเขาเรียนรู้ถึงผลประโยชน์ที่เขาได้รับการมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนกัน ระหว่าง ผู้เข้าร่วมด้วยกัน หรือการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ ด้วย และสอดคล้องกับ อุทัย บุญประเสริฐ (2542 : 115-116) มีความเห็นว่าขั้นตอนในการมีส่วนร่วม ดังนี้ ขั้นการมีส่วนร่วม ในขั้นริเริ่มโครงการ ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ และ ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ

ส่วนการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมประชุม พบว่า การมีส่วนร่วมในการประชุม เราจะมีการเตรียมการขั้นตอนทุกอย่าง ตั้งแต่สถานที่ เอกสาร วาระ การประชุม การประสานกลุ่มเป้าหมายที่จะประชุม ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็น และทุกคน จะต้องรู้จักเด่น จุดด้อย ชุมชนของตัวเอง ถึงจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนออกมา เพื่อที่เราจะเข้าไปส่งเสริม ในกิจกรรมต่างๆ ของ ศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย กรรมการสถานศึกษา เวลาที่เราเชิญประชุมถ้าไม่ติดภารกิจอะไรก็จะให้ความร่วมมือดี ส่วนมากที่เราเชิญประชุมจะเป็น ตอนเย็นของวันธรรมดา หรือว่าเป็นเสาร์อาทิตย์ สอดคล้องกับ Wisardjono (1978 : 66) กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องเกี่ยวข้องกับทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ได้แก่การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดทางเลือก หรือวางแผน การปฏิบัติตามแผนโดยใช้กลยุทธ์ต่างๆ และการเข้าถึงซึ่งความรู้ที่จะก่อให้เกิดความ พยายามในการพัฒนา การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการออกเงิน พบว่า มีส่วนร่วมในการออกเงิน เป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากชุมชน พ่อค้าแม่ค้า มูลนิธิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์ จะต้องมีความชัดเจนในการระดมทุน หาวิธีการสื่อสารที่ชัดเจน ให้เป็นมติร่วมของชุมชนหรือตัวแทน โดยเราจะต้องใช้กลยุทธ์ในการวางแผนโครงการนั้นๆ โดยสิ่งที่ เขาได้บริจาคมานั้นจะเกิดความภูมิใจ เราอาจจะประกาศยกย่อง ชมเชย เกียรติบัตรของเขา การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ พบว่า จะต้องมีความชัดเจนของคนที่จะมาเป็นประธาน รองประธาน กรรมการ หรือกรรมการฝ่ายต่างๆ ต้องดูคนที่มีความเหมาะสมและสามารถทำงานร่วมกันได้ ให้อำนาจบุคคลที่จะเข้ามาร่วมงาน มีการอภิปราย ที่กว้างขวาง และให้เป็นความเห็นร่วมของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรกมล เพชรล้อมทอง (2542 : 15) กล่าวว่าชุมชนในรูปของบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม และองค์กร อาสาสมัครต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือหลายเรื่องส่วนใหญ่ต้องเป็นคณะกรรมการ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ พบว่า จะคัดเลือกผู้นำที่มี หลักประชาธิปไตยที่หลากหลาย อาทิ การยอมรับ ความรู้ความสามารถที่ตรงตามวัตถุประสงค์ในการ

จัดกิจกรรมนั้นๆ การเสียสละเวลาได้ และต้องดูในเรื่องของการมีภาวะผู้นำ เช่น การมองเห็นประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่า การเปิดใจกว้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มีเหตุผลเป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของวารุณี กฤษเจริญ (2528 : 17-19) กล่าวว่า ผู้นำมีคุณสมบัติบางประการที่เจ้าหน้าที่ได้เล็งเห็นว่าจะเป็นผู้ที่สามารถเสริมสร้างงานพัฒนาในชุมชน หรือเชื่อมระหว่างองค์กรภายนอกกับชาวบ้านได้ เพราะผู้นำรู้จักชาวบ้าน รู้จักชุมชนดีกว่านักพัฒนาที่มาจากภายนอกชุมชน นอกจากนี้ผู้นำยังเป็นผู้มีอิทธิพลในทางใดทางหนึ่ง และเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านสามารถที่จะชักจูงชาวบ้านให้ร่วมมือเพื่อพัฒนาหมู่บ้านตนเองได้มากขึ้น นอกจากนี้การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ พบว่า คณะครูหรือผู้จัดโครงการ จะต้องข้อมูลของผู้รู้ที่มีความรู้ในด้านนั้นๆ จะต้องมีการสำรวจข้อมูลของคนในชุมชนเพื่อที่เราจะได้ข้อมูลที่ชัดเจน ตรงประเด็น ในด้านความรู้นั้นๆ ศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จะมีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ประจำตำบล และมีการตั้งภูมิปัญญาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนตำบลละ 2 แห่ง โดยชุมชนจะมีการทำ MOU กับทาง ศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สอดคล้องกับงานวิจัยของบรรเจิด อนุเวช (2543 : 28) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมและความรู้ความเข้าใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลกรณีศึกษาอำเภอน้ำน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกๆ กิจกรรมและมีข้อคิดเห็น มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาท้องถิ่น และบทบาทหน้าที่ตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและรณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัด โดยมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

3. ผลการประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษา

อนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม รายงานโดยรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้องครอบคลุมตามลำดับ แสดงว่า แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามมีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม มีความเป็นประโยชน์และมีความถูกต้อง สามารถนำไปใช้ได้จริง ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมประชุมควรมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงานและให้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ อภิธินัง (2551 : 52-53) ได้ศึกษา แนวทางการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ 1) การรับรู้ เป็นขั้นการร่วมรับรู้โดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลให้ชุมชนได้เข้าถึงรับรู้ข้อมูลข่าวสารทุกด้านด้วยวิธีการที่หลากหลายวิธีอย่างทั่วถึง และต่อเนื่อง 2) การรับฟังความคิดเห็นเป็นขั้นการ ร่วมคิดโดยคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนร่วมกับ ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเปิดเวทีชุมชนให้ประชาชน สะท้อนปัญหาและร่วมคิดหาแนวทางแก้ปัญหา 3) การเกี่ยวข้องคือการร่วมออกแบบ โดยจัดเวทีชุมชนให้ประชาชนร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนด้วยการกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 4) ความร่วมมือเป็นขั้นการร่วมเรียนรู้ในเวทีชุมชน ร่วมคิดออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และร่วมเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน และ 5) การเสริมอำนาจประชาชนเป็นขั้นการร่วมตรวจสอบคุณภาพโดยคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นตัวแทนชุมชนร่วมประเมินคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุนควรจัดหารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอน ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่เป็นและจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yasin (1998 : 3245-A) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การสนับสนุนโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมในโรงเรียนมาจากชุมชนสูงมาก ประมาณ 80-85% โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการจ่ายเงินค่าเล่าเรียนบุตรหลาน และช่วยเสนอแนะความคิดเห็นต่อการให้โรงเรียนมีภาพลักษณ์ที่ดี

ส่วนด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการควรอยู่ในคณะทำงานทุกขั้นตอน ส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของศูนย์การศึกษา และให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของศูนย์การศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Arthur (1995 : 239) ได้ศึกษาการวิจัยเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยยึดชุมชนเป็นหลัก : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรสาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า การทำงานร่วมกันหลายฝ่ายและปรับปรุงโครงสร้างของโรงเรียน เช่น เป็นการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกในการปรับปรุงโรงเรียน การจัดการบริหารแบบหุ้นส่วน จะต้องใช้เวลานานจึงจะสามารถเปลี่ยนโครงสร้างได้ การทำงานจะต้องได้รับความร่วมมือหลายฝ่าย จึงจะเกิดความเข้มแข็งและสามารถปรับปรุงโครงสร้างได้ ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความสามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติสอดคล้องกับงานวิจัยของณรงค์ อภิธนะ (2551 : 52-53) ได้ศึกษา แนวทางการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม จัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอแม่จันประกอบด้วย ปัจจัยภายในชุมชน คือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อชุมชน คนในชุมชนได้รับการพัฒนาให้มีความรู้พื้นฐานและมีจิตสำนึกต่อการยึดประโยชน์ของส่วนรวม และ ปัจจัยภายนอก คือผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอมีจิตสำนึกและมีกระบวนการขั้นตอนในการที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอแม่จัน และด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการควรวพัฒนาผู้ริเริ่มถึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) เท่ากับ 0.19 จึงควรเน้นการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ เพื่อให้ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษา ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยข้อที่น้อยที่สุด คือการประสานจัดหา อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ของหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสนองต่อนโยบายของรัฐบาลในการยกระดับการศึกษาของประชาชน จึงควรมีขั้นตอนหรือวิธีการเพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสนองต่อนโยบายของรัฐบาลในการยกระดับการศึกษาของประชาชน

1.3 แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เป็นเลิศ คือ การให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน มีการประชุมเพื่อเตรียมการและวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ มีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เพราะเราจะดึงศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนออกมา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2.2 ควรศึกษาเชิงลึกถึงความต้องการจำเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2.3 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีลักษณะต่างพื้นที่กัน

2.4 ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ประสบความสำเร็จโดยใช้ทฤษฎีฐานราก

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมกล เพชรล้อมทอง. การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินงาน
ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542.
- กรมการพัฒนาชุมชน. กลุ่มออมทรัพย์กับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ศรีเดชา, 2538.
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. การจัดองค์กรและระบบบริหารการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ :
เลียงเชียง, 2527.
- . การศึกษาตลอดชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอกโรงเรียน,
2538.
- . การศึกษาตามอัธยาศัยแนวความคิดและประสบการณ์. กรุงเทพฯ : แพลนพับลิชชิ่ง,
2544.
- . การศึกษาทางไกล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, 2528.
- กรณีกา ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณี
โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- กองส่งเสริมปฏิบัติการ. การพัฒนาคนโดยวิธีการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2541.
- กระทรวงศึกษาธิการ. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เอกสารชุดแนวทาง
ปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนสังกัดในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ :
กรมศาสนา, 2542.
- . หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ :
กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.
- จรรยาพร ธรณินทร์. แนวโน้มการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยยุคใหม่.
สรุปการบรรยาย ทิศทาง กศน. ในปี 2551 ณ โรงแรมรามารการ์เดน กรุงเทพมหานคร
วันพฤหัสบดีที่ 25 ตุลาคม 2550.
- จิตรกร ตั้งเกษมสุข. พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2525.
- ฉลองศรี พลโยธา. “กระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน,”
วารสารการศึกษานอกโรงเรียน. 4(10) : 18-23 ; กรกฎาคม, 2544.
- เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. การวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ :
สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545.

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง**. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545.

ชาญ กองจันทร์ดี. **องค์ประกอบการจัดการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดกิจกรรมของ**

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเขตการศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

ณรงค์ อภิธนนัง. **แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้**

ชุมชนอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. การศึกษาอิสระ ค.ม. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2551.

ทนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ. **หลักการพัฒนาชุมชน**. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.

นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช. **การสังเคราะห์งานวิจัยทางการศึกษาด้วยการวิเคราะห์**

อภิमानและการวิเคราะห์เนื้อหา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544.

นเรศ สงเคราะห์สุข. **จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**. เชียงใหม่ : สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน, 2541.

นิคม สุวรรณทา. **ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสมาชิกองค์การ**

บริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542.

นิมิตร มั่งมีทรัพย์. **การมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**.

กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตการศึกษา 1, 2543.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. **กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา**

ชุมชน. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์, 2527.

———. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

บดินทร์ รัชมีเทศ. **เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน =**

Information and Communication Technology (ICT) For sustainable Rural Development. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2555.

บรรเจิด อนุเวช. **การมีส่วนร่วมและความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับหน้าที่ขององค์การ**

บริหารส่วนตำบล (อบต.) : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2543.

———. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.

- บุญชม ศรีสะอาด และคณะ. **พื้นฐานการวิจัยการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กทม. :
 ประสานการพิมพ์, 2552.
- ปรัชญา เวสารัชช. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ :
 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542,”. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 116.
 ตอนที่ 74 ก. หน้า 1-23. 14 สิงหาคม 2542.
- “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ
 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553,”. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 116. ตอนที่ 74 ก.
 หน้า 1-19. 14 สิงหาคม 2542.
- “พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551,”.
ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 125. ตอนที่ 41 ก. หน้า 1-11. 3 มีนาคม 2551.
- พัฒน์ บุญรัตน์. **การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ :
 โอเดียนสโตร์, 2517.
- เพ็ญณี แนนท และคณะ. **การสังเคราะห์ งานวิจัยและทิศทางการวิจัยในอนาคต**. ขอนแก่น :
 ภาควิชาพื้นฐานการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
 ในปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสการพิมพ์, 2527.
- ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรรณการ. **การส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่นในการปฏิรูป
 การศึกษา**. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, 2545.
- พรประไพ อุทะนุต. **เอกสารนิเทศการเรียนการสอน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในศูนย์
 การเรียนชุมชน หมวดวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรการศึกษา
 นอกโรงเรียน พุทธศักราช 2530**. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์, 2542.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ**. กรุงเทพฯ :
 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์,
 2541.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และจักรพรรดิ วัฒนา. “การบริหารและการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม,”
 ใน **ชุดฝึกอบรมผู้นำชุมชน : ประมวลสาระ**. หน้า 127-128. กรุงเทพฯ :
 แอส ที เพชร การพิมพ์, 2545.
- รณรงค เมฆานูวัฒน์. **บุคลากรครูผู้ปฏิบัติงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย**.
 ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2543.

- วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบุรณ. **การศึกษาตามอัธยาศัย : จากแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่แนวปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2544.
- วารุณี กฤษเจริญ. “ข้อค้นพบบางประการเกี่ยวกับผู้นำในงานพัฒนาชุมชน,” **สังคมพัฒนา.** 2 : 17-19, 2528.
- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. **ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแขเขตปทุมวันกรุงเทพฯ.** วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- วรพจน์ ประชิตวัตติ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี.** ภาคนิพนธ์ รป.ม. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2542.
- ศกุนต์ สายบุญลี. “ลืมหรือยังหลักการมีส่วนร่วม,” **วารสารพัฒนาชุมชน.** 27(2) : 55-56 ; มีนาคม, 2537.
- สมาน ศิริพูนสวัสดิ์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนกรมการกลางหมู่บ้านในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.
- สมนึก ภัททิยธนี. **การวัดผลการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กาลสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2546.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. **มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา.** กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2544.
- สมัยศ นาวิการ และผุสดี รุมาคม. **องค์การ : ทฤษฎี และพฤติกรรม.** กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2530.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะเยา เขต 1. **การประเมินผลการปฏิรูปการศึกษา.** 2551. <www.phayao1.com/index.php?lay=show&ac=article&ld..3-> 20 สิงหาคม 2553.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค, 2542.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. **คู่มือประกอบวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2549.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **คู่มือการปฏิบัติงานหัวหน้ากศน. ตำบล.** กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553.
- _____. **นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557.** กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค, 2557.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **มาตรฐาน กศน.ตำบล ปี 2554.**

กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2554.

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน. **แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต.** กรุงเทพฯ : สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2547.

———. **หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกระบบตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2549).** กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, 2549.

สุมาลี สังข์ศรี. **การจัดการศึกษานอกระบบด้วยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต.**

นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.

———. **การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21.** กรุงเทพฯ : องค์การการค้าสุสภา, 2544.

สุมาลี สังข์ศรี และวีระฉัตร สุปัญญา. **ประชาชนกับการพัฒนาและการใช้สื่อการศึกษานอกระบบ การพัฒนาการใช้สื่อต่อการศึกษานอกระบบ.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534.

สุทัศน์ กีฬาแปง. **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาป่าชุมชน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์ปริญญา ศศ.ม. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2544.

สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์. “ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับแนวคิดในการบริหารจัดการของผู้บริหารส่วนราชการในยุคปฏิรูประบบราชการ (ยุคคิดใหม่ ทำใหม่),” **วารสารบัณฑิตศึกษา.** 1(2) : 45, 2547.

———. “Benchmarking : แนวคิดการเปรียบเทียบ-แข่งดี เพื่อยกระดับการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาไทย,” **วารสารบัณฑิตศึกษา.** 3(9) : 19, 2549.

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. **ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537.

อดิน รพีพัฒน์. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบท ในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา.** กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข, 2539.

อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน.** กรุงเทพฯ : เครือข่ายงานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2548.

———. **การศึกษานอกระบบ : แนวทางการจัดและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : รัชการพิมพ์, 2544.

- อาชัญญา รัตนอุบล. **การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนกรุงเทพ.** กรุงเทพฯ : สาขาวิชา
การศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- อุดม เขยกิจวงศ์. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2534.
- . **แนวทางการบริหารและการจัดการ : การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ :
บรรณกิจ, 2544.
- อุ้นตา นพคุณ. **การเรียนรู้การสอนผู้ใหญ่เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร
การพิมพ์, 2527.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. **ระบบการศึกษากับชุมชน.** กรุงเทพฯ : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540.
- อุทัย บุญประเสริฐ. **หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน.** พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- Arthur, D. “Measurement of the Professional Self-Concept of Nurses: Developing
a Measurement Instrument,” **Nurse Education Today.** 15(5) : 328-350,
1995.
- Cohen, J.M. and N.T. Uphoff. **Rural Development Participation : Concept and
Measures for Project design Implementation and Evolution Rural
Development Committee Center for International Studies.** New York :
Longman, 1977.
- Coombs, P.H. “Non-formal Education for Rural Development,” **Journal of
Northeast Asian Studies.** 25 : 12-13 ; December, 1973.
- Coombs, P.H. **Non-formal Education for Rural Development, Strengthening
Learning Opportunities for Children and Youth.** New York : The
International Council for Educational Development, 1973.
- Craft, L.J. “The Community School Nexus the Challenge of Planning Sustainable
School Facilities,” **Dissertation Abstract International.** 32(2) : 1633 – A,
1998.
- Delaney, R.K. “Parent Participation in District – Level Curriculum Decision –
Making : A Year in the Life of a School District,” **Science Index.**
7(495) : 544-494, 2000.

- Dellicolli, J.M. **Attitudes and Perspectives of Uninvolved Middle School Parent Regarding the Concept of School Involvement.** January 29, 2010.
<<http://www.storyline.org>> July 12, 2016.
- James, R.S. and P.D. Victor. **Non-Formal Education in Africa Development.**
New York : African-American Institute, 1972.
- Krejcie, R.V. and D.W. Morgan. “Determining Sample Size for Research Activities,”
Educational and Psychological Measurement. 30(3) : 607 – 610, 1970.
- Lowdermilk, M. and W.R. Laitos. “Towards a participatory strategies for integrated rural development,” **Rural Sociology.** 46(4) : 688-702 ; Winter, 1980.
- Madaus, G.F., M.S. Scriven and D.L. Stufflebeam. **Evaluation Models Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation.** 8th ed. Boston :
Kluwer-Nijhoff Publishing, 1983.
- Schuler, B.L. “Citizen Participation in Educational Decision – Maker,” **Dissertation Abstract International.** 64(1) : 55-65 ; February, 2004.
- Townsend, G.M. “An exploratory study of factors that influence parent participation in parent involvement programs and the scholastic success of their children at an elementary school,” **Dissertation Abstract International.** 32(5) : 265-A, 1999.
- Wethem, L. “Communication patterns and communication attitudes between parents and caregiver,” **Dissertation Abstract International.** 55(9) : 112 – A, 1994.
- Wisardjono, S. “People’s participation at the local level in Jakarta,” in **People’s Participation at the Local Level.** p. 66. Bangkok : Union Publishing, 1978.
- Yasin, Said. “Community Participation in The Provision of Private Primary School in Port-Au-Prince, Haiti (Doctoral Dissertation, University of Pittsburgh),”
Dissertation Abstracts International. 59(10) : 3245-A, 1998.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต ชูก่าแพง	คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยนครพนม
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน	อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราพร เอราวรรณ	อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วงษ์สะพาน	อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
5. ดร.กัมพล เจริญรักษ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านทุ่งยาวคำโปย
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ศรีสะเกษ เขต 4

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมมนา

1. นายสุภชัย วันนิตย์ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. นายสมพร หลงพิมาย ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม
3. นายประสิทธิ์ ศักดิ์คำดวง ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
4. นายสายันต์ ถมหวด ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
5. นายชาติรี เสี่ยงวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อประกอบการศึกษาในระดับปริญญาโทของผู้วิจัย หลักสูตรศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากท่าน กรุณาให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามให้ครบทุกคำถาม

แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม รายการแต่ละข้อให้ทำเครื่องหมาย ✓ ทั้ง 2 ส่วนคือ สภาพที่เห็นในปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน จำนวน 35 ข้อ

นายอานนท์ คณะวาปี

นักศึกษาปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1.1 ระดับการศึกษา

() ต่ำกว่าปริญญาตรี	() ปริญญาตรี
() ปริญญาโท	() ปริญญาเอก

1.2 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

() ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	() 5,000 – 10,000 บาทต่อเดือน
() 10,001 – 20,000 บาทต่อเดือน	() สูงกว่า 20,000 บาทต่อเดือน

1.3 ขนาดของสถานศึกษา

- () ขนาดเล็ก (ในอำเภอมี กศน.ตำบล น้อยกว่า 5 ตำบล)
- () ขนาดกลาง (ในอำเภอมี กศน.ตำบล 5 - 7 ตำบล)
- () ขนาดใหญ่ (ในอำเภอมี กศน.ตำบล 8 - 10 ตำบล)
- () ขนาดใหญ่พิเศษ (ในอำเภอมี กศน.ตำบล ตั้งแต่ 11 ตำบลขึ้นไป)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมี

ส่วนร่วมของชุมชน

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ที่ตรงกับระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ที่โรงเรียนของท่านได้ดำเนินการตามเกณฑ์ต่อไปนี้

- 5 หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในระดับน้อยที่สุด

ข้อ	การมีส่วนร่วมของชุมชน	สภาพที่เห็นในปัจจุบัน					สภาพที่พึงประสงค์				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1	ด้านการมีส่วนร่วมประชุม ท่านเข้าร่วมประชุมอย่างน้อย 2 ครั้งต่อปี การศึกษา										
2	ที่ประชุมเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความ คิดเห็นในการประชุมทุกครั้ง										
3	ที่ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการ ปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ใน หน่วยงาน										
4	ที่ประชุมให้มีการเจรจาตกลงใจหรือตัดสินใจ ร่วมกัน โดยอาศัยข้อมูลจากสมาชิก										
5	ท่านมีโอกาสกำหนดนโยบาย การวางแผน และหาแนวทางปฏิบัติงาน										
6	ท่านแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์และข่าวสารข้อเท็จจริงต่าง ๆ										
7	ที่ประชุมระดมความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ใน การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ										
8	ที่ประชุมเพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิก										
9	ที่ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความ เข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงาน										
10	ท่านพึงพอใจในการประชุมแต่ละครั้ง										

ข้อ	การมีส่วนร่วมของชุมชน	สภาพที่เห็นในปัจจุบัน					สภาพที่พึงประสงค์				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
11	ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุน ร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่จำเป็น										
12	จัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับ ศูนย์การศึกษา										
13	หารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่ง ต่างๆ เพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอน										
14	มีส่วนร่วมในการจัดหา ผลิตสื่อเพื่อพัฒนาการ เรียน										
15	มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการบริหารใช้ งบประมาณของศูนย์การศึกษา โดยคำนึงถึง ประสิทธิภาพ										
16	ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ เป็นผู้ร่วมอยู่ในคณะทำงาน ทุกขั้นตอน										
17	วางแผนการดำเนินงานศูนย์การศึกษา										
18	ศึกษาและทำความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัจจุบันของชุมชน/ท้องถิ่น ที่ตั้งของศูนย์ การศึกษา										
19	กำหนดแผนพัฒนาศูนย์การศึกษา ด้าน วิชาการบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ กิจกรรม										
20	กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และทิศทางการ พัฒนาคุณภาพการศึกษาของศูนย์การศึกษา										
21	ส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของ ศูนย์การศึกษา										
22	ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีของศูนย์ศึกษาก่อนเสนอต่อ สาธารณชน										
23	กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ศูนย์การศึกษา										

ข้อ	การมีส่วนร่วมของชุมชน	สภาพที่เห็นในปัจจุบัน					สภาพที่พึงประสงค์				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
24	ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความ สามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ										
25	มีความซื่อสัตย์ ไม่ทรยศหักหลัง										
26	ประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่าย การเรียนรู้ในชุมชน										
27	ประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มาปฏิบัติ										
28	ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิ ปัญญาท้องถิ่น										
29	ส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาครูและ บุคลากรอื่นในศูนย์การศึกษาอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยและส่งเสริมให้มีการ พัฒนาการอย่างต่อเนื่อง										
30	บริหารและจัดกิจกรรมในศูนย์การศึกษาออก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย										
31	ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม หรือผู้เริ่มการ เป็นผู้ริเริ่มให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา										
32	เป็นผู้อยู่ในกลุ่มที่เริ่มก่อตัว										
33	เป็นผู้สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมเพื่อ พัฒนาท้องถิ่น										
34	เป็นผู้จัดประชาสัมพันธ์งานศูนย์การศึกษาออก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย										
35	เป็นผู้ริเริ่มดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์การศึกษา อกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย										

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาครอบครัวและศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม”

ชื่อ- นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....สังกัด.....

วันที่ให้สัมภาษณ์.....สถานที่ให้สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและกรรมการสถานศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในจังหวัดมหาสารคาม เกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด เป็นการเตรียมประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแต่ใช้ถามขึ้นนำ เพื่อจะได้ไม่ปิดกั้นความคิดของผู้ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและกรรมการสถานศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในการสัมภาษณ์แบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive Interview) โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ในทุกประเด็นคำถาม

1. สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการและด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ ในฐานะท่านเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษาท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านพึงพอใจสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของท่านมากน้อยเพียงไร แล้วท่านต้องการอะไรบ้างเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย **ด้านการมีส่วนร่วมประชุม**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย **ด้านการมีส่วนร่วมในการออกเงิน**

.....

.....

.....

.....

.....

5. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย **ด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ**

.....

.....

.....

.....

.....

6. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

.....

.....

.....

.....

.....

7. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. ท่านมีแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบประเมินการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

คำชี้แจง

1. แบบประเมินฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยมุ่งนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามกรอบ 4 ด้านประกอบด้วย

1.1 ด้านความเป็นประโยชน์ หมายถึง ความเป็นประโยชน์ของผลการนำแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ไปใช้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างครอบคลุม ทันเวลาและมีผลต่อการนำไปใช้

1.2 ด้านความเป็นไปได้ หมายถึง แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเหมาะสมกับสถานการณ์ ปฏิบัติได้ ยอมรับได้ ประหยัดและคุ้มค่า

1.3 ด้านความเหมาะสม หมายถึง แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มีความเหมาะสมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เหมาะสมกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 และไม่มีผลกระทบจากการนำแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ไปใช้ในโรงเรียน

1.4 ด้านความถูกต้องครอบคลุม หมายถึง มีความถูกต้องของวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กระบวนการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และการวัดผลประเมินผล มีความถูกต้องตรงตามสภาพจริงของโรงเรียน

2. ผู้ตอบแบบประเมิน ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2) กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. แบบประเมินแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการประเมินต่อแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

4. ขอความกรุณาท่านได้ประเมินและตอบทุกข้อตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด ข้อมูลที่ได้จะวิเคราะห์ในภาพรวมจึงไม่ส่งผลกระทบต่อท่านและหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

นายอานนท์ คณะวาปี

นักศึกษาปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

1.1 เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

1.2 อายุ

☐ ต่ำกว่า 30 ปี

☐ 30-39 ปี

☐ 40-49 ปี

☐ 50 ปีขึ้นไป

1.3 ตำแหน่ง

☐ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

☐ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

คำชี้แจง

โปรดพิจารณาว่าแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม มีความเป็นประโยชน์ มีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม และมีความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับใด แล้วเขียนเครื่องหมายถูก (/) ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นที่แท้จริงของท่าน โดยมีเกณฑ์ดังนี้

5 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ด้าน/รายการประเมิน	ระดับความเป็นจริง				
	5	4	3	2	1
ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards)					
1. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีประโยชน์ต่อการบริหารงาน					
2. ข้อมูลที่ได้จากแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัด มหาสารคาม มีประโยชน์สามารถตอบสนองความต้องการของ ผู้เกี่ยวข้องได้อย่างครอบคลุม					
3. มีการใช้ประโยชน์ได้จริงจากแนวทางการดำเนินงานด้าน การมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม					
ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards)					
4. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ ในการพัฒนาแผนกลยุทธ์ของ ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย					
5. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ ในการวางแผนงาน/โครงการ					
6. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ กับสถานการณ์จริง					
7. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ					

ด้าน/รายการประเมิน	ระดับความเป็นจริง				
	5	4	3	2	1
ด้านความเหมาะสม (Propriety Standards)					
8. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความเหมาะสมกับบริบทของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย					
9. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามเหมาะสมกับการบริหารจัดการ การปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย					
10. ภาษาที่ใช้ของแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัด มหาสารคาม มีความเหมาะสม					
11. การจัดลำดับการนำเสนอเนื้อหาของแนวทางการดำเนินงานด้านการมี ส่วนร่วมของชุมชนมีความเหมาะสม					
ด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards)					
12. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีความชัดเจน					
13. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามความน่าเชื่อถือ					
14. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีองค์ประกอบถูกต้องและครบถ้วน					
15. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคามมีขั้นตอนกระบวนการชัดเจน เป็นระบบทำให้ได้ผลการนำไปใช้มีความถูกต้อง ครอบคลุม					

*** ขอขอบพระคุณทุกท่าน ***

ภาคผนวก ค
การหาคุณภาพของเครื่องมือ

Reliability

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

	N	%
Cases Valid	30	100.0
Excluded ^a	0	.0
Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.976	35

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
ข้อ1	3.9667	.96431	30
ข้อ2	4.1333	.89955	30
ข้อ3	3.8333	.94989	30
ข้อ4	4.0000	.98261	30
ข้อ5	4.0000	1.08278	30
ข้อ6	3.8000	.92476	30
ข้อ7	4.0000	.87099	30
ข้อ8	4.1333	.86037	30
ข้อ9	4.0333	1.03335	30

	Mean	Std. Deviation	N
ข้อ10	4.1333	.93710	30
ข้อ11	4.2333	.81720	30
ข้อ12	4.1000	.88474	30
ข้อ13	4.1000	1.06188	30
ข้อ14	4.2000	.80516	30
ข้อ15	4.2333	.97143	30
ข้อ16	3.9667	.96431	30
ข้อ17	4.0000	.83045	30
ข้อ18	3.9667	1.09807	30
ข้อ19	4.2000	.84690	30
ข้อ20	4.2000	.84690	30
ข้อ21	4.3667	.80872	30
ข้อ22	4.1667	.74664	30
ข้อ23	4.2000	.84690	30
ข้อ24	4.4000	.72397	30
ข้อ25	4.1000	.88474	30
ข้อ26	4.3000	.74971	30
ข้อ27	4.2667	.86834	30
ข้อ28	4.1667	.79148	30
ข้อ29	4.2333	.72793	30
ข้อ30	4.0333	.85029	30
ข้อ31	3.9667	.85029	30
ข้อ32	4.2333	.81720	30
ข้อ33	4.1000	.80301	30
ข้อ34	4.0333	.85029	30
ข้อ35	4.2333	.85836	30

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ข้อ1	140.0667	496.133	.824	.975
ข้อ2	139.9000	500.507	.773	.975
ข้อ3	140.2000	508.097	.548	.976
ข้อ4	140.0333	500.654	.701	.976
ข้อ5	140.0333	490.723	.845	.975
ข้อ6	140.2333	500.737	.746	.976
ข้อ7	140.0333	497.826	.871	.975
ข้อ8	139.9000	505.541	.676	.976
ข้อ9	140.0000	496.552	.756	.976
ข้อ10	139.9000	493.817	.906	.975
ข้อ11	139.8000	503.338	.776	.976
ข้อ12	139.9333	496.823	.883	.975
ข้อ13	139.9333	499.237	.676	.976
ข้อ14	139.8333	503.109	.794	.975
ข้อ15	139.8000	496.579	.807	.975
ข้อ16	140.0667	495.030	.850	.975
ข้อ17	140.0333	505.689	.698	.976
ข้อ18	140.0667	493.306	.778	.976
ข้อ19	139.8333	505.661	.684	.976
ข้อ20	139.8333	505.523	.688	.976
ข้อ21	139.6667	509.885	.600	.976
ข้อ22	139.8667	511.361	.608	.976
ข้อ23	139.8333	505.661	.684	.976
ข้อ24	139.6333	508.999	.702	.976

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ข้อ25	139.9333	496.823	.883	.975
ข้อ26	139.7333	512.478	.572	.976
ข้อ27	139.7667	506.323	.649	.976
ข้อ28	139.8667	505.154	.750	.976
ข้อ29	139.8000	511.338	.625	.976
ข้อ30	140.0000	505.586	.684	.976
ข้อ31	140.0667	506.133	.669	.976
ข้อ32	139.8000	505.959	.702	.976
ข้อ33	139.9333	500.616	.868	.975
ข้อ34	140.0000	507.586	.630	.976
ข้อ35	139.8000	509.407	.576	.976

ภาคผนวก ง
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลสภาพทั่วไป

Frequency Table

Education

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ต่ำกว่าปริญญาตรี	12	4.6	4.6	4.6
	ปริญญาตรี	202	77.1	77.1	81.7
	ปริญญาโท	44	16.8	16.8	98.5
	ปริญญาเอก	4	1.5	1.5	100.0
	Total	262	100.0	100.0	

Salary

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ต่ำกว่า 5000 บาทต่อเดือน	5	1.9	1.9	1.9
	5000-10000 บาทต่อเดือน	68	26.0	26.0	27.9
	10001-20000 บาทต่อเดือน	163	62.2	62.2	90.1
	สูงกว่า 20000 บาทต่อเดือน	26	9.9	9.9	100.0
	Total	262	100.0	100.0	

Size

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ขนาดเล็ก	9	3.4	3.4	3.4
	ขนาดกลาง	34	13.0	13.0	16.4
	ขนาดใหญ่	54	20.6	20.6	37.0
	ขนาดใหญ่พิเศษ	165	63.0	63.0	100.0
	Total	262	100.0	100.0	

สภาพปัจจุบัน

Descriptives

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
a1	262	2.00	5.00	4.1527	.66636
a2	262	2.00	5.00	4.0305	.72650
a3	262	2.00	5.00	3.9313	.71321
a4	262	1.00	5.00	4.0611	.79516
a5	262	1.00	5.00	3.9809	.80445
a6	262	2.00	5.00	4.0305	.73697
a7	262	2.00	5.00	4.0305	.76252
a8	262	2.00	5.00	4.1298	.77704
a9	262	2.00	5.00	4.0038	.73499
a10	262	1.00	5.00	3.9885	.77550
TotalA	262	2.30	5.00	3.9504	.58831
Valid N (listwise)	262				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
b1	262	1.00	5.00	3.7176	.82837
b2	262	2.00	5.00	3.9427	.73797
b3	262	2.00	5.00	3.8473	.77285
b4	262	1.00	5.00	3.8855	.76455
b5	262	2.00	5.00	4.0916	.79703
TotalB	262	1.80	5.00	3.8969	.62947
Valid N (listwise)	262				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
c1	262	2.00	5.00	3.8969	.75865
c2	262	2.00	5.00	3.9695	.79210
c3	262	1.00	5.00	3.9084	.76764
c4	262	1.00	5.00	3.9427	.74828
c5	262	1.00	5.00	3.9008	.82912
c6	262	1.00	5.00	3.8168	.83323
c7	262	1.00	5.00	3.7634	.82890
c8	262	2.00	5.00	3.9351	.82094
TotalC	262	1.62	5.00	3.8120	.64705
Valid N (listwise)	262				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
d1	262	1.00	5.00	3.7977	.78852
d2	262	2.00	5.00	3.9504	.76403
d3	262	2.00	5.00	3.9580	.75439
d4	262	1.00	5.00	3.8359	.77297
d5	262	1.00	5.00	3.8817	.87391
d6	262	1.00	5.00	3.9008	.86971
d7	262	1.00	5.00	3.8969	.84013
TotalD	262	2.00	5.00	3.8888	.56366
Valid N (listwise)	262				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
e1	262	1.00	5.00	3.9618	.83418
e2	262	2.00	5.00	4.0191	.85075
e3	262	2.00	5.00	3.9733	.78495
e4	262	1.00	5.00	3.9885	.80935
e5	262	1.00	5.00	3.7672	.82303
TotalE	262	2.00	5.00	3.9420	.64040
Valid N (listwise)	262				

สภาพที่พึงประสงค์

Descriptives

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
a1	262	3.00	5.00	4.6756	.61096
a2	262	4.00	5.00	4.8740	.33243
a3	262	4.00	5.00	4.9160	.27787
a4	262	4.00	5.00	4.9351	.24680
a5	262	4.00	5.00	4.9008	.29955
a6	262	4.00	5.00	4.9351	.24680
a7	262	3.00	5.00	4.8092	.48129
a8	262	4.00	5.00	4.9160	.27787
a9	262	3.00	5.00	4.9275	.27419
a10	262	4.00	5.00	4.8931	.30954
totalA	262	4.50	5.00	4.8782	.10515
Valid N (listwise)	262				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
b1	262	3.00	5.00	4.6603	.62749
b2	262	4.00	5.00	4.8893	.31434
b3	262	4.00	5.00	4.9237	.26604
b4	262	3.00	5.00	4.6450	.63121
b5	262	4.00	5.00	4.8893	.31434
totalB	262	4.20	5.00	4.8015	.18361
Valid N (listwise)	262				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
c1	262	4.00	5.00	4.9351	.24680
c2	262	3.00	5.00	4.6336	.63976
c3	262	4.00	5.00	4.8893	.31434
c4	262	4.00	5.00	4.9275	.25984
c5	262	3.00	5.00	4.8550	.37390
c6	262	3.00	5.00	4.8511	.38752
c7	262	3.00	5.00	4.7366	.56334
c8	262	4.00	5.00	4.9046	.29436
totalC	262	4.50	5.00	4.8416	.13826
Valid N (listwise)	262				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
e1	262	4.00	5.00	4.9046	.29436
e2	262	4.00	5.00	4.9275	.25984
e3	262	4.00	5.00	4.9008	.29955
e4	262	4.00	5.00	4.9237	.26604
e5	262	3.00	5.00	4.9618	.21098
totalE	262	4.60	5.00	4.9237	.11992
Valid N (listwise)	262				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
d1	262	4.00	5.00	4.9313	.25343
d2	262	3.00	5.00	4.8702	.34789
d3	262	4.00	5.00	4.9198	.27205
d4	262	3.00	5.00	4.8130	.47881
d5	262	3.00	5.00	4.8893	.32631
d6	262	3.00	5.00	4.8130	.45417
d7	262	3.00	5.00	4.7786	.50727
totalD	262	4.29	5.00	4.8593	.15467
Valid N (listwise)	262				

ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนรายด้าน

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation
totalA	10	4.4333	.49814
totalB	10	4.5000	.39087
totalC	10	4.3500	.41164
totalD	10	4.1750	.58984
total	10	4.3646	.24161
Valid N (listwise)	10		

ประเมินแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนรายข้อ

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation
a1	10	4.1000	.87560
a2	10	4.3000	.67495
a3	10	4.9000	.31623
b1	10	4.3000	.67495
b2	10	4.3000	.82327
b3	10	4.7000	.48305
b4	10	4.7000	.48305
c1	10	4.5000	.84984
c2	10	4.4000	.69921
c3	10	4.2000	.91894
c4	10	4.3000	.48305
d1	10	4.1000	.87560
d2	10	4.3000	.48305
d3	10	4.0000	.66667
d4	10	4.3000	.82327
total	10	4.3646	.24161
Valid N (listwise)	10		

ด้านความเป็นประโยชน์

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
a1	10	3.00	5.00	4.1000	.73786
a2	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
a3	10	3.00	5.00	4.0000	.81650
a4	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
a5	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
a6	10	3.00	5.00	4.0000	.81650
b1	10	3.00	5.00	4.3000	.67495
b2	10	3.00	5.00	3.9000	.87560
b3	10	2.00	5.00	3.7000	.94868
b4	10	3.00	5.00	3.7000	.67495
b5	10	2.00	5.00	3.7000	.82327
b6	10	3.00	5.00	4.2000	.91894
c1	10	3.00	5.00	4.3000	.82327
c2	10	3.00	5.00	4.0000	.94281
c3	10	3.00	5.00	4.4000	.69921
c4	10	3.00	5.00	3.7000	.69921
c5	10	3.00	5.00	3.9000	.99443
d1	10	3.00	5.00	4.0000	.81650
d2	10	3.00	5.00	4.1000	.99443
d3	10	3.00	5.00	4.2000	.63246
d4	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
e1	10	3.00	5.00	3.6000	.84327
e2	10	3.00	5.00	3.9000	.87560
e3	10	3.00	5.00	4.0000	.94281
e4	10	3.00	5.00	3.8000	.91894
Valid N (listwise)	10				

ด้านความเป็นไปได้

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
a1	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
a2	10	3.00	5.00	3.9000	.87560
a3	10	3.00	5.00	3.8000	.91894
a4	10	3.00	5.00	4.0000	.66667
a5	10	3.00	5.00	3.9000	.87560
a6	10	3.00	5.00	3.9000	.73786
b1	10	3.00	5.00	3.8000	.78881
b2	10	3.00	5.00	3.8000	.78881
b3	10	3.00	4.00	3.5000	.52705
b4	10	2.00	4.00	3.5000	.70711
b5	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
b6	10	3.00	5.00	4.1000	.73786
c1	10	3.00	5.00	4.1000	.87560
c2	10	3.00	5.00	3.9000	.87560
c3	10	3.00	5.00	3.7000	.67495
c4	10	3.00	4.00	3.3000	.48305
c5	10	3.00	5.00	4.1000	.56765
d1	10	3.00	5.00	3.7000	.82327
d2	10	3.00	5.00	4.1000	.73786
d3	10	3.00	5.00	3.5000	.70711
d4	10	3.00	5.00	3.7000	.67495
e1	10	3.00	5.00	3.9000	.73786
e2	10	3.00	5.00	3.9000	.87560
e3	10	3.00	5.00	4.0000	.81650
e4	10	3.00	5.00	3.9000	.87560
Valid N (listwise)	10				

ด้านความเหมาะสม

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
a1	10	3.00	5.00	3.9000	.73786
a2	10	2.00	5.00	4.1000	.87560
a3	10	3.00	5.00	4.3000	.82327
a4	10	3.00	5.00	3.9000	.73786
a5	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
a6	10	3.00	5.00	3.9000	.73786
b1	10	3.00	5.00	4.0000	.66667
b2	10	3.00	5.00	3.9000	.73786
b3	10	3.00	5.00	3.7000	.67495
b4	10	3.00	5.00	4.0000	.66667
b5	10	3.00	5.00	4.1000	.73786
b6	10	3.00	5.00	4.1000	.56765
c1	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
c2	10	3.00	5.00	4.1000	.73786
c3	10	3.00	5.00	4.0000	.81650
c4	10	3.00	5.00	4.1000	.73786
c5	10	3.00	5.00	3.6000	.69921
d1	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
d2	10	3.00	5.00	3.8000	.63246
d3	10	3.00	5.00	3.7000	.82327
d4	10	3.00	5.00	3.8000	.91894
e1	10	3.00	4.00	3.6000	.51640
e2	10	3.00	4.00	3.7000	.48305
e3	10	3.00	5.00	3.9000	.73786
e4	10	3.00	5.00	4.0000	.81650
Valid N (listwise)	10				

ด้านความถูกต้อง

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
a1	10	3.00	5.00	3.9000	.87560
a2	10	3.00	5.00	4.2000	.63246
a3	10	3.00	5.00	4.3000	.82327
a4	10	3.00	5.00	4.0000	.94281
a5	10	3.00	5.00	4.0000	.05409
a6	10	3.00	5.00	4.3000	.82327
b1	10	3.00	5.00	4.2000	.91894
b2	10	3.00	5.00	4.2000	.91894
b3	10	3.00	5.00	4.1000	.87560
b4	10	3.00	5.00	3.9000	.73786
b5	10	3.00	5.00	4.1000	.73786
b6	10	3.00	5.00	4.2000	.91894
c1	10	3.00	5.00	4.1000	.56765
c2	10	3.00	5.00	4.0000	.66667
c3	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
c4	10	3.00	5.00	4.2000	.78881
c5	10	4.00	5.00	4.4000	.51640
d1	10	3.00	5.00	4.3000	.94868
d2	10	3.00	5.00	3.6000	.69921
d3	10	3.00	5.00	3.9000	.56765
d4	10	3.00	5.00	3.6000	.69921
e1	10	3.00	5.00	3.8000	.78881
e2	10	4.00	5.00	4.2000	.42164
e3	10	3.00	5.00	4.0000	.81650
e4	10	3.00	5.00	3.6000	.69921
Valid N (listwise)	10				

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายอานนท์ คณะวาปี
วันเกิด วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522
สถานที่เกิด อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง
จังหวัดขอนแก่น 40140
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ครู
สถานที่ทำงานปัจจุบัน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอยางสีสุราช
จังหวัดมหาสารคาม 44160

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2541 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2545 ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) สาขาวิชาเทคโนโลยีชีวภาพ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2560 ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

